

Revija SRP

junij 2013 shtevilka 113/114

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 21, junij 2013
shtevilka 113 – 114

Izdajatelj revije	Revija SRP, zavod za založništvo, Ljubljana m.sh.1339427, d.sh.71461965, b.r. 10100-0038333910 e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Janez Hafner: <i>Rdeča</i> , 2008
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Tisk	NTD d.o.o., Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana ?
Uredniški odbor	Matej Krajnc – odgovorni urednik Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik
Naročila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjizhnica, Einspielerjeva 1, p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN 1318–1912	

Vsebina

<i>Marko Kravos</i>	Chevlji	4
<i>Matej Krajnc</i>	Slovenska popevka	6
<i>Alenka Kveder</i>	Modus vivendi	13
<i>Dani Bedrach</i>	Kavke v pavkah	16
<i>Luka Hrovat</i>	Vstajenje chasa	19
<i>Blažh Božhich</i>	Podržhati jezik /pesmi/	21
<i>Sara Šhpelec</i>	Kdo s srcem si danes napolni chrevo?	24
<i>Ivo Antich</i>	Pravljica napredka /epigramizmi/	27
<i>Lev Detela</i>	Zadnja igra	29
<i>Anja Mugerli</i>	Mehanik za dusho	35
<i>Matej Krajnc</i>	AAARGH! /novelet/	41
Prevajalnica		
<i>Ambrose Bierce</i>	Zapiski /izbor iz misli in aforizmov/	58
<i>Georges Brassens</i>	Veseli raj kletvin	61
<i>Ižet Medoshevich</i>	Vse se vracha na zachtetek	63
<i>Djordje Balashevich</i>	Che bi o meni naredili film ...	67
<i>Vittorio Bodini</i>	Le svoje roke poznam	74
<i>Nick Cave</i>	Do konca sveta	82
<i>Ivan Andrejevich Krilov</i>	Prashich pod hrastom/basni/	86
<i>Pavol Rankov</i>	Light my fire	89
Likovna priloga		
<i>Damir Globochnik</i>	Strateg slikarske poteze	99
<i>Janež Hafner</i>	Likovna dela /slike/	102

Esejnica

Ivo Antich Trije filmski vidiki zhrtvovanja 111

Damir Globočnik Prvi slovenski satirichni list Brencelj
in mladoslovenci 118

Matej Krajnc Razmishljanje o aspektih prevajanja
netipichnih zhanrov ob prevodu knjige
Zapiski Boba Dylana 126

Za zgodovinski spomin

Matej Krajnc Kratka zgodovina satirichne epske pesnitve
v Sloveniji od Presherna do Roze 131

Iz zgodovinskega spomina

Lavo Chermelj »Fashisti prinesli shtevilo, nacionalisti pa
doktrino« /O knjigi Miodraga T. Risticha:
Italijanski nacionalizem/ 152

G. Brodnik »Nova« Avstrija in koroshki Slovenci 155

Chitalnica

Lev Detela Nemshka knjiga o cesarski cesti od Dunaja
preko Ljubljane do Trsta /Beppo Beyerl/ 161

Lev Detela Pesnishki izziv Janija Oswalda 164

Matej Krajnc Vechina ljudi zhivi od rojstva do smrti
/Marko Kravos/ 167

Vprashalnica

Ivo Antich Zona 169

Dokumenti

Dokument 1
Matej Krajnc Svoboda, Resnica, Pogum 171

Marko Kravos

CHEVLJI

Moje telo

Koliko je mojega telesa povrhu? zunaj?
Ga ne znam izmerit.
Je pravi obseg takrat,
ko sem uraden? ohlapen? utrujen?
ko spim brez sanj? ali ko se ljubim
in sem ozek kot riba in trd?

Jezik, s katerim drsim
po tvojem vratu,
je tudi povrshina telesa?

Kdaj je telo najgostejshe?
pri zhenski?
che se skrchi pred ognjem?
od mraza? od straha in smrti?
kdaj ga je najvech?
kdaj je najbolj moje?

O zvestobi

Senca dreves, v kateri sva lezhala
in trk trk nad nama,
bog ve che je zholna nashla chrva,
ali je drevo odmrlo,
kot vse,
ko so pokosili prezrelo travo
zhe naslednji dan in je potok
odtekal kot nikoli prej in
sva tezhko spet nashla kraj,

kot tezhko najdem vse,
tudi tebe, vedno je vse drugache,
spet je vse tu, mislim,
pa je vse drugache,

ko lezhi tu tvoja dolga roka
in je trava zhe odcvela,
in she trka zholna
v zhili na zapestju.

She mislim, da se s tabo pogovarjam
in ti odpirash usta, jaz jih tudi,
glasu pa ni, cheprav so gibi znani
in jaz krichim in zadržujem dih.

Vse je negibno,
samo potok teche
v napachno smer
in ptice
so zdaj ribe.

Chevlji

Na chevlje sem privezan,
ki hodijo po svetu kar tako,
brez prave misli.
Stojim v njih malo zachuden
in malo v zadregi.
Nich si ne morem pomagati:
spotikajo se,
in jaz v njih,
hotel bi se ustaviti,
in oni hitijo,
hotel bi plesati,
oni pa ishchejo svoj par.

Bos sem prishel na ta svet,
v chevljih pa pojdem po gobe.

Matej Krajnc

SLOVENSKA POPEVKA

zemlja pleshe

zemlja pleshe in nihche ji nich noche.
 svoj ropot pospravi v predale.
 nadnjo ni nikogar vech.
 vrag je pobral vse plashche in shale.
 kar je bilo vchasih kratko in jedrnato,
 zdaj tava brez priporochil.
 zemlja pleshe. noch in dan.
 dokler ji kdo ne porezhe kril.

bedanci trohnijo pod koreninami.
 izrazni plesi jim ne kratijo sna.
 svoje so naredili. mirno vest imajo.
 baje je vech vredna kot kupi zlata.

zemlja pleshe in njeni navdusheni kriki
 se lepijo na nekdanjo mlechno pot.
 cesta je zhe zdavnaj nehala biti.
 mrtvim rekam se je prodala za prod.
 zemlja pa ploska orkestru,
 ki ga je pokopala zhe pred milijardami let.
 vchasih je bil orkester,
 danes je zgolj she kvintet ...

mandolina

mandolino dobish za dva kovacha.
 dva kovacha podkujeta dva konja.
 dva konja sta slabo podkovana.
 izkrvavita zhe pred obzorjem.

*stecheta mleko in med.
 kdo bo prvi prispel na cilj?
 kdo bo prinesel medaljo,
 che na poti umre buffalo bill?*

pa se oglasi mandolina.
razbije konjem kopita.
v mraku se na razpotju sten
chudni senci lovita.

*stebeta mleko in med.
kdo bo prvi prispel na cilj?
kdo bo prinesel medaljo,
che na poti umre buffalo bill?*

malokdaj se srečava

nisem si na ti s tishino.
malokdaj se srečava.
malokdaj me oplazi s pogledom
ali pobara, che sem doma.

malokdaj treshchi kozarec
ob steno, ko se zmrachi.
malokdaj reče kaj tehtnega,
che zhe spregovori.

nisem si na ti s tishino.
medalje od mene ne bo dobila.
naj z lastnim denarjem placha,
che je zhe sedla in naročila ...

orion

dosezhek je zhe, che se naplahtam
vsaj toliko, da lahko zaspim.
mraku se nasmiham.
shtetja ovac se bojim.

zhaluzije skochijo z oken
in hočejo vrechi tarok.
senca na steni se premakne.
pridruzhi se jim she bog.

chez tisoč let, ko she vedno bom,
bom pustil prizhgano luch do jutra.
orion mi je pricha, bratje!
moja neoporechnost je absolutna.

vidim jo, ko se lichi.
vidim jo, ko zaspi.
v mrak vrzhe stare brisache.
shtetja ovac se ne boji.

zhaluzije skochijo z oken.
kakshen bo nochni izplen?
blazen? izprijen?
omagan? mrtvorojen?

poletna noch

strese se gora, rodi se mish,
je mar navadna, je cerkvena?
nabiram pesmi kot drobizh,
take, ki nimajo imena.

poletna noch se zahahlja,
nej ni vech treba chakat mraka,
ni treba v strahu trepetat,
kdaj kak strazhmojster prikoraka ...

luchi se majejo, no ja,
vsaj mislijo, da so prizhgane
in sredi ulice morda
pogine pes in znova vstane ...

in najdihojca, palchek nash,
ob krizhanki hlasta za zrakom;
je dva navpichno zgolj namig,
namenjen cipam in prostakom?

nad vodo pa lebdi labod,
saltan mu trikrat pomezhhikne;
plohcha se znova odvrti,
zajavka she, nato utihne ...

trideset let

kaj, če se branjevka
končno zbudi
in menja trideset let
za trideset dni?

če veter potegne,
zhalujko podre,
in je danes heroj
in jutri pezde?

grobovi zhe vejo,
kje je toplo,
kje zemlja zasope
in vse, kar je pod njo.

kaj, če se končno
zaziba na vrvi
vsak, ki bo zadnji
in vsak, ki je prvi?

bo delal kojot
razliko med njima?
se bo hranil drugje,
če pritisne ga zima?

če veter potegne,
zhalujko zbudi
in zraven še branjevki
izkoplje oči?

vsak je sam

pilat se odkashlja
in veli suzhnjem, naj pognejo mizo.
strashne sanje je imel,
a ne prizna.

ujelo ga je dezhevje,
tam, kjer teče bistra zila,
tam, kjer je ljubo doma,
a bolj malo ima.

vsak je sam,
ki sam robanti,
ki postopa ob rekah
in jim veli prestopiti;
tovarnishko sonce lezhe
s tovarnishkim dimom
in nobenemu od njiju
ni treba zaiti.

shtudent naj bo,
če zhe hoče biti,
če pa noče,
mu dajte doto;
pilat se nasmehne:
mar mu je za izobrazbo!,
kegljal pa bo
vsako drugo soboto!

uspavanka za mrtve vagabunde

trohnijo,
kot bi jim shlo za glavo.
danes
niso chasi za slavo.
slava
bezhi v druge kraje.
smrt
sproti radira postaje.

lutnje
hočejo spod gomil.
spod
rozhmarina in potentil.

kdo bi spal,
ko se rushi svet.
treba
ga je prezhivet.

murnovi
vlahi rohnijo.
ochi
se jim v glavah vrtijo.
stopajo
v bioloshke odpadke.
zmage
so vedno sladke.

trohnijo,
kot bi jim shlo za slavo.
pod zemljo
je vse manj krvavo ...

bel dezhenik

je bel dezhenik,
je chrn plashch,
pa pade tema,
zanalashch,
pa pride sedem
suhih let,
a shirancem
ne gre verjet.

tiralice
so razdeljene,
odpira lov se
na poshtene,
sezona si
ureja krilo;
na, spet do jutra
bo snezhilo.

je bel dezhenik,
je nujni delezhen,
grmade so
zhe dogorele,
krvniki so
pred tujim pragom,
en doktor bednik,
drug Zhivago.

in grejo dnevi,
kot za stavo,
kdo zanje pisal
bo prijavo
in kdo sedel
do polnochi
z majo in tudi
z biseri ...?

MODUS VIVENDI

Modus vivendi

modrozhilna senca se je podrgnila ob zahasnost
in se zataknila tam nekje na poti med tukaj in spalnico

(pod vekami so se pojavili prvi brsti)

ves chas se je zgostil v megleno gmoto z vonjem
po tic tac-u
nato pa zdrknil naravnost med cip(res)e

plot se je ovil z odpornostjo proti vlagi
zato so pomladi zvisjali nalet

(nihche nikoli ne odmahne z zastavo)

tripolen je ta krog in vedno se najde nekdo
ki z notranjo stranjo stegen zashepeta:
reshite vse nezhne zajchke in

lahko noch

Amorchki

nekje sem videla frfotati
majhne pajacke
z napetimi loki
vedno pripravljenimi
na milostni strel

(bi znalo biti
da gre za pomembne podaljshke)

ko izvlechejo pushchice
v klobchiche navijejo hrepenenja
in zhe spomladi jih vzorno
napnejo med drogove

(drage ranjenke
na njih lahko brez zadržkov
sushite svoje perilo)

Dolga sreda

sopara mehcha otrdelo kozho podplatov
in ti si ves zajchji
le da ti iz glave
namesto ushes
rastejo bibe

(mrzi me njihovo migetanje)

lahko bi jih obliznil
s svojim razcepljenim jezikom
na katerem občasno svaljkash zablude

che ne bi bil z mano
bi lahko iz njih
oblikoval majhne kroglice
takshne trde
kot so iztrebki glodalcev

in bi ostajale na povrshju
in jih naliv ne bi odplaknil do morja
do alg
do rib
in do tistega kita
ki s svojim mogočnim telesom
obvladuje neskončno modrino

lahko bi
pa ne gre
ujetega v neskončni voz
te namrech vedno znova
dohiteva moira

Ure izparevanja

na dolzhino vezalk
od dveh parav shkornjev
so se razvlekle
ure izparevanja

okolishchine niso bile prave
da bi lahko zhabi
porezala ritne dlake
in do gojishcha podmornic
je bilo she dalech

nekdo je lansiral novico
ki se ni zgodila

utripajoche luchi
so presekale konzerve
in to v trenutku
ko je s chistilk she vedno
kapljala sol
in se iz drobnih nastavkov
she niso uspeli
razviti periskopi

a she preden je zagorel vecher
sva vsemu navkljub
obrisala peno
z najjnih ustnic

KAVKE V PAVKAH

PAN

v rdechem mulju na dnu lobanje
chrn pes gloda okostje drugega
psa. pod tvojimi vekami usiha
studenchnica, med tvojimi prsti

je lepljiva pajchevina: nor si, pan,
in tvoja pishchal je iz mastne prsti!
tvoja vestalka hodi po prstih in
vsako noch ji vroche polizhesh srce.

MIRNO SPI, TORPEDO!

pishche je mrtvo padlo vznak, otrobi
so shli pod obok: z otrdelim cucljem
si je vrecharica zrahljala metaforo.

noch je bila fuch, mish je shla (cipi capi)
spat brez hlachk: pod gluhim nebom
ni bilo niti mecharice, niti nobenih

bib. pod blazino so hlipale mantre,
vsemogochni si je poravnal hrbtenico
in z levico molche lozhchil svoj torpedo.

MARCHEVSKE IDE

noch se je spremenila v limuzino
in gole vestalke so na rob jutra
nachipkale lichinkast tepih zvezd.

zelenilo je zadrhtelo kot nora strast
in polzhi so v zhahetnem grozdju rose
brezskrbno dochakali nov sonchev vrisk.

zeleni jurij je prodal kachjo kozho
in brutusu tiho obril helebardo:
v pompeje je shinila slina kolin!

v katedrali so plaho ovulirale ribe
in samovshechni nadlegovalec besed
je z nohti iztrgal iz zajca chrno srce.

v mishnici je molil brazgotinec
in s trpkim pomladnim zhelejem
poliral odresheniku hrbtenjacho:

podmornice so se spreminjale v pirhe
in maziljenec je prhotal med skalovljem,
dokler ga ni usekala lastna neizbežnost.

iz rumenjakov je domovina spletla potico
in polozhila na tnalo svojo socialno sekiro:
sneguljchici so shkrati zachasno odklopili plin.

vse nesrečne babe so postale poetese
in tik pred prichakovanim klimakterijem
zakinkale v ushesih zanemarjenih barab.

pod chrnimi talarji so chivkali zheljni shtrelji,
tam so bila sochna liturgichna prichakovanja
in upogljivi dechki se jim niso vech izogibali.

majhni pederastichni slonchki
so dozhiveli svoj pohod chez alpe
in hanibal si je kupil televizijo.

madonna je pogledala v kavno usedlino
in preprichljivo oznanila (urbis et orbis):
vse pesnike je treba takoj javno usmrtniti.

BLUES ZA SHIBRE

obsidian, betonski molk, rja,
kavke v pavkah: jesen mrgoli,
mongoli jedo ptiche. na vratih
kak ukaz, na luni zajec: obrit.

beseda je barva, ki pride iz
grla: pastelna kot akril, kot
sok rilchkarja. trpezhna! molk
jo zhre kot soldat: z naslado.

za kosilo bo danes svezha mumija:
goloroka, sanjsko pochedna, vesela
kot krota. v luki uka hun, ud mu

dishi kot kruh: trdo, zhivo. le muh
ni in ni shiber, ni dima, ne milosti
bozhje, da bi mu nabrusila sidro.

STANISLAV, KROTILEC KURB

v izoli je tripal astronavt in ni mi ga
bilo mar. izolacija ni za nore mornarje,
nihilizem je iz mode: v kopru je poper!

cela obala hreshchi kot paluba, meduze
mi gredo v slast le kadar me ni, menihi
pa so opolnochi zhe zapustili ladjedelnico.

mi boste zloshchili frnikule, zamorci?
mi bodo sestre prebarvale klobuk, ko
me bo strela z jasnega, ko bom jezdil

okobal skozi vesolje? za rep rakete si
bom privezal sviloprejko in lahkotno shel
na pot, ne da bi poprej obstal nad piranom.

VSTAJENJE CHASA

Petri Hribar

1.

Vstajenje chasa vzburja ustnice v shchegetanju –: tako si v poljubih in vetrnih jezikih ishchejo dotikov, da bi brez padcev zazhiveli pri stvaritvi, kjer mrtve zhivali ukradejo luno in v zgodnjem jutru cepitve ozhivijo v zasledovanju in pobegih: kot mravlje triogelnih teles, katerih zadki se izmikajo nastavljenim mrežham obupa. Prehodi skozi topolove gozdove se v letnicah razocharanj in izgub razpustijo v svoje slinaste niti in chakajo novih lovilcev in zhrtev spomina. Prisilne poti pa z rdechimi ograjami in s chrnimi oznakami dolochajo krozhnost vrachanja nerojene smrti.

2.

V strahu vodnih kapljic, ki padajo na rane ljubezni, prihajam k tebi, v avgustovski nochi, ko drevesa pochivajo in njihove kroshnje ujamejo dih, v katerem je ujeta prispodoba jutra. V odhajanju, v pogledu oči, ki ti sledijo, se prepoznavajo anatomske obrise tvojih senc, ki bezhijo vstran. Tesnoba prihaja! Kot oddaljen spomin, potlachen in hladen – nedosegljiv. Kot par starikavih rok, ki ishchejo opore v znanih obrazih; kot strgani zemljevidi, kjer prekinjene poti prechijo sanje drugih golih teles: s hrbti obrnjenimi od prebujenih poshasti. Z roko v roki jih stiskava in poljubljava v smrtni tishini nochi, ki prehaja v jutrishnji dan.

3.

Kraji spominov odtekajo med prsti kot vode
peska, ki jih lovim in pomnim z vonjem,
z dotiki bitja. Grabim jih v prehajanju, da bi
tvoje telo le za trenutek ujel: – in prisilil
skupno preteklost k mirovanju:

– temu chutnemu ledishchu.

Izginjajoče, pozabljene pripovedi pa plavajo
kot ribe, ki ne zaznavajo muh sedanjosti. V
pretakanju zhivljenja vstajajo simboli, ki mi ne
dovolijo umreti: – – in se končno ulechi na zemljo
ter pochakati, da mi temnina zagrne oči. Mirovanje
postaja tako mrežha chasa, ki tiktaka za nekega
drugega gospodarja.

4.

Pokanje srca kriči v bolechini ne-imenovanja; bozhanje
in dotikanje rok je občuteno kot rečno valovanje, ki
brani v svoji ranljivosti prestrashenost in strahopetnost
splavarjev. V valovih kriča se tako skriva tujost glasu,
ki mi pripada: jok se slishi kot cvrchanje masti v ponvi,
solze pa postajajo vnetljivo gorivo telesa, ki obupano
prehaja skozi trzavice in pretrpljene rane. V odmikanju
se skusha iskati pretekle poljube: – – kot verige ladij,
ki objemajo in vezhejo razprshene ude trupov. V sedanjem
trgovanju pa chutim glasove, ki vabijo na osamljene
cheri zhivljenja, ki se ne ozirajo po krvavih sledih in
vabijo k svoji iznichenosti in pushchavi, kjer telo pokoplje
svojo telesnost: nich vech ni mrmranja siren in tudi
njihove pesmi se izgubijo v potopljeni nochi.

Blazh Bozhich

PODRZHATI JEZIK

(pesmi)

*podrzhati jezik
zadržati govorico
izposoditi si jezik
zadržati govor
držati vkope
pridrzhati položaj
v močvirnatih ljudeh*

chez dan bili v sadovnjaku prezgodaj umrlemu na chast
zhvechili sladke kose suhih koshar Reci
»zmeraj« preden zavijesh stran prosim te zavoljo zarachunane pristojbine
zelo bili zelo tam
desno in levo letalo preleti rapa nui preden spet kaj ponevedoma ohranish
bom zate unichil ravno smer Razjasnjeno smer
iz strahu pred rdecho nitjo
sledí v prodajalno tam Zjutraj telefoniral poskusil hlad s fazenbrifrijem

potem samo she z zobmi dushevni zlatar
kot se na teh dveh ulicah dela z materialom
zashepeche nujnost drzhati shchip
ptichja hishica obrusi krmo, semena in loj,
pogovori pogovoru z dodano vrednostjo

naposled obrusijo koso; zashchito iz chistke, nevarnost iz preprostega — za kar
ko nikoli ne bi smel
zatrditi stvari oklestiti s stanovitnim prijemom
zaradi chesar koli zamenljivo nasilje
ki mu ni para.

Na koncu sem bil jaz tisti
Ki je odprl cevi
Ki si je razbijal glavo
Ki je ubil rozho

izzval cesarjevo ljubosumje, rumenjaki izlil nad nebo; belezhi tresoche anale zapravljajna nebesni oche; poodmev deloma slishen — linearna rast za vsako ceno konvencija; cipresni spodrs ki je spravil pod vodno gladino ki je odprl cevi ki je sanjal razbijanje steklenic na glavi ki je ubil rozho

---

nikoli obstala rumenila so bila
s chimer so ushli timišoari na slepchevih konicah prstov —
ni bilo ne signalov pregorelih gum niti urnega pokopalishcha
vesh da na mejni postojanki ni bilo omochenih licih, ker kdo pa she uposhteva
Uro

v budni uri, ki jo je opisal strah, ki jo je zlizalo golo in osamelo hrepenenje, zrak presekan z obrushenimi listi jekla predvidi vprashanje:
kdo bo komu blagoslovil orozhje —
vstopi skozi mene v svet in zapusti ta svet ob koncu mene, bodi mochan kondenz
ki razshteje vse izginulo

predvidevamo se v nekakshen topel objem — vsi ki smo bili skupaj, da bo lazhje.
skupaj s preostankom rodovja vsi vrochichni in slikani ob poचितku na fotelju
tolazhimo zabuhlo
chelo meseca
sneg zaradi katerega so bile potrebne roke;
s Slepim oblozheni izpovedni vzorci — kako dobro odstranjen
madezh grozhnje
ki naj bi skupaj s prvim taljenjem spravil budno uro
na najnizhjo raven.
sveti mozhje iz timišoare
    pritovorijo vsa mozhna nadaljevanja
        shushlja se o podatkih iz prve roke

legije bodo piskale tanko in v prvem delu nochi
tvegale primik k mejni postojanki, in tudi ti — v tem zhivljenju
bosh pozvan k potezi.
nikoli obstala rumenila so bila
s chimer so ushli timišoari na slepchevih konicah prstov
v drugem delu jutra se bo zhivo srebro povzpelo na + 3 stopinje celzija
kako mochan »zhe« si obljubljal?

za kako oslabljen »she« bosh moledoval po priporoчени poshti?
sloka pahne vcherajshnje drobtinice chez rob, ogromni slap sveta,
rani izvir krvi; kot pravijo,
na predvidevanju.

--

ne govôri mi o toku stvari, ko je možno in popolnoma verjetno – se spomnish-
da se ti ochi - v gubanju hrbtishcha - namnozhijo
ne dovôli, da te she enkrat preprichajo o nichevosti zhivljenja.
kajti je vedno postanek, je res vedno samo strah, ki spremlja tvoje dneve-
in obdobje, ko gre dan h koncu? ali resnichno ni dvoma o tem, da chutish- da ko
udirash livarsko cesto, se tezhishche spet premakne, se verz ponovi,
-da dihanje lahko postane shtevilno, da ti odmiranje –postane mnogo?
skozi huda zimovanja stegujejo tovarne svoje chlenke
potem sem bil za nekaj chasa spet pepel
ali si videla ta pepel
potem sem bil nekaj chasa spet prah, prahu nisi videla, zagotovo,
she manj pa je bilo razumeti to modrino neba potem, ko me je spet postalo strah
in tebe

--

Sara Shpelec

KDO S SRCEM SI DANES NAPOLNI CHREVO?

LITERARNI MENTOR

Stran s srcem in dusho ipd. navlako!

Kdo bere to, prosim lepo!
Kdo to sploh razume,
kdo s tem se ukvarja,
kdo s srcem si danes
napolni chrevo?!

Ceneno, ceneno,
(sr)CE, (ah, pa) NE, NO!
Patetichno: tich, tich!,
(PATE)TICH? (Oh), NO!

Vsi jetre imajo (oh, jetra, pardon –
(mi to gre na jetra!)),
nosove (ta verz mi gre v nos!),
vratove, ki z njih od prezira kar teche,
jezike strupene, da orng zapeche,
(kje pa, ne pri srcu – v vitalnem organu!)
pogled prezirljiv, chesh:
»Prihodnjih vech sreche!«

Tu manjka opisov,
(zakaj je tu rima?),
tu kar naprej gonish »srce«,
o, kaj ne povesh,
da vse vodi do Rima?
(aja – da je rima pase?!)
»N'ch nov'ga, kolega,«
mi modro odkima.
»Prechrtajte ... to ... Hm ...
An ban pet podgan ...«

Kdor je zheljan,
da umetnishka srenja
vselej namenja mu
gromek aplavz:
preklinjaj, shokiraj, blefira, sharmiraj ...
le z dusho in srcem nemudoma
RAUS!

AKAKIJ AKAKIJEVICH

V neki pisarni neki uradnik
she sedi ...
Vse dni prepisuje,
napenja oči:
svet chrka velika
se mu zdi.

*In azbuka nezahno mu bozha mozhgane,
njegovo srce na listih ostane.*

Ulica polna
vedno prazna se mu zdi.
Nikogar ne vidi,
nikamor ne gre:
ne, nich mu ni vazhno,
razen nje.

*In azbuka nezahno mu bozha mozhgane,
njegovo srce na listih ostane.*

Mraz je pritisnil -
naj se stradanje zachne:
brez sveche bo pisal
in jedel bo zrak,
da kupi nov plashch, tak no,
pa kak!

*In azbuka nezahno mu bozha mozhgane -
njegovo srce kmalu plashch postane.*

PRAH NA GOGOLJEVEM PLAGHCHU

Stric Gogolj ...

Prah se na tvojem plashchu nabira ...

Kihnil je nos

in v uho se ti skrtil ...

She strashni Vij na skrivaj je zajokal

in v obrvi mrtve dushe ovil.

Le neki uradnik ponoči postopa ...

»Kam, drzhavljan?

Brez plashcha ni vstopa! «

»Jaz ... Mmm ...

A... Ka... Ki...?"

»Pa kaj she!

Ma kaki!

Izgini in se ne prikazhi mi vech! «

Stric Gogolj!

Prah se na tvojem plashchu nabira!

A strichek nevoljno

si brke zavaha:

»Kdo blagovolil je dvigniti prah?

Tu je po starem,

v slogi zhivimo -

vas, dragi moji, je strah! «

Prah si in v prah se povrnemo vsi!

Nad nami le

plashch,

nos,

bele nochi ...

PRAVLJICA NAPREDKA (epigramizmi)

»VRAG NA VASI«

Chasi v vasi so resni,
ljudje revni in besni.
Dvajset let pozneje
se le she vrag smeje ...

KONEC HECA

Uresnichene sanje
kot uvod v izredno stanje:
treba je le she malo,
pa bo vrag vzal zadnjo shalo.

ZGODBA O USPEHU

Pravljica napredka
se kazhe kot kletka:
nekdanji cvet Balkana
je zdaj evrobanana.

OKROG RITI V ZHEP (in na trg)

Zdaj je spet najbolj napredno
usmerjeno izobrazhevanje:
nonshalantno zagovedno
se s plashnicami dolocha znanje.

NAPREDEK

Včasih so bili
delavci udarni,
danes so skoraj vsi
le she prekarni.

QUALITY OF EQUALITY

Enakih možnosti razodetje:
država je družinsko podjetje.
Kdor nima ustrezne »tople zveze«,
se lahko le razpochi od jeze.

BREZ ROK

V boju za pravico
je izgubil levico.
V boju za resnico
je izgubil desnico.

ZHIVI ARHIVI

Mrtva preteklost
je prekletstva ost:
chim globlje gresh v arhiv,
tem bolj je pekel zhiv.

ZADNJA IGRA

Zhe zgodaj zjutraj se je odpravil v gozd ob reki. Pod borovcem, tik ob cheshki meji, se je ozrl nazaj. Zazrl se je v reko in v njene ilovnate bregove, videl je bele oblachke in letalo tam nekje nad mejo. In potem, ko se je obrnil, je zagledal v zraku bliskovito se premikajoče zhogice. Zhogice nesrechnega zhivljenja. Videl je, kako z blazno hitrostjo poskakujejo chez mah in chez segnito listje. Zachutil je udarce, ki jih je preteklost zarezala v njegovem spominu. Pod udarci in zamahi so se zhogice nesramno podile po notranjosti njegovega zhivljenja in postalo mu je neprijetno, da ni mogel pravocasno prekiniti ukvarjanja z namiznim tenisom. Ko se je vrachal iz gozda nazaj v hotel, ga je zachel muchiti obchutek, da mora chim prej, oziroma mogoche kar takoj zapustiti malo mesto. Ob tej misli se je nenadoma pochutil bolje.

Narasla kalna Thaya* je medtem odnashala les iz na pol poplavljenega gozda in z bregov shope pokoshene trave, toda mesto se ni zmenilo za to divjo igro prirode, ko je skupaj s srednjeveshkim obzidjem, hishami s priprtimi okni in z rdechimi strehami kipelo nekam proti granitnim temnim skalam na hribu. Hitelo je k cerkvenemu zvoniku in drevju, nekam proti nebu in proti vetru.

Vseповsod je srecheval ljudi, domachine in turiste. Na vogalu sta stala zhupan in njegova zhenas. In kot ponavadi vedno prisotni gospod inzhener. Vsi ti so vedeli, da she vedno igra namizni tenis, toda zdaj, v zadnjem chasu, bolj lokalno in manj internacionalno. She vedno skusha biti vsem na ocheh s tem nesrechnim loparjem v roki. She se poskusha uveljaviti. Tudi zdaj na dopustu v Nizhji Avstriji. Ki pa ni pravi dopust, saj sodeluje na lokalnem turnirju spodnjega dezhelnega kroga.

Enkrat je zhe nastopil v Raabsu, potem she v Drosendorfu**. Pa she kje. Vendar namizni tenis ne bi smel biti nekaj usodnega. Saj zhe zelo dolgo opravlja dober poklic strokovnjaka za gospodarska vprashanja. Pravzaprav bi moral igrati namizni tenis samo she za razvedrilo in le na dopustu, ko ima za tako stvar nekaj chasa. Zato ni mogel razumeti, od kod ta zasvojenost z nesrechnim pingpongom, s to chudno, pravzaprav nepomembno, malo, a hitro namizno igro.

Z rahlo otozhnostjo se je spomnil na nekdanja leta in na nekdanja vrocha tekmovanja, ki se ne bodo nikoli vech ponovila. Nenadoma je spet zagledal samega sebe v nekdanjem vzponu mladosti. Tedaj je bil gibchen in hiter kot divja machka. Nekoliko nagnjen naprej je z desno roko s pomocjo lastne telesne tezhe zadal nasprotniku odlochilen udarec. Spet je v spominu dozhivel navdusheno vreshchanje gledalcev. Napetost in navdushenje sta se zgostila kot dva tezhka

oblaka ob pričakovanju zmage. Kot nich je tedaj, viharno mlad, svoje nasprotnike ugnal v kozji rog. Njegovi udarci so bili trdi, zhogice so se z vso silo poganjale proti vedno bolj utrujenemu protiigralcu, ki svojih mishic ni znal pravilno uporabiti.

Toda ta spomin so bile pravzaprav samo she sanje. Zdaj ni vech imel mladostne mochi. Zdaj se ni vech mogel zashchititi pred nasprotnikom. Srecha ga je pustila na cedilu.

Sicer je she srecheval znance, toda nekdanji prisrchni razgovori in prijateljski stiki so se razpustili v nich, kot bi jim z loparjem zadal smrtni udarec. Zdaj je taval skozi praznino. Po njegovi notranjosti se je zachela razrashchati rezka bolechina.

Tenis, loparji in zhogice so bili vedno bolj neizprosni rablji njegove vznemirjene podzavesti. Zhogice so hitro in ostro poskakovale sem in tja, zdelo se mu je, da udarjajo od vsepovsod in ga muchijo s tezhkimi temnimi spomini. Poskakovale so chez gozd in chez reko, podile so se chez grmovje in koprive in shvigale nad hroshchi in metulji ob bregu Thaye. Shvigale so chez obraze lepih in grdih zhensk, chez polje, vodo in chez mizo, videl jih je nad cerkvijo in nad kroshnjami visokih dreves.

Nekaj chudnega se je podilo po zraku, z vso silo je zhvizhgalo med zamahi in udarci iz daljave v daljavo. Je to, kar je nenadoma zachutil sredi hitre hoje po mestu, bila obsedenost? Ali pa mogoche strah? Vse, kar je zdaj dozhivljal, ga je neznansko bolelo. Bilo je kot grozecha nejasna nevarnost, kot zakrita neodkrita bolezen, ki te nenadoma zadene z vso mochjo in vrzhe ob tla. To, kar se je zdaj podilo po njegovi dushi, je bilo hujshe od lakote, izchrpanosti, sovrashstva, ljubezni.

Spet je zachutil, da stoji za njim, cheprav je bila nevidna. Toda zdelo se mu je, da je tu namerno kot steklenice vina in bleshchechi kozarci na praznichni mizi, ki hrepeneche chakajo, da imenitni gostje med slavnostnim obedom z njimi nazdravijo v chast in slavo zhivljenja. Bila je tu kot pajcholan ali kot geslo in parola. Kot tesnoba. Kot upanje, ki ga je zagrabilo za zapestje in potegnilo k sebi. Sladki vonj poletja se je vzpenjal skozi vrtove, chez reko, nad cerkev, hitel je chez pokrajino kot tenishka zhogica in bil hiter in vedno hitrejsi.

Hitel je iz mesta. Vedel je, da ga na skrivaj opazujejo ljudje, skriti za majhnimi hishnimi okni. Zato je stopal hitro in z zravnano glavo.

Zagledal jo je zhe od dalech v blizhini shportnega igrishcha, kamor je vedno znova zahajal. Shel je naprej, kot da je ne vidi. Ni je hotel nagovoriti. Ni bil vech zadovoljen s svetom in zhivljenjem. Pravzaprav ni nichesar pričakoval. Vse skupaj je bila samo she rutina in navada. Dolzhnost, s katero mojstrish zhivljenjski red.

Kljub temu jo je srechal vedno znova. Mlada chrnolaska je bila slikarka ali uchiteljica risanja in porochena z nekim dunajskim prirodoslovcem. Popolnoma ga je zmedla, cheprav očitno sploh ni vedela za skrivna chustva, ki so ga prevzela.

Skushal je iti mimo nje popolnoma mirno, ravnodushno, kot da je ne vidi. Kljub temu je na skrivaj pogledoval proti njej. Zhelel jo je nagovoriti, jo spoznati, vendar ni imel mochi, da bi se ji priblizhal.

Mesto je bilo zelo majhno. Zato jo je vedno znova srechal. Če je v večernem mraku sedel ob odprtem oknu, je včasih zaslišal njene hitre korake spodaj na cesti. V hotelski sobi ni imel prizhgate luchi, zato ga ni mogla opaziti, ko jo je skrivaj opazoval skrit za zaveso. Na njeno vitko postavo je ulichna svetilka metala shop svetlobe in z migetajochimi prameni bozhala njene temne lase.

Ta mlada zhenska je, ne da bi to hotela, na poguben nachin posegla v njegovo zhivljenje. Bilo je kot v hudih sanjah. Na zunaj se ni pravzaprav nich zgodilo. Vendar je bila zmeda, ki je zaradi te temne omame vdrla v njegovo zhivljenje, vseprisotna. Zdelo se je, da bo izgubil tla pod nogami. Svet je postal oster in ozek. Ni se vech mogel mirno gibati. Čeprav je bil shportnik, je iz dneva v dan vedno bolj izgubljal svojo nekdanjo prozhnost.

Sanjal je, da je njegove gibe in premike popolnoma napachno razumela. Tenishke zhogice so se v teh morechih sanjah zachele bliskovito premikati v vse smeri. Zadele so ga popolnoma nepripravljenega na zgornjem delu telesa. Zaradi bolechine v neposredni blizhini srca se je sredi nochi zbudil v mali hotelski sobi.

Zhogice so blazno hitro poskakovale po temi. Neprijetno so se poganjale skozi noh in skozi vso to njegovo vrtoglavico. Slisal je nekakshen posmeh, zatishane krike, hehetanje. Nekdo se je norcheval na njegov rachun. Vsekakor je bila neznosna noh.

V njegovi glavi je premochno zashumela Thaya. Voda se je valila od ene do druge misli, ki mu ni dala miru. Skrivnostno in nenavadno buhanje se je podilo po njegovi razboleli notranjosti. Chudna omotica ni hotela popustiti. In tu je bil veter in slepota in tezhko utrujeno dihanje. In zamahi. In loparji. In zhogice. In voda. Veliko vode. Veliko grozne tezhke vode.

Zamahi, glasovi, obrazi, zhenske, drevesa so se premikali v vedno mochnejšem vetru po pokrajini. Vedel je, da mora zmagati, che jo hoche osvojiti. Mora udarjati, se poganjati, skakati, dvigati lopar, se z vsem telesom metati naprej in naravnost proti usodni zhogi, vztrajati, upati, se boriti.

Nasprotnik je bil tu in je bil tam, povsod, vseprisoten. Vzkliki gledalcev so ga opominjali, naj bo previden. Včasih je dopustil protiigralcu, da se mu je priblizhal iz levega kota. Tedaj mu je hitro nastavil past in bliskovito udaril. Pognal se je kot napeta jeklena vzmet daleh naprej in zamahnil. Toda kljub temu je bilo vse skupaj pravzaprav smeshna vsota iz najrazlichnejshih malih zmeshnjav.

Ko se je poganjal v ostrem loku za zhogico, je chutil, da je mlada chnrolaska fantastichna. V modri poletni obleki je plahutala po globini njegove dushe, bila je kot zhogica, ki mu je ushla iz rok in je ni mogel vech ujeti.

Bila je igra, bili so lasje in bleshchecha polt in privlachno krilo. Zhivljenje je drvelo brezglavo sem in tja, kot konj, ki se je strgal s povodcev. Upanje in razocharanje sta si nastavljala zasede. Igra zhivljenja se je razrashchala v vechje in manjshe protiigre. Pot mu je lil po obrazu. Hotelo ga je zadushiti.

V športnih chevlijih se je smeshno poganjal za zhogico v lazhnem upanju, da bo naredil najboljši vtis. Hotel je ugajati gledalcem, she bolj pa njej, usodni zhenski, ki sploh ni poznala njegove usode in je zdolgočaseno opazovala lokalno tekmovanje, na katerega so jo povabili prijatelji.

Trikrat mu je uspel premishljen udarec, toda potem so se mu zashibila kolena. Okrog njega so bili samo she hitri ostri glasovi, mraz in tema. Nekje vzadaj je bilo vrazhje krichanje. Srce mu je premochno utripalo. Nekaj je stalo za njim. Ga vzdigovalo. Ga potegnilo navzgor. Sladko in strashno.

Srecha ga je v zadnjih letih zares pustila na cedilu. Mladi moshki so uporabljali na tekmovanjih novo tehniko, ki ji ni bil kos. Vedno znova so bili kot protiigralci naravnost odlični. In on? Pred leti je bil zagotovo prvovrsten. Nastopal je proti Chehom in Anglezhem. To so bila chista, trezna tekmovanja, brez erotichnih chustvenih obremenitev, brez strahu pred mrachnimi vzkliki iz ozadja.

Takrat je bil pogumen. Che mu je tu in tam vseeno spodrsnilo, je dobro vedel, da lahko to ob prvem novem tekmovanju popravi in ponovno zmaga. Toda zdaj?

Zdaj ga je potisnilo v zadnji kot. Zdaj se je muchil z ostanki svojega znanja pri upokojencih in tekmovalcih spodnje tretje kategorije. Cheprav niti tu ni vech imel pravega uspeha, je hotel znova dokazati, da je she vedno samo on tisti tekmovalec, ki edini odlocha, kako se bo igra konchala.

Na trenutke se mu je kljub temu zazdelo, da lahko she enkrat zachne od zachetka. Kot takrat, ko je po koncu druge svetovne vojne s starshi pribezhal iz Ljubljane v Avstrijo na Koroshko. Samo tako so si pod najtezhhimi pogoji reshili zhivljenje, ker bi jih komunisti, ki so prevzeli oblast, kot svoje nasprotnike pobili. Takrat so z neverjetno, nenavadno silo zagrabili usodo v svoj prid in zacheli na tujih tleh graditi svoj novi mochni svet ... Ja, she enkrat je hotel biti svezh in mlad. Napolnjen s srecho in velikimi prichakovanji, s prijateljstvi in z ljubeznijo...

Che je zaprl oči, so se v njegovi notranjosti takoj pojavile tenishke mize. Temnozelena polja so se pravokotno premikala v smeri zhogice, ki je brez prestanka letela na drugo stran proti nasprotniku. V prsih ga je stiskala bolechina. Zhivljenje se je razrashchalo v krutega protiigralca, ga potiskalo na stranski tir. Ogrozhati ga je zachel celotni namiznotenishki sistem Raabsa in Drosendorfa skupaj z mlado chnrolaso zhensko in vsemi vidnimi in nevidnimi protiigralci, ki so se zarotili, kot se mu je zazdelo, da ga unichijo.

V hotelski sobi je odprl aktovko in polozhil na mizo fotografije svoje zhene in otrok. Vedel je, da ne ravna prav. Vest mu ni dala miru. Bolechina v njegovi dushi je bila neznosna. Z roko je pobozhal fotografije vseh treh otrok. Vse okrog njega se je pravokotno postavilo naravnost proti njemu. Vest ga je pekla v dno dushe.

Mlada chnrolaska je bila volchja cheshnja na bregu Thaye. Vrgla je senco na njegovo zhivljenje v trenutku, ko je to postalo tezhko in naporno. Vendar je ni mogel pozabiti. Vedno znova se je pojavila v njegovih sanjah in prividih. Bila je nevarnejsha od tenishkih zhogic, ki ga vech niso hotele ubogati. Ochitno so bile

pokorne samo njej, ki je v temni hotelski sobi stala za njegovimi sanjajochimi ochmi in mu nastavila temnordeče ustnice na uho.

»Boste zmagali?« je zaupno zashepetala.

Bo zmagal?

Besno je dvignil lopar in ga pognal po razbrzdanih zhogicah, da so strmoglavile v njegovo dusho.

Kdor tvega, ta tudi zmaga!

Zhogice so bile neizprosne. Drvele so po cesti proti gostishchu na robu mesta, se kotalile v noh in v sanje.

Premetaval se je skozi spanje, molil in moledoval, prosil za milost, da se lahko umiri. Bila je strashna noh, v kateri se je nenadoma pognal s postelje, prizhgal luch in se z nejevoljno razprtimi ustnicami vsedel pred ogledalo.

Vse skupaj je bilo obzhalovanja vredno. Ampak kaj lahko sploh stori?

Kaj bodo rekli vsi tisti, ki ga poznajo od prej, che izvejo za njegovo bedasto obnashanje? Kaj bo rekla njegova zhena, che jo brez pravega vzroka zapusti samo zaradi lastne nespameti in omamljenosti? Kako bodo gledali otroci na ocheta, ki jim je obrnil hrbet, ko so ga najbolj potrebovali? Usoda ga neprizanesljivo potiska navzdol, v temo, vendar manjkajo vprashanja in odgovori. Tu, v mestecu ob vijugasti reki, kjer mu je vse tuje, ni svoboden. Kaj lahko sploh naredi?

Slaba vest ga je spet zagnala na drugo stran mesta. Stopal je chez prazni trg, daleh ven proti reki in gozdu ob cheshki meji.

Na shportnem igrishchu so spet tekmovali. Igra ga je prevzela. V sebi je zachutil nenavadno presezhno moch. She enkrat je hotel vse sile svoje mladosti pognati proti nasprotniku. Z enim samim zamahom, v katerem so zdruzheni vsi zamahi njegovih dvajsetih tekmovalnih let, je hotel zmagoslavno zadeti v pinkponkovski obraz svojega protiigralca.

Lopar je dvignil visoko v zrak, se zagnal v zadnjo in dokonchno neumnost. Poravnanje vseh rachunov dolgega chudnega zhivljenja, pozhelenj, ljubimkanj, ljubezni, zakonske zveze in norega pinkponka. Kratko in jedrnato. Majhna zasebna katastrofa, ki bo dokonchno predrugachila in zapechatila njegovo zhivljenje.

Zaustavil se je sredi igre. Protitekmovalec se je zasmejale. Chrolasa zhenska je bila zelo daleh. Hrup na shportnem igrishchu ob Thai je postajal nemogoch.

Zhogice so se mu s predrzno ihto poganjale skozi glavo. Postajalo je smeshno in vrto glavo.

Kot da bi okamenel, se je zaustavil in takoj zachutil, da je ostal brez loparja in brez zamaha. Pochutil se je popolnoma izgubljen. Zdelo se mu je, da so se zhogice prilepile na mrezho nad tekmovalno mizo in je zdaj, ko se je vse zarotilo, dokonchno brez mochi. Zamajal se je skozi loparje in zhvizhge mimo krichanja tekmujochih daleh proch proti shumenju narasle reke pod mestnim obzidjem.

V hotelski sobi je bilo potem mirno. Od dalech je zaslíshal nezhno glasbo iz radia. Zaslíshal je tiktakati lastno zapestno uro. Zdaj bo zares moral za vedno odpotovati. Se vrniti domov v pravo zhívljenje. Nikoli vech ne bo obiskal mesteca ob reki.

* Thaya (nemshko), cheshko Dyje, obmejna avstrijsko – cheshko – slovashka reka na severu Avstrije.

** Raabs in Drosendorf, mesteci severno od Dunaja, v Waldviertlu v Nízhji Avstriji.

Prva objava.

Za tekst Zadnja igra je Lev Detela leta 2013 prejel v Buenos Airesu prvo nagrado na natečaju za kratko prozo Slovenske kulturne akcije in literarne revije *Meddobje*.

Anja Mugerli

MEHANIK ZA DUSHO

Sonja se je zhe peto jutro prebudila z bolechino v prsih. Vlazhno in glasno jutro s svojimi obichajnimi zvoki je prodrlo v njen spanec brez sanj. Pred blokom je bilo slisati trushch tovornjaka, ki je odvezhal smeti, shkripanje avtomobilskih zavor in otroshki jok. Sonja se je obrnila h Karlu in ga rahlo stresla. Zaradi bolechine se je s tezhavo dvignila iz postelje, da bi zachela svoj vsakodnevni obred. Med pripravljanjem zajtrka je zbudila otroka in zlikala Karlovo srajco. Zajtrkovanje se je kot vedno sprevrglo v prepir, toast je letel po kuhinji in Karel je preklinjal. Sonja je z likalnikom pogladila she zadnje gube, da je para puhnila v zrak, in nato fanta poslala v kopalnico. Karlu je pridrzhal srajco, da si jo je oblekel. Potem je zachela s pospravljanjem kuhinje. Koshchki kruha so bili vsepovsod in she preden ji je uspelo pobrisati zadnje kaplje politega mleka, se je spet razleglo krichanje. Karel je she glasneje zaklel. Sonja je hitela umirjati situacijo. Fanta sta se vsak na svojem koncu hodnika kujala, medtem ko jo je Karel sprasheval, kje so njegovi prekleti chevli. Sonja je oba fanta komaj preprichala, da sta se obula in si oblekla vsak svojo jaknico. Peter, starejsi, jo je vprashal, zakaj sploh mora v sholo. Ob tem je Kevin, dve leti mlajshi, rekel, da se slabo pochuti in da bi tudi on raje ostal doma. Karel, ki je s Sonjino pomochjo konchno nashel svoje chevle, je obema eno primazal, lenobi, alo v sholo. Sonjina bolechina v prsih je postajala vse bolj intenzivna. Kevin je planil v jok in Peter ga je zachel zmerjati s cmero. Karel je odvihral skozi vrata, da on ne bo nobenega chakal, je rekel. Sonja je skushala potolazhiti Kevina in mu rekla, da bo spekla pishkote, tiste, ki jih ima najraje, in da ga bodo chakali, ko bo prishel domov. Ob teh besedah se je Peter uzhaljeno pognal skozi vrata in Sonji je bilo takoj zhal. Za njim je konchno odcapljal she Kevin. Sonja je pohitela k oknu, da bi videla, ali ju bo Karel pochakal, nato pa se je olajshano sesedla na stol. Zunaj je dezhevalo in sosednji bloki so se skozi okno zdeli kot razmazani. Stanovanje je bilo temno in razmetano. Spila je preostanek kave in si prizhgala cigareto. Svojo razvado je skrbno prikivala, kadila je le, ko je bila zagotovo sama doma. To so bile edine minute, ki si jih je v dnevu vzela zase. Ampak tisto jutro jo je v prsih tako bolelo, da je cigareto zhe po nekaj dimih ugasnila. Ogorek je pazljivo zavila v robcek, tega je vtaknila v prazno embalazho, ki je ostala od zajtrka, in nato vse skupaj potisnila na dno vreche za smeti. Pomila je posodo in pospravila nered po stanovanju. Ostal je vonj po vlagi. Zavrtela je zdravnikovo telefonsko shtevilko. Sestra na drugi strani ji je z enolichnim glasom rekla, da imajo vse polno in da lahko pride le, che je zares nujno. Sonja ji ni znala povedati, ali je njeno stanje zares nujno. Sestra, razocharana nad njeno

nevednostjo, ji je s popustljivim tonom v glasu rekla, da se lahko oglasi, ampak chim prej. Sonja je preverila, ali ima v torbici zdravstveno kartico, za hip oklevala, ali naj vzame tudi cigarete ali ne, potem pa s shkatlico v zhepu dezhnega plashcha zaklenila vhodna vrata za seboj. Bolj kot se je spushchala navzdol po stopnicah, bolj se je bolechina v prsih stopnjevala. Na ulici je veter premetaval dez sem ter tja, da ji je kapljal v rokave in za ovratnik. Premochena je stopila v zdravstveni dom. Chakalnica je bila polna starih ljudi in mamic z majhnimi otroki. Prvi so chakali za prva, drugi pa za sosednja vrata. Sonja je potrpezhljivo sedla k prvim in skrivaj pogledovala moshkega, ki ji je sedel nasproti in, tako se je zdelo, spal. Na glavi je imel she vedno klobuk, glava pa mu je tonila vedno globlje v srajco in Sonji se je zdelo, da mu bo zdaj zdaj izginila za ovratnikom. Mlade mamice so zdaj sedele, zdaj stale, navelichano so sopihale in kdaj pa kdaj jezno udarile s peto ob tla. Otroci v vozichkih so stegovali svoje rochice in jokali debele solze. Sestra je konchno odprla vrata in vprashala, kdo je naslednji, nato pa, ne da bi pochakala odgovor, pogledala po chakajochih in pokazala na Sonjo. Vi ste prej klicala, je rekla, ko je Sonja zaprla vrata za seboj. Sonja ni vedela, ali je to vprashanje ali trditev, zato je iz previdnosti molchala. Sestra ji je pokazala na druga vrata in ji rekla, da jo zdravnik prichakuje. V beli halji in s stetoskopom okrog vratu je sedel za mizo. S kemikom v desni roki si je nekaj zapisoval in, ne da bi dvignil pogled, rekel, kar naprej, kar naprej. V levi roki je drzhal uro. Bila je okrogla, vechja, kot so obichajno ure, in brez pashchka. Bolechina v prsih, je rekel zdravnik in konchno dvignil pogled. Koliko chasa zhe? Sonja mu je povedala, da se je pojavila pred petimi dnevi. Zdravnik je pomembno rekel aha, pogledal na svojo uro in vprashal, kakshna je bolechina, topa ali ostra. Sonja mu je povedala, da topa. Zdravnik je izpustil pomemben mhm, spet pogledal na uro in rekel, dobro, bova pogledala, stopite tja zadaj in se slecite, imava she shtiri minute. Sonja ni vedela, kaj naj bi zadnji podatek pomenil, ampak kolikor hitro je upala, je stopila za pregrado, slekla najprej dezhni plashch, nato pa she bluzo in v modrcu sedla na posteljo. Zdravnik je she zadnjih oshinil uro, preden jo je odlozhil na mizo. Stopil je za njo in ji na gol hrbet polozhil ledeno hladno stetoskop. Narochil ji je, naj globoko diha. Medtem jo je sprasheval, ali se ukvarja s shportom, ali pije, ali kadi, ali je dosti mastne hrane in podobne stvari. Sonja mu je odgovorila, da se ne ukvarja s shportom in ne pije, da sem pa tja pokadi kakshno cigareto, ko je sama doma, in da kuha precej mastno hrano, ker je njen mozh delavec in vedno pravi, da ne more zhiveti samo od zelenjave in krompirja. Oblecite se, ji je rekel zdravnik in spet sedel za svojo mizo. Ko se je vrnila na stol, je v rokah spet drzhal svojo uro. Tako bova naredila, je rekel in pogledal na uro, vsaj trikrat na teden pojdite na dolg sprehod, mozha presenetite in mu poleg pomfrija in dunajskega pripravite she skledo solate, kar pa se tiche cigaret ... (Sonja je zadržala dih in zdravnik je pogledal na uro.) ... raje se jim popolnoma odpovejte. Dal vam bom recept za tablete, ki znižujejo holesterol. Če bolechine ne bodo ponehale, se znova oglasite. Pet minut, je rekel, ko je spet pogledal svojo uro, in si hitro nekaj zapisal v

svoj zapisnik. Sonja se je nekoliko zmedeno zahvalila in odshla nazaj v chakalnico, kjer je pochakala na sestro z receptom. V lekarni je stopila v eno izmed dveh vrst. Nad prvo je pisalo Brez recepta, nad drugo Z receptom, v obeh pa so ljudje kashljali, kot bi med seboj tekmovali. Z zdravilom v torbici je shla spet ven na dez. Bolechina v prsih ni popustila. Ko je shla mimo smetnjaka, je postala. Nekaj sekund se je obotavljala, dez se je zlival dol po njenem dezhniku, potem pa je le odvrгла shkatlico cigaret v smetnjak in zavila v trgovino. Pred vhodom je bila gnecha, dijaki na malici in nekaj shtudentov, ki so delili letake. Eden ji je v roko potisnil letak, na katerem je z modrimi chrkami pisalo Mehanik za dusho. Porinila ga je v torbico in nanj pozabila. Zaradi bolechine je vozichek pred seboj potiskala pochasi. Nakupila je she nekaj stvari za svojo mamu, pri kateri se ustavila na poti domov. Mama je imela enega svojih slabih dni. Nich, kar je Sonja potegnila iz vrechke, ni bilo tisto, kar ji je narochila. Mleko mora biti 1,5 in jabolka morajo biti tista rumena, ker so mehkejsha, le kako jih bom pojedla, saj nimam zob, je nejevoljno rekla, medtem ko je Sonja zlagala stvari v hladilnik. Mislila sem zhe, da si pozabila na svojo mater, je dodala in budno nadzirala, da je Sonja vse zlozhila tako, kot je treba. Sonja ji je rekla, da je bila pri zdravniku. Kaj si zbolela, je vprashala mama. Sonja ji je povedala, da jo boli v prsih, ampak da ni nich hudega, da ji je zdravnik predpisal zdravilo. Mama ji je rekla, da je to gotovo zaradi tistega Karla, ves chas mu mora kuhati, prati in likati, pa she ni zadovoljen. Sonja je molchala. Mama je nadaljevala, da ji je zhe pred desetimi leti, ko ga je pripeljala domov, povedala, da ni dober zanjo. Ampak nikoli me nisi poslushala, je nadaljevala mama, kakor takrat, ko si se odpovedala klavirju in raje zachela hoditi k slikarskemu krozhku. Poglej se zdaj, nisi niti pianistka niti slikarka, je zakljuchila. Sonja je zaprla hladilnik in rekla, da mora zdaj domov, ker jo chaka kuhanje kosila. V prsih jo je tako mochno bolelo, da je komaj prishla do vrat. Komaj je chakala, da pride domov in vzame zdravilo. Popoldne, ko so se vsi trije vrnili domov, je Kevin planil v jok, ker je pozabila spechi pishkote. Karel je bil slabe volje, ker se je sprl s shefom. Petra skoraj ni opazila, ker je takoj izginil v svojo sobo. Nashla ga je s slushalkami na ushesih. Ko mu je rekla, naj pride jest, se je s sovrashtvom zazrl vanjo in ji rekel, da ni lachen. Kevinu je obljubila, da bo pishkote spekla naslednji dan. Na sredino mizo je polozhila skledo solate, ki pa je ostala nedotaknjena. Zvecher, ko sta shla fanta zhe spat, je Karlu povedala, da je bila pri zdravniku in da ji je dal zdravila. Karel je, ne da bi se obrnil stran od televizorja, rekel, da prevech dela in da bi morala svojo mamu konchno spraviti v dom, ker to ni vech normalno. Ob enajstih je Sonja legla poleg smrchechega Karla in razmishljala, da bo zjutraj takoj vzela zdravilo in da bo bolechina chez nekaj dni gotovo zhe izginila. Hodila bo tudi na sprehode, morda si lahko vzame pol urice, preden se fanta vrmeta iz shole. To bo namesto kajenja. To bo samo njena stvar.

Ampak tudi chez dva tedna bolechina v prsih ni izginila, ampak je postajala vse mochnejsha. Sonja se je vse tezhje sklanjala in ko se je sklonila, se je vedno tezhje dvignila. Jedla je sklede solate in med obiski pri mami in kuhanjem kosila hodila na

sprehode po bližnjih ulicah. Ker ni bilo nič bolje, je spet poklicala zdravnika. Prichakal jo je enako kakor prejšnjih, z uro v levi roki, na katero je vztrajno pogledoval. Zdaj sta preshla takoj k pregledu. S stetoskopom na hrbtu je morala Sonja globoko dihati, kashljati in drzhati dih, zdravnik pa je za njenim hrptom pomembno delal mhm, mhm, mhm. Pogledal je na svojo uro in nekaj zapisal na list papirja. Dal vam bom napotnico za slikanje, je rekel. To je le rutinski postopek, samo da izlochimo vse možnosti. Pogledal je na uro. She minuta, je rekel samemu sebi in se naslonil. Povsem verjetno je, da gre le za stres, ji je rekel. Ste she dokaj mladi in zdravi, tako da so možnosti, da bi bilo kaj resnega, izredno majhne. Priporocham vam kakšno sprostitev, je nadaljeval, mogoche bi si lahko privoshchili pochitnice. Sonja je rekla, da bi bilo to zelo tezhko, ker ima dva majhna otroka in skrbi za ostarelo mater. Zdravnik je pomembno rekel, seveda, in pogledal na uro. Sonja je zdaj zhe vedela, da se je njenih pet minut izteklo. Zahvalila se je in odshla iz ordinacije. Na poti domov je razmishljala o zdravnikovih besedah in slikanju in bilo jo je strah.

Izkazalo se je, da je bil njen strah odvech, saj slikanje ni pokazalo nichesar. Zdravnik je z izvidom v desni in uro v levi roki govoril aha in mhm, potem pa zakljuchil, da je zdrava kot riba. Tokrat je pet minut porabil za to, da ji je iz rokava stresel vse nasvete o zdravi prehrani in zdravem nachinu zhivljenja. Sonja je nervozno opazovala njegovo pogledovanje na uro in si skushala chim vech njegovih besed vtisniti v spomin. V trgovini je kupila solato, jajchevce, paradizhnik in jabolka. Namesto obichajnega belega kruha je vzela chrnega. Isto je nakupila tudi za svojo mamo. Ko ji je stvari zlagala v hladilnik, ji je ponavljala zdravnikove besede o zdravem nachinu zhivljenja. Mama jo je za chuda molche poslushala, na koncu pa rekla, da le kaj ji bo pri njenih petinsedemdesetih zdrav nachin zhivljenja. Vsa ta solata ti ne bo nich pomagala, ji je rekla, preden je Sonja odshla. Kar potrebuješ, je pravi moshki, ne pa tista krastacha, ki jo imash doma. Tudi fanta in Karel niso bili zadovoljni s spremembami, ki jih je skushala vnesti v njihovo zhivljenje. Kevin se je v ihti vrgel na tla sredi kuhinje in rekel, da ne bo vstal, dokler ne dobi pomfrija. Sonja se je po podporo obrnila h Karlu, ampak ta si je zhe oblachil jakno. Da gre nekaj pojest dol v gostilno, je rekel. Peter se je kakor zadnjih nekaj dni zaprl v sobo. Preden je zaloputnil vrata, je zakrichal, da so vsi zmeshani in da on ne more vech zhiveti med norci. Sonja je sedla za mizo in si obupno zazhelela cigareto. Ponochi je spala nemiren spanec, ki ga je prekinjalo glasno Karlovo smrchanje.

Tudi teden dni pozneje bolechina ni popustila in Sonja je bila obupana. Vsak njen gib se ji je zdel kot v pochasnem posnetku. Medtem ko fanta nista nich vedela o tem, jo je Karel nestrpno sprasheval, ali ji zdravnik ne more predpisati kakshne druge tablete. Sonja namrech preprosto ni vech zmogla vsega in vsako opravilo jo je grozno utrudilo. Misel na zdravnika, ki ji vsakich odmeri le pet minut, jo je odbijala. Nikakor se ni vech hotela vrniti tja. Takrat je v torbici nashla letak z napisom Mehanik za dusho. Spodaj sta bila pripisana telefonska shtevilka in

naslov. Sonja se vedno izogibala duhovnim in podobnim zadevam, zato je dvomljivo obrachala letak v roki. Hotela ga je zhe vrechi v smeti, ampak namesto tega ga je odlozila na omarico. Vsakich ko je shla mimo, ji je pogled obstal na napisu v modrih chrkah. Zhe jo je prijelo, da bi poklicala pripisano shtevilko, vendar si je premislila. Letaka pa vseeno ni vrgla stran. Potem je she enkrat preverila naslov. Priblizhno je vedela, kje je. Bolechina v prsih je utripala kakor tiktakajoča ura, in nato se je Sonja odlochila. Shkoditi ne more, si je rekla. Poklicala je mamó in ji povedala, da je tisti dan ne bo. Od prejšnjega dne je ostalo v hladilniku she malo golazha. Lonec je polozhila na shtedilnik in zraven polozhila listek, na katerega je napisala: golazh pogrej. v omari so shpageti. pridem kmalu. mama

Na cilju se je presenecheno zastrmela v pritlichno hishko z modrimi vrati. Preprichana je bila, da ni prishla prav. Na oknih so stali cvetlichni lonchki in pred hisho je rasla nizka oljka. Iz torbice je potegnila letak in she enkrat preverila naslov. Bil je pravi. Bolechina v prsih se je spet oglasila in Sonja je pomislila, da je to mogoche njena zadnja mozhnost. Pozvonila je. Dolgo ni bilo odgovora, potem pa je zaslislhala tihe korake. Odprl ji je moshki v modri delavski obleki, tochno takshni, kakrshne nosijo pravi mehaniki. Sonja mu je pred nos pomolila letak in ga vprashala, che ji lahko pomaga. Moshki v modrem jo je prijazno povabil naprej. Peljal jo je v svojo dnevno sobo, ji ponudil chaj in celó pecivo. Potem ji je rekel, naj mu pove, v chem je problem. Boli me, je rekla Sonja in pokazala na svoje prsi, tukaj. Moshki jo je vprashal, ali je porochena. Sonjo je takoj obshla zla slutnja, ampak vseeno je odgovorila, da je in da ima dva otroka. Ni vedela, zakaj, ampak takoj nato je dodala, da skrbi tudi za ostarelo mamó. Moshki jo je vprashal, ali se doma razumejo. Sonja je malo pomislila in nato rekla, da sta oba fanta kar tezhka, mlajshi takoj plane v jok, starejshi pa se do vseh obnasha sovrazhno. Kaj pa vash mozh, jo je vprashal moshki in ji dolil chaj v skodelico. Sonja je rekla, da med njima sicer ni vech romantike, ampak da skupaj vzgajata oba sinova. Na koncu jo je povprashal she o njeni mami. Sonja je rekla, da je kot vsaka stara zhenska nezadovoljna, predvsem nad njo, in da ji to tudi vechkrat brez pomisleka pove. Moshki jo je pogledal in Sonji se je zdel zelo nezadovoljen. Nenadoma je pomislila, le kaj jo je prijelo, da se je zaupala nekemu moshkem, ki ga sploh ne pozna. Ampak on se ni oziral na njene pomisleke in ji je rekel, naj gre z njim. Sonja mu je sledila po hodniku do modrih vrat. Vstopila sta v popolnoma kvadratno in popolnoma prazno sobo. V njej ni bilo niti preproge, le okno, skozi katerega se je videlo oljko in del neba. Stala sta eden nasproti drugega in moshki jo je prijel za roke. Poskushal vam bom pomagati, ji je rekel. Ne vem, che mi bo uspelo, kajti vasha dusha ni samo zlomljena, ampak zdrobljena. Kako to mislite, ga je prestrasheno vprashala Sonja. Zdrobljena je, je ponovil in jo she vedno drzhal za roke. Potem ji je pojasnil: Che se vam med pranjem posode iz rok izmuzne skodelica in se vam odlomi rochaj, vzamete lepilo in rochaj ponovno prilepite. Che pa vam skodelica treshchi na tla in se razbije na vech delcev, jo je zelo tezhko

zalepiti. She tezhje je, che se razbije na vechje delce in na chisto majchkene. Pri vechjih she gre, ampak pri manjshih ni tako enostavno. Takshna je vasha dusha, ji je rekel. Sonja ga je poslushala s shiroko odprtimi ochmi in z vsakim trenutkom bolj chutila bolechina v prsiah. Ampak ne glede na to, kakshna je shkoda, bom naredil vse, kar je v moji mochi, je dodal. Potem ji je rekel, da mu mora pomagati. Narochil ji je, naj zapre ochi in si predstavlja en trenutek svojega zhivljenja, v katerem je bila zares srechna. Samo enega, vendar si ga morate predstavljati z vsemi najmanjshimi podrobnostmi, da bo zares uspelo, je rekel. Sonja je poslushno zaprla ochi in se skushala spomniti trenutka. Pomislila je na svoja sinova, na njuno rojstvo, potem na Karla, na dan, ko ga je spoznala. Nato pa se ji je v misli prikradel spomin, za katerega ni vedela, od kod je prishel. Spomnila se je modrega neba brez oblachka in ptice na sredi modrine in sebe, kako v kratkih hlachkah in poletnih sandalih teche skupaj z njo. Imela je priblizhno sedem let. Za njo je tekel she nekdo in jo skushal dohiteti. Sonji se je chez obraz razlezel nasmeh ob misli, da je prehitra zanj in da bo, che se potrudi le she malo bolj, hitrejsa tudi od ptice. Sonja je bila z mislimi she vedno pri tem spominu, ko je nenadoma zachutila, kako bolechina v njenih prsiah upada. Popushchala je tudi tezhnost in Sonja je postajala vse lazha, dokler ni vech chutila tal pod nogami. Lebdela je sredi praznega prostora in bolechina v njenih prsiah se je razblinila v nich. Olajshano je vdihnila in premaknila noge in nenadoma je zares tekla. Pod nogami je zachutila vroch asphalt, segret od poletnega sonca. Pashchki sandalov so jo rezali v kozho, ampak ni ji bilo mar za to. Mimo ushes ji je zhvizhgal veter. Odprla je ochi in zagledala sinje modro nebo in na sredi njega ptico s shiroko razprtimi krili. Nekdo jo je skushal dohiteti, zaklical je, Sonja, pochakaj. Sonja pa je tekla vse hitreje in hitreje.

Matej Krajnc

AAARGH!

(novelet)

Ko sem ravno zavil s parkirishcha, je Joni Mitchell pela o oblakih in tako naprej. Nisem znal voziti kombija, pa sem ga vozil. Tudi kruha nisem znal pechi, pa sem ga znal. Ko sem prvich sedel za volan, se mi je skoraj zmeshalo. Baje je bilo precej vpitja: »Bremzaj, bremzaj!«, jaz pa nisem slisal, jebesh to, gas in gremo. Soproginemu ochetu je bilo kaj hitro zhal, da je v svojem lepem novem avtu, ki ga je ravnokar opremil she z malce boljshim avtoradiom, shel z menoj na poligon, sluzhba gor ali dol.

Nisem imel uradnega izpita, a o tem bodite tiho. Kje pa se mi je dalo pochet vse tisto: CPP, Rdechi krizh, vozhnje ... V pekarni niso preverjali, ko sem se prijavil. V CV sem napisal, da imam izpit in posedli so me v kombi. Lazh vchasih nima tako zelo kratkih nog, posebej she, che mora vsak mesec plachati polozhnice. Kaj pa naj bi storil? Povedal po pravici?

Nekoch davno sem sicer poskusil z izpitom. Kot gimnazijce so nas zbajkali v veliko sobo, nam razlozhili prometne znake, krizhishcha in varnostne razdalje, nakar so nam dali v roke izpitno polo. S prometnimi znaki in krizhishchi nisem imel tezhav, z razdaljami pa se nisem ukvarjal, saj zdrava pamet pove, da ni dobro, che vozish onemu pred sabo chisto za ritjo. Izpita za Rdechi krizh nisem naredil, ker nisem mogel napihniti lutke. Chepel sem na tleh poleg tiste gumijaste babe in se pochutil kot cepec. Shef komisije me je nato nagnal ven. She danes bi ga rad na gobec, a je kmalu nato umrl, izmuznil se mi je, na lahek nachin se je izognil poplachilu. Prakse potem nisem shel delat, so rekli, da hochejo najprej vedet, ali znam sred avtoceste poshtimat dvojni komplicirani zlom. Hej, od poshkodb sem bezhal, nisem prenesel shtrelechih kosti, krvi in podobnega. Saj je dovolj drugih shoferjev, na avtocesti jih kar mrgoli. Umetnega dihanja oчитno tudi nisem veshch; tisti, odvisni od mene, bi ob najlazhji poshkodbi nemudoma podlegli. She dobro, da sicer umirajo naravne smrti!

Doktoriral sem zato, ker je tako velel zakon ulice. Vsi moji vrstniki v nashi ulici so bili doktorji, eden tak, drug drugachen. Nisem smel izostat, shlo je za vprashanje chasti. Pa chetudi prej sploh ne bi diplomiral!

V CV-je za shiht sem redkokdaj zapisal izobrazbo. Kvechjemu shkodovala mi je. Mislite, da bi kdo za shoferja kombija najel doktorja znanosti? Saj bi mislili, da se delam norca. Pojdi na inshstitut, bi mi rekli. Ja, saj, ko bi se dalo! Na inshstitutih sedijo drugi, taki, ki so bili prej mladi raziskovalci. She pred tem so bili mladi. She

pred tem »m«. Jaz sem shel po drugi liniji, ostal sem mlad, a z brado. Zapisal sem: gimnazijska izobrazba. Vprashali so me edino, che sem zhe kdaj poprej pekel kruh. Rekel sem, da ja. Vechkrat. Nisem dodal, da v domishljiji. Princip sem poznal, tisto s testom in kvasom. Ostalo sem zblefiral, in to dokaj uspesno. Kombi sem vozil po pravilih, nikoli me niso ustavili. Che bi me, bi me tudi zaprli.

Soproga po diplomi prav tako ni dobila sluzhbe. A brez izpita si vendarle ni upala na cesto, cheprav jo je oche zdrilal, kot mene. Njena mama pa se je smehljala, kupovala nama je shpecerijo, dokler nisem dobil prve plache. Moja mama nama ni nich kupovala: umrla je nekega popoldneva, od jeze, ko je videla, da tuj avtomobil obracha na nashem dvorishchu. Tolkla je po shipi, nato stopila na balkon. Avto je zhe odpeljal, ona pa se je zgrudila: tolikshna doza nesposhtovanja je bila le prevech zanjo. Ocheta je precej let poprej odnesel plaz. Jaz sem dva dni po njeni smrti zagovoril doktorat, dokazal sem, da mi smrt ne more do zhivega.

Shef je bil v elementu.

»Hej, v Levcu pravijo, da vcheraj nisi dostavill«

»Vcheraj je dostavljal Aki, Leon. Jaz sem pekel do shestih popoldnel«

»Do shestih? Vraga, na razporedu za kombi si napisan ti!«

»Ja, vem, Aki me je prosil zadnji trenutek!«

»Zakaj pa?«

»Kaj pa vem, nisem vprashall«

»Drugich povej prej meni. Aki sploh ni dostavljal, tudi kombija ni na parkirishchu!«

Drek. Idiot je verjetno spet shel v Zidani Most in pozabil na ...

»Kaj pravish?«

»Nich, nich. Pojma nimam, kaj bi lahko bilo!«

»Kdo bo pa danes vozil? Za danes je napisan Aki, ti pa za peko!«

»Lahko jaz razvozim!«

»S chim?«

»Ja, res je ...«

»In kdo bo pekel? Jebem mu mater, to ni prvich, da ni pripeljal kombijal!«

»Vzemi rent za danes!«

»Ja, rent ... Medtem naj pa po dezheli ishchem tega klinca!«

»V Zidanem Mostu je!«

»Kako pa vesh? Sta v shpanoviji?«

»V Zidanem Mostu je. Tezhave ima, lej, brez veze zdaj razlagat!«

»Spravi se na vlak in pojdi v Zidani Most po kombi ... in Akija! Bo zadnjich, da je vozill!«

»Prepozni bomo za dostave.«

»Bom zhe uredil, samo pripelji nazaj prekleti kombi! Si mi pa fini ti, ti bi kar rent, shchitish barabo!«

»Druzhinski shit ima, pusti mu dihat!«

»Ta ima vsak teden družinski shit!«

Hja, enkrat na teden vendar mora k Euriboru, tako je pravil svojemu prijatelju, ki je delal na zheleznishki v Zidanem Mostu. Nich nisem rekel.

»Grem, che ga ne bosh odpustill!«

»Tebe bom odpustill!«

»Prav. Odpusti ga, che hochesh. Vseeno grem.«

Moral sem biti rit. Soproga je bila zhe po naravi bolj suhcena. Che izgubim sluzhbo, bova lahko samo she rozhljala s kostmi ...

»Spravi se na vlak, hudicha!«

»Ja ja, zhe grem! Mimogrede ... Ema je klicala pred kako uro, ne bo je! Sestra je spet tik pred kolapsom!«

»In zakaj vsi klichejo tebe? Kdo sem pa jaz? *O, pardon, tole je moja firma, ampak nich hudega, pogovarjajte se s shoferjem!* Kdo za vraga bo pa pekel?«

»Kdo za vraga pa mislish, da je bil na nochni? Do popoldneva ne potrebujemo druge fure!«

»Spravi se zhe na vlak!«

Ampak se nisem. Kombi se je pet minut po pogovoru z Leonom chudezhno znashel na parkirishchu.

»Aki, ne se hecat z Leonom!«

»A je kaj rekel?«

»Ni mu najbolj vshech, da se trgovine pritozhujejo nad dostavo, kombi izgine, ti pa ga v Zidanem Mostu tishchish v ...«

»Hej, *hej!!!*«

»Nich hej! Med sluzhbenim chasom nimash kaj hodit k Euriboru! Torke imash fraj, takrat saniraj svojo intimo!«

»Ti mi bosh govorill!«

Nisem nadaljeval pogovora. Skochil sem v kombi, nazhgal Joni Mitchell in zavil s parkirishcha.

*

Hishica v cvetju, okoli nje denar ...

Poročil sem se zgodaj poleti. Najprej sva s soprogo hotela najet Schönbrunn, a sva ugotovila, da njena mama nima toliko denarja.

Soproga je nato predlagala mestni grad.

Tam niso zarachunali, ambient pa je bil ravno pravi. Preden začnete z zgodbicami o Shkotih, naj povem, da sva se sprva pravzaprav hotela poročiti na poletnem izletu v Pragi, a lastnik hostla, kjer sva bivala tisti teden dni, ni točno vedel, kje je poročni urad.

Vztrajal je, da ga lahko poishče in vse izve namesto naju. Tezhava je bila v tem, da je urad bil še najmanjši problem. Hotela sva, da naju poroči Karel Gott.

Ta ni bil na voljo. Verjetno je kje nastopal ali pa pochel kaj drugega. Za naju mu tisti hip ni bilo preveč mar.

»Che bi Karel hotel,« sem vprashal soprogo, »kje bi se poročila? Na gradu ali Nebozizku?«

Vendar je poroka na mestnem gradu, ne prashkem, ampak domachem, leto zatem, bila chisto dovoljšna. Tashcha mi je med potjo v poročno dvorano zavezovala chevlje in tudi moja mama še ni doživela eliminacije. Razvrat, sicer nachrtovan, se ni zgodil. Bi se pa lahko bil.

Zasanjal sem se, ja. Avtomobil, ki je pripeljal nasproti, mi je blinknil. Kolega ali policija? Radar?

A sem nor? 140?

Upochasnil sem in zavil na izvoz za Shempeter v Savinjski dolini. Tudi tam morajo jesti.

»Vcheraj vas pa ni bilo,« se je pritozheval Brane, plechat mozhak, ki je pri nas narochal kruh za gostilno.

»Nisem jaz vozil, Brane,« sem ga skushal pomiriti. »Se zgodil!«

»Ne me jebat!« je rohnel Brane. »Moral sem it po kruh tjale chez k onim ... Chinchile gojijo, prasci, pa sploh ne znajo delat kruha!«

»Zakaj jih ne prijaviš, che te chinchile tako morijo?« sem vprashal.

»A tebe ne?« je takoj zapopadel Brane.

»Lej, trgovina z zhivalmi zato, da ima baba potem kozhuhec ali parfum, mi je bila vedno odvratna. Ampak kaj pa che imajo oni tam chez morda res radi chinchile?«

»Dvesto chinchil?« je rohnel Brane.

»Hja, bo zhe nekaj na tem!« sem rekel. »Kdaj si jih pa preshtel?«

»Vcheraj ponochi!« je tarnal Brane. »Igor me je skoraj zasachil, Kreshimir pa nekaj sumi ... prav za norca me imajo ... Igor mi je oni dan kruh ponujal s posmehom!«

»In? So gostje jedli posmehljiv kruh?« sem vprashal.

»Jebi sel!« je odgovoril Brane, vzel kosharo s kruhom in shel. Nasmehnil sem se in sedel v kombi. Che bi ne imel she treh fur, bi skochil par kilometrov naprej k zhlahiti, tako pa sem se samo zazrl v hribovje, kjer je odneslo ocheta, in pomislil, da bi morda predlagal soprogi odkup chinchil, potem pa jih spustiva na prostost. Ampak a takole doma vzgojene sploh prezhivijo?

Brane ni nikoli imel zares veliko gostov. Lokalne face v glavnem. Stalne stranke ... pijanchki, par kurb, ki so zashle tja od kdo ve kod ... Ponujal je tudi nekaj sob ... Kdo ve ... Che bi on prijaval Igorja zaradi chinchil, bi Igor njega zaradi ... emmm ...

S soprogo po poroki sprva nisva zhivela v hishi mojih starshev. Ostala sva v prestolnici. Po doktoratu pa sem moral na hitro nekaj ukreniti. Mame ni bilo vech, da bi oprezala na balkonu in hisha bi propadla, che bi midva samo obchasno prihajala tja.

Tik pred poroko je tashcha kupila stanovanje. Potem je predlagala, naj ga dava lepo v najem.

Sprva ni shlo.

Imela sva nekaj ponudb.

Potem ko jih je shlo mimo kar nekaj, se nama je odprlo. Ena soproginih sosholk na fakulteti je potrebovala svoj plac. Lahko zarachunash sosholki, sotrudnici? O, pa she kako!

Zarachunala sva ji toliko, da s stanovanjem nisva imela stroshkov. Ostalo je she nekaj drobizha, s katerim sva plachala stavbno zemljishche za tisto leto.

Potem sva naročila selitveni kombi.

*

Hisha je bila stroga in temna, taka, kot sem je bil navajen. Mamine kosti so she lezhale na balkonu; pokopali smo jo v zhari, pogrebni zavod kosti ni potreboval. Soproga jih je na hitro pometla v kot sobe, naredila sva kupchek, ga stresla v prt in

nesla v kurilnico. Tam je bil na varnem. Nihče ni nikoli hodil tja, no ja, razen referenta, ki je prihajal mesečno odčitat porabo plina. Ime mu je bilo ...

HEJ, SOPROGA, KAKO MU JE ZHE BILO IME?

KOMU?

ONEMU TIPU, KI JE HODIL BRAT PLIN!

MURCL?

TAKO SE JE PISAL! IME?

KAJ PA VEM!

Kajpavem Murcl. Bil je prijazen chlovek, vedno je pozdravil ob prihodu in odhodu, nikoli ni bilo opaziti, da ima stekleno uho in levo vratno veno speljano skoz naramnice na hlachah. Komaj je dihal, a dihal je prijazno. V teh chasih to shteje. Prihajal je vedno na isti dan, znachilno pozvonil, dvainpolkrat, nikoli niti za pol zvonca vech. Kako je vedel?!

Tako je vedno zvonila mamina sestrichna. Stara je bila sto sedem let in she vedno je sama shla v mesto. Mamino smrt je tezhko prebolela, umrla pa le ni. Prihajala je na vsakih deset dni, sedla na kavch v dnevni sobi, se zazrla tja, kjer je ponavadi sedela mama, in zachela: »Vesh ...« Prinashala je marmorni kolach, ki ga je takisto delala na vsakih deset dni. Zdravnik ji je ob devetindevetdesetem rojstnem dnevu voshchil na vsaj she enkrat toliko let, kot se to ponavadi spodobi, tudi che se ne misli resno. A urok je padel. Mamina sestrichna je voshchilo vzela smrtno resno. Prenehala je kaditi dolge, tanke damske cigarete, ki jih je kupovala petnajstega v mesecu v kiosku poleg najvechje mestne frizerije, in tudi francosko je nehala govoriti. Tu pa tam pa je rada nagnila kak kozarec vina, za zhelodec, kot je rekla. Srce je imela zdravo, nich opeshano. Siva mrena ji je sicer nekaj chasa nagajala, a je tudi popustila, obe operaciji sta uspeli. Rada se je hvalila, da nikoli v zhivljenju ni jokala, da ji to ni bilo dano. Kimali smo, a ji nismo verjeli. Vsaj na videz ne. Globoko v sebi pa smo vedeli, da mora biti res. Kdor veliko joche, dehidrira in umre mlad.

Pred dolgimi leti je pretipkovala moje pesmi. Takrat se niti proze she nisem kaj prida loteval, kaj shele, da bi pekel kruh ali vozil kombi. Gledal sem predse in kracal na listiche. V ustih sem stiskal Shvejtkovo pipico, starsha sta mi jo prinesla iz Prage. Sindikalni izlet, baje najlepshi. To me ni kaj dosti zanimalo, na pipe pa sem vedno bil mahnjjen. Nikoli jih sicer nisem kadil, a vedno sem si zhelel, da bi imel svoj lasten gugalni stol, gugal bi se in zhvechil pipo. Ne kadil, samo zhvechil.

Tudi zato sem se z veseljem porochil. Dolge nochi, polne zhvechenja ...

S soprogo sva imela kar nekaj idej, kako bi preuredila hisho. Mama sicer ni pustila kaj dosti denarja, ker je imela na vrtu okrasno drevje, palchke in podobno – vse to je bilo treba vzdrzhovati. Vse to sem dal lepo odstraniti in celotno parcelo tlakoval

z marmornatimi ploshchami; kolega s faksa mi jih je poceni zrihtal pri zhlahiti svoje bivshe, moja soproga pa si je vedno zhelela gladkih povrshin, da bi lahko po njih drsala. Tudi tashcha se je veselila marmorja.

Drug nachrt je bil dvig podstreshja, za kar sem potreboval precej denarja. Dobil sem ga tako, da sem vzel posojilo. Hipotekarno. S pomocjo taiste hishe, ki sem jo dvigal. Vse zhivljenje sem si zhelel velikega prostora, kjer bi hranil knjige, ploshche, raznorazne drobnarije. Urediti sem si zhelel mini studio, kotichek za pisanje. Nadvse sem sovrazil podstreshje, kot sem ga poznal vse zhivljenje: loputa z lestvijo, ki je pridvela navzdol in tistemu, ki je stal spodaj, razchesnila lobanjo. Ko si prishel do polovice lestve, se je snel hakelj, ki je spajal obe polovici, in tisti, ki je stopal po njej, je obvisel med nebom in zemljo. Odlochil sem se, da je treba to enkrat za vselej urediti. Edina mozna ovira so bili sosedje, ki bi lahko kaj rekli, zlasti tisti na vzhodu, ki jim je zhe tako ali tako shlo v nos, da je nasha hisha vishja od njihove. Senco nam delate, so tarnali. Popoldne nimamo nikoli sonca!

»Kaj,« je vzrojila vzhodna soseda, ko sem prishel pobarat, ali bi jih motilo, ako bi ... »She bi dvigovali? A nas hochete zatrpap?«

»Soseda, lejte, vidva z gospodom sta zhe starejsa chloveka ... Sonce ali mrak, prav dol vama visi. Na severu in jugu imata ves chas svetlo, tudi na vzhodu. Kaj vama ne pashe?«

»Zdaj nama bosh pa she leta oponashall«

»Nich ne oponasham, samo ugotavljam ...«

»Ugotavljaj drugje! Dovolj visoko hisho imash, kaj bi she rad?!«

»Soseda, lejte, vsi drugi sosedje so dali soglasja, nich nimajo proti ...«

»Bom javila na obchino!«

»Ni vam krivice, kar chete, storite!« sem zavzdihnil in shel. Soglasij sem imel dovolj, zachel sem graditi.

Seveda ne sam, najel sem nekaj krepkih fantov. Eden od njih je bil dolgoletni prijatelj, profesor, hribolazec. Bolj kot profesura mu je bilo v uzhitek fizichno delo, pa se je kar sam ponudil. Pripeljal je she dva kolega, onadva she tri svoje, rekli so, da nochejo nich denarja, samo hrano in pijacho. Tudi to je denar. Noben od njih ni bil kvalificiran, a so bili precej bolj iznajdljivi in delavni, konchali so zelo hitro in naredili solidno delo. Bil sem zadovoljen. Nisem sicer imel denarja, da bi to, kar sem dvignil, opremiljal, pa sva s soprogo zato zachasno izropala spodnje sobe. Prijateljevim kolegom sem dal vsakemu po sto evrov. Niso jih hoteli vzeti, pa jih nisem silil. Obdrzhal sem jih in z njimi kupil novo pisalno mizo in zofico za nov plac, to je bilo edino, chesar nisem vzel iz spodnjih sob.

V zhivljenju sem imel nekaj kratkih obdobij, ko sem se prezhlivljajl zgoj s pisanjem. Takrat sem sicer zhivel pri mami, tezhko bi govorili o prezhlivljanju. Sicer sem prevajal, kolovratil naokrog z inshtrumentom, opravljajl administrativna dela. Tega je bilo sicer bolj malo. Srecha, da sem lahko fizichni delavec, je prishla precej pozneje.

Che me je kdo vprashal, sem povedal, da me pisunjenje osrechuje. Razvazhanje in peka kruha je bila pach sluzhba, tezhko sem se poistovetil z mesenjem testa, razen che bi shlo za abecedni kruh. A nisem chrhnil. Izbire nisem imel, nebo je bilo oblachno in tisti, ki so te oblake prignali, so jih zheleli she vech. So zhe vedeli, zakaj. Jaz se z vprashanji nisem imel chasa ukvarjati. Moral sem delati. Chakal sem na chas, ko bom lahko koga z uzhitkom na dva gobca, enega spredaj in enega zadaj. Nekateri so premogli samo tistega zadaj. Misilil sem na soprogo in upal, da me kje sred ceste ne dobi policija.

S pisanjem sem prishel v nekaj stanovskih drushtev. Shpanovije mi sicer niso najbolj dishale, a potreboval sem jih zaradi referenc. Kakshnega hujshega oportunitizma se potem nisem shel, bil sem dalech od ochi in srca teh ali onih komisij. Cheprav sem zagovoril svojo disertacijo, pri meni ni nihche narochal znanstvenih chlankov ali strokovnih besedil. Kot pek sem bil na varnem, lahko so se mi smejali. Ni me motilo, neumnosti sem vse bolj pushchal odprto možnost, da se pozhre sama. Kar se prej ali slej tudi zgodi, vsaj za nekaj chasa.

Tik preden sem oddal vlogo za shofersko sluzhbo, je pozvonil telefon. Bil je znanec izpred mnogih let, povprasheval je, ali bi me zanimalo igranje na morskih porokah, v komercialnem bendu. Vem, da si doktoriral, je rekel.

»Definiraj mi ta 'komercialni bend',« sem ga poprosil.

»Znash Nadalino?«

»Smo popevali,« sem odgovoril.

»Cesarico?«

»Zhive je ne morem vech slishati,« sem zastokal.

»To ne bo dobro,« je komentiral.

»Rabijo na obali koga na faksu?« sem vprashal.

»Ne me jebat!« se je glasil odgovor.

*

Vstal sem z zofice in iz kota vzal kitaro.

»Res imeniten ptich je stari pelikan, da skoraj mu zavidajo ljudje ...« sem zapel. Soproga me je chudno gledala. Pesem je zhe nekje slishala.

Poskochila je.

»New Swing Quartet?«

Nasmehnil sem se.

Nekoch sem vse to zhe preigral. Shlagerje, shansone, fiftis, sikstis, seventis in ejtis, od Elvisa do Gu-gu. A to je bilo she pred diplomo. Tega mi takrat ni bilo treba pocheti za prezhivetje, najel me je lokalni shtudentski klub, da sem zabaval stare mame v kavarnah in slashchicharnah, kjer so oni imeli zmenjeno za spored. Igral sem v hotelu, pivnici, sred mesta, na kolodvoru. Ni bilo slabo, celo honorar sem dobil, jedel sem, sprejemal komplimente, ker nisem bil slab, poshteno recheno. Nisem pa od tega zhivel. Che bi, bi bila druga pesem. She ko sem igral evergrine, sem imel ponavadi svoj repertoar.

Na kolodvoru sem igral samo enkrat. Chakali smo nekakshen »vlak prijateljstva«. Peljal naj bi se skoz Celje, poleg mene naj bi bila na peronu plehmuska – oni bi igrali svoje, potem bi se vlak ustavil za kako uro, da bi ljudje prishli dol in videli lepo knezhje mesto, jaz pa bi jih prichakal pri izhodu s kolodvora. Igral naj bi pesmi kot »o, dragi prijatelji, dobrodosli v nashe mesto!«, a meni se je to zdelo nekoliko dolgochasno in prezhvecheno – za to obstajajo narodnozabavni ansambli s »pristno slovensko glasbo«. Zato sem napisal pesem *Pri nas preprodajamo ude*. »Pri nas preprodajamo ude / in, pazi, tarife so hude, / ledvice in jetra niso poceni, / a najvech navrzhe srce ...« Srce je *moralo* biti v pesmi, to napeljuje na prijateljstvo, da bi ne rekli, da sem shpilferderber. Pesem sem pokazal prijatelju, s katerim sva skupaj shla igrat, pa je rekel, naj se raje ne zajebavam, da ne bo shkandala, chesh, kakshne psihopate pa najemate?! Takrat sem she vsaj obchasno kaj malega dal na ugled, pa sem se pustil preprichati, da sem namesto pesmi o preprodajanju udov igral dve drugi, bolj »sploshni«, ki pa nista imeli kaj dosti opraviti z dogodkom. Organizator je bil potem baje zadovoljen in rekel, da me bojo she najeli. Chakam she.

Podobne impulze sem zatiral na igranju na ladjici, ki je plula po mestnem jezeru. Imelo me je, da bi pel kaj o bobrih, ki nagrizejo jez in potopijo mesto, pa o gospodu, ki mu veter med vozhnjo iz glave izpihne Evstahijevo cevko ... Tovrstne pesmi sem celo imel, pa se mi na koncu ni zdelo vredno izzivat. Prijatelj, s katerim sva igrala, je ponavadi rekel: che ti zhe ponudijo denar, naredi tako, da ti ga bojo ponudili ponovno. Se je tudi zgodilo, a redko kdaj. Treba je bilo paziti, chisto vse pesmi niso bile za prijazne starejshe gospe, ki so se dale popeljati po jezeru.

Che bi komu rekel, da sem svojchas igral s Fatsom Dominom, mi ne bi verjel in prav bi imel. Lahko pa bi bilo res. Vse na svetu je lahko res, pa ni. Ribice se spremenijo v ribje kosti, te postanejo narekovaji, vsaj na slovenski tipkovnici.

*

V nabiralniku se je po selitvi ponavljala vedno ena in ista pesem. Nich. Razposlal sem toliko prošenj za shiht, da me je bilo sram slovenske gozdove pogledat v debla. Odgovorov je bilo komaj kaj, vechinoma so bili bodisi zelo prijazno odklonilni ali zgolj odklonilni. Na kake tri, shtiri pogovore sem celo shel.

»Pravite, da s plavzhi torej nimate izkushenj?«

Kaj naj bi odgovoril? Plavzh je bil res malce prevech s poti. Tudi vrochine nisem nikoli dobro prenashal.

Ujel sem se na limanice talanja letakov v vechjem trgovinskem centru.

Na pogovoru so me sicer sprashevali neumna vprashanja.

»Bolj shtudente ishchemo, veste. V vashi vlogi pishe: gimnazijski maturant ...«

So celo prebrali.

»Sem shtudiral, pa nisem konchall!«

»Pa imate status?«

»Ne.«

»Mi bi imeli bolj shtudente, veste!«

»Bolj ali manj?«

»Kako, prosim?«

»Bolj shtudente ali manj shtudente?«

Zhenska se je celo nasmehnila.

»Smo nabriti, kaj?«

Tudi jaz sem se nasmehnil.

»Kako pa, da niste konchali faksa?«

»Ker sem hotel dobit sluzhbo!«

»No ja, saj ...«

»Ne nel!« sem rekel. »Nich saj! Che bi diplomiral, bi rekli, da sem prevech izobrazhen za to delo. Ker nisem, pa tudi statusa nimam, zdaj pravite, da ishchete shtudente! Kaj pa diskriminacija nas, ki smo vmes, pa bi radi sluzhbo?«

»Diskriminacija?« – Chudno me je pogledala.

»Kako pa bi imenovali to?« sem she naprej izzival.

»Pri nas smo se pach odlochili, da bi imeli bolj shtudente!«

»Bolj ali manj?«

Razhudila se je.

»Se bova shla igrice? Saj ste konchali gimnazijo, znate brati. Ishchemo shtudente!«

»Zakaj?«

»Ker smo se tako odločili! Tu pa tam vzamemo she kakega z borze!«
»Aaaaha!«
»A ste prijavljeni?«
»Brez skrbi, da sem!«
»No, ta je pa dobra!«
»Kaj bova torej rekla?«
»Prav! Vztrajni ste, kar, upam, pomeni, da boste brezkompromisno delili nashe letake. Letaki v smeteh ne shtejejo za razdeljene, kontroliramo vas!«
»Imate kamere?«
»Imamo specialce!« me je grdo pogledala. »Bodite no resni!«
»Koliko pa navrzhejo letaki?« sem vprashal.
»Dva kovacha na uro!« je rekla.
»Delovni dan pa traja ...?« sem sprasheval.
»Neprekinjeno!« me je strogo pogledala. »Glede na to, da niste shtudent in nimate predavanj, lahko vzamete malo vechjo kolichino letakov. Dokler jih ne razdelite, niste opravili za tisti dan. Vam to kaj pove?«
»Da ste zahtevni!« sem rekel.

*

Na prvi dan deljenja in mnozhenja letakov sem prishel petnajst minut pred odprtjem centra. Potem sem she petindvajset minut chakal, da se je prikazal zastopnik firme.

»Je Belshch zhe tu?«
»Kdo je Belshch?«
»Kdo pa si ti?«
»Novi delilec, vchera je me vzeli!«
»Aha, ti si ... Ja ja, ti si ... Belshch, krvavomumater, bi moral zhe bit tukaj!«
»Kdo je Belshch???«
»Tip, ki danes dela s teboj. Vedno pride zadnji hip, z eno prodajalko od tu hodi, pa zunaj kadita rifer, ampak mu bom j...«
»Nich niso povedali, da sva dva!«
»Dva sta, dva! Tebi bom dal te papirje, tule so letaki, vpishi se na papir, kdaj si zachel in kdaj bosh raztalal, ko pride Belshch, ima tule svoj kup, povej mu, da mu bom jaz j...«
»Razumem, razumem!« sem rekel.
Chez kake pol urce je do mene lezherno prishla precej opicanjena lepotichka in shepnila:
»Je Ivan zhe spizdil?«

- »Prosim?«
- »Che je zhe spizdil. Ivan.«
- »Kdo je Ivan?«
- »A si ti nov tu?«
- »Danes sem zachel. Kdo je Ivan?«
- »Imash ti letake zame?«
- »Si ti Belshch?«
- »Brigita. A je Ivan spet nakladal o Belshchu?«
- »Ga je omenjal, ja.«
- »Je zamudil?«
- »Kdo? Belshch?«
- »IVAN!!!«
- »Zakaj se pa deresh?«
- »O kom pa govorim?«
- »On je govoril o Belshchu, ti zdaj govorish o ... Hej, hej, vsi nekaj mimo mene, levo, desno, kaj vam je, narod?«
- »Je Ivan zamudil?«
- »Vech kot pol ure!«
- »No ja ...«
- »Kdo je Belshch?«
- »Belshcha ni. Jaz sem Belshch.«
- »A nisi Brigita?«
- »Ja, a ne razumesh? Belshcha ni. Ivan ga ima v glavi, ves chas naklada o ... Pa ne, da so *tebe* vzeli?«
- »In?«
- »Nimash ehghm ehghm ...« – Pokazala je na oprsje, ki ni bilo revno.
- »Nimam.«
- »No, lepo. Lepo.«
- »Kaj naj to pomeni?«
- »Za tale center niso she nikoli vzeli tipa. Kadish?«
- »Ne!«
- »Shkoda.«
- »Niti ne.«
- »Ivan je rekel, da Belshch hodi s prodajalko.«
- »*Ivan* hodi s prodajalko, ono ta shtrelecho z delikatesnega, saj niti ne vem, katera je.«
- »No, vesela novica!«
- »Te prav malo briga, vidim!«

»Popolnoma dol mi visi! Kaj je ta Ivan za en psiho?«

»Na firmi ga imajo za koordinatorja po multicentrih. Dela jim v glavnem škodo!«

»Si zhe dolgo v tem fahu?«

»Eno leto delim. Prej sem delala za eno drugo firmo, imeli smo degustacije v tem istem centru, potem me je Ivan enkrat videl, pristopil je, nekaj degustiral, bil je chuden, dvakrat sem mu ga povlekla in mi je zrihtal razgovor. Postavi se bolj na sredo, tako. Dober dan, gospa!«

Bilo je nekje pet popoldne, ko mi je zmanjkalo letakov. Brigita je shla zhe kaki dve uri prej in preostanek letakov vzela s seboj, rekla je, da jih zazhene stran na drugem koncu mesta ali pa nese svojemu tipu, ki rad masturbira na reklamni material. Namignila mi je she, naj na seznam napishem, da sem zachel ob devetih, naj vendar ne bom poshten v svojo škodo, che Ivan zamuja. Razlozhila mi je tudi, da list vzamem s seboj domov in ga naslednji dan prinesem zraven, da bo Ivan zadovoljen, ker on popoldne nikoli ne pride nazaj. Pa res ti ni treba hodit pred pol deseto zjutraj, je dodala. In she enkrat izrazila razocharanje nad dejstvom, da ne kadim. Bi imela novega kamerada za chik pavze, je rekla. S pridom jih je izkorishchala, te pavze. Tobachna industrija bi ji morala dat bonus.

Morda bi bila manj razocharana, che bi vedela, da sem v osnovni sholi zbiral cigaretnne shkatlice. Prazne.

*

Zavrtili mopedisti in Ribana kasha se niso nikoli prav dobro razumeli.

Hard rock bend in rock bend. Vmes sem stal kot nekakshen osameli revolverash, brenkach z naduho.

Besedo kantavtor sem vedno sovrazhil. V ta kosh so metalni vse, od peshca do rakete.

Takrat sem bil she mlajshi. Ribana kasha so bili mojih let, Mopedisti pa she nekoliko mlajshi, a ne veliko.

Moral bi bil ostat pri gospelu, le da pri neinstitucionaliziranem. Gospel ima s cerkvijo priblizhno toliko kot kamela z iPadom, jaz pa sem takrat precej igral po cerkvah. Pa po hotelih, kavarnah in vsem tistem, o chemer sem zhe pisal tam zgoraj.

Ribana kasha so se mi rezhali, chesh onale naochnishka suhljad, ki igra »LordhelpmeJesus«. Na moje drugo delo niso pomislili, cheprav jih je vechina sedela z menoj v teh ali onih klopeh in so ves chas poslushali o tem, kako onile tam v puloverju nekaj pisari, medtem ko so Motoristi hodili na moje literarne vechere.

»Daj uglasbit kaj svojega!«

»Eh! Svoje berem, muzika mora pa na lestvice!«

Kak cepec sem bil! A nisem vedel, da sem lahko she vechji in da svet kar tekmuje v cepcizaciji naochnishkih suhljadi.

Moral bi bil ostat pri gospelu. Doma, v sobi. In pri evergrinih. Tudi tam. Na odru pa igrat tisto, kar sem bral na literarnih vecherih.

Za to ugotovitev sem potreboval precej chasa. Padel sem v t. i. kantavtorsko famo in bil prepričan, da je na odru treba obchinstvo tudi zabavat. Malo mola, malo dura, malo refrenov. In ples, che je možno.

Preden sem se streznil, sem moral plachati rachun za kompromis. Pogodba z veliko zalozhnishko hisho in dve pop-rock ploshchi, ki ju ni nihche slisal. Skoraj nihche. Eden od dveh fenov teh ploshch je umrl, drugi je na metadonu. Ploshchi sta po performansu shli v slachilnico in izginili. Kakor je tudi prav.

Potem sem z veliko vech veselja placheval rachun za poezijo in prozo, ki ju je vechina chudno gledala. In prav je tako. Shli sta v slachilnico, se slekli in prishli ven.

No in potem sem delil letake. Honorarno. Saj mi je shlo, nich ne rechem. Po treh mesecih je firma relocirala biznis, vsaj tako so rekli. Hvala, so she dodali. Zadnjih shtirinajst dni dela nisem dobil plachanih.

Nakar sem dva meseca sedel in pisal. Fasal sem zastrupitev z algami, tako je moj oche svojchas imenoval delo, kjer ne dobish plachila, zgolj zadoshčenje. On se je hecal, jaz se nisem. On je potem umrl, jaz nisem.

A ko je prishla ponudba za shofiranje dostavnega pekarskega kombija in obchasno peko kruha, nisem nich premishljeval.

Delo sem dobil na tri mesece preizkushnje, nakar za nedolochen chas. Kruh je precej bolj ziher kot bankirstvo ali zastopanje bleferjev na sodishchih, kjer se odlicno zasluži in precej manj odlicno zhivi, no ja, kakor vzamesh, vsaj na daljsi rok. V pekarni umesish, dash v ror, potem sedesh za volan. Zastrupitev z algami se unese. Vsaj na krajshi rok ...

V kombiju sem imel tri CD-je: Dylanovo *Blonde on Blonde*, zbirko Joni Mitchell in podobno zbirko Beatlov. Edino Joni ni bila moja, ampak Leonova, a nisem imel nich proti. Med vozhnjo mi glasba vchasih ni prijala, posebej, che je bilo treba komplicirano zavijati s kakega dovoza, odcepa ali kaj takega. Kljub vsemu nisem imel veliko shoferske prakse, nisem pa vozil v napachno smer po avtocesti in tudi prehiteval sem zelo redko. Ja ja, pojdi naprej, sem mahal nestrpnim limuzinam za mano, ki niso bile srečne, che niso shle v kleshche.

Ko sem se tistega dne vrnil s fur, me je soproga vsa bleda prichakala pri vratih.

»Pridi za Sinuhejevo voljo gor! Pa pripravi se, da te ne bo vrglo!«

»Kaj pa je?«

»Bosh videl. Jaz sem za danes zhe porabila buffer. Dvakrat sem zhe padla vkup. Pridi gor!«

»Vkup si padla? Zakaj?«

»Bosh videl!«

Ko sem prisopihal v dnevno sobo, sta na kavchu sedela mama in oche in se smehljala. Sploh me nista opazila.

»Vidish? Takole sta zhe par ur!«

»A je danes kak praznik?«

»Zakaj?«

»Ne vem. Praznik vstalih dush, praznik smehljajochih se kadavrov, praznik pach!«

»Koga ti to sprashujesh?«

Bil sem bled kot polita potica. Zdaj sem vedel, zakaj je soprogo metalo. Che bi ne bil vaje marsichesa bizarnega, bi verjetno zachel na glas vpiti.

»Kako pa se je to zgodilo?«

»Bila sem gor v mansardi, tapkala sem po klavirju in brisala prah, pa se od spodaj naenkrat zaslishi: a je kdo gor? Ustrashila sem se, pograbila eno tvojih kitar ...«

»Hej!«

»Ni bilo chasa za razmishljanje! Pograbila sem in shla pochasi dol. Spodaj pa tvoja mama. Gleda gor in se chudi: od kdaj pa imamo dvignjeno?«

»Za popizdit! In?«

»Nich. Sesedla sem se!«

»In?«

»In ... In ...! Nich. Ko sem se ovedla, je sedela na kavchu in se smehljala. Potem je pozvonilo. Obe sva shli pogledat, kdo bi bil. Bil je tvoj oche. Oprosti, ker se nisem tako dolgo oglasil, je rekel.«

»Kaj pa plaz? Kaj pa je rekel glede plazu?«

»Chisto nich. Mama je najprej druzhno z menoj omedlela, nekaj chasa sva lezhali na balkonu, on je chakal zunaj, potrpezhljivo. Potem je sedel na kavch in lej ju ... Zmeshalo se mi bo!!!«

»Naj ju skusham malo ...?«

»Che se ti da ...«

»Hej, vidva,« sem se priblizhal kavchu, »pojasnila bojo potrebna!«

»Kaj pa?« sta se naenkrat ovedla.

»Kaj pa *vidva* mislita, da bi se moralo povedati?« sem zinil. »Uradno sta pokopana tamle chez na hribul!«

»Veva, veval!«

»Che mislita zdaj zhivet naprej, bo treba poklicat pokojninsko in ...«

»Veva, veval!«

»No in?«

»Ja?«

Soproga je tedaj zarohnela: »A bi kdo od vaju zhe zinil???«

»Kosti sta pometla v kot!« je rekla mama.

»Pospravila sva jih!« je rekla soproga. »Naj bi oblezhale na balkonu?«

»Chas za spremembo je bil,« je zinil oče. »Ne moresh biti toliko let na enem mestu, naspal sem se, pogreshal sem vas. A nisi bil ti zadnjokrat she meni do pasu, no, evo, zdaj pa tule takle, odrasel, porochen ... Saj si porochen, ne?«

Saj nisem mogel verjeti! Mrtvo-hladno reche, da ...

»Kot vidish!« sem zinil. »A to ta hip ni najbolj pomembno! Te je plaz ali te ni?«

»Seveda me je!«

»In kaj potem pochness tu?«

»Saj lahko grem, che ima kdo kaj proti!«

»Ne, ne, ostanil!« se je oglasila mama. »Kar nekaj let morava poflikat!«

»Kosti ni vech!« je ugotovljala soproga, ko je shla preverit na staro mesto.

»Seveda ne!« je rekla mama. »Iz chesa pa mislish, da sem prishla nazaj? Pa she lahko ni bilo ... Che ne bi temule tipu vsa leta sestavljala legokock ...«

Soproga mi je nakazala smer v kuhinjo. Ni imelo smisla vedrit v sobi.

»Zakaj sta pa shla dvigovat bajto?« je zanimalo mamo. »Komaj da drapnem, pa se zhe vse preunega. In nikjer vrta, sam marmor! A sta nora?«

»Nisva si mogla mislit, da se lahko sestavljash po volji!« sem zinil. »Midva pa za vrt nimava chasa, kdo bo vse to vzdrzheval!«

»Aja, saj res, ti nimash sluzhbe!« je pokimala mama.

»Nima sluzhbe?« se je zachudil oče. »A ni diplomiral? Ni hodil v sholo? Si bil kar doma in pisal pesmice pa bral Ashkerca? Ne moresh celo zhiv...«

»A bi lahko bil kdo tule za hip tiho?« sem vzrojil. »Che hochesh videt potrdilo o doktoratu, izvoli gor v mansardo! Kar pa se sluzhbe tiche, vozim kombi za pekarno! Drugega nisem dobil, doktorji znanosti niso ravno iskani, vsaj ne tisti, ki sami delajo na tem!«

»Kruh vozish?« je kar dvignilo mamo.

»Imash kaj proti?«

»Kombi vozish ...« je mrmrala mama. »A si vmes naredil izpit? Saj she niti dve leti ni, kar me je neslo!«

»A rabi kdo dve leti za izpit?« je zachudeno pogledal oche.

»Glede tega si ne belita glav,« sem rekel. »Samo povejta mi, che mislita zdaj ostat zhiva ali ne! Z eno placho bomo tezhko furali, s placho in dvema penzijama bi pa kar shlo!«

»Jaz hochem nazaj svoj vrt!« je rekla mama.

»Izvoli!« sem rekel. »Poklichi ljudi, naj vrzhejo ven marmor in uredijo zadeve!«

»Tvoja zhen a pa ni v sluzhbi?« se je oglasil oche.

»Ne,« sem rekel. »Njen fah izumira. Moj tudi. Oba pa ne moreva pechi kruha in voziti kombija, nekdo mora skrbeti za hisho!«

»Danes sem nashla eno opcijo ... za varushko!« se je oglasila soproga.

»Res?« sem jo pogledal. »Kje?«

»V Kardinalovi chetrti!« je povedala. »Kje je to?«

»To je bivsha Nova vas!« sem oznanil.

»Kaj?« je zachudeno pogledal oche.

»Vsako vechje mesto ima Kardinalovo chetrt. Avenija zredchenih lasishch je bivsha Mariborska cesta ...«

»LIK Savinja she dela?« je zanimalo ocheta.

»Si hecen?« sem se zakrohotal, prvich tistega dne. »Kakshna LIK Savinja! Se nisi nich sprehodil po mestu?«

»S pokopalishcha sem prishel direkt sem, en taksi je bil gor na parkirishchu. Sem povedal, da nimam denarja, pa je rekel, naj vseeno prisedem, da bo imel she en dober razlog, da spelje z grobishcha!«

»Nich nisi plachal?« sem zazijal.

»Ne,« me je zachudeno pogledal oche. »Od kdaj imajo upepeljeni ljudje drobizh za taksi?«

»Od kdaj neki se upepeljeni ljudje vozijo s taksiji ...?« sem zamrmral, bolj sebi v brk.

»Bi shla na en sprehod?« je vprashal oche. »Kot vchasih?«

»Lahko,« sem rekel. »Gremo vsi?«

In smo se oblekli. Kot nekoč.

Prevajalnica

Ambrose Bierce

ZAPISKI

(izbor iz misli in aforizmov)

*

»Stoj! Kdo gre?«

»Smrt.«

»Povej geslo, Smrt!«

»Ni potrebe. Ne bom vstopila v tvoje taborishche. Ti bosh prishel v mojega!«

»Kaj? Jaz – dezertar?«

»Kje pa, sijajen vojak bosh postal! Izgognil se bosh vsem strahovom chloveshtva!«

»Katerim?«

»Zhivljenju in Strahu pred smrtjo.«

*

Umrla je zhenska, ki je zhivljenje posvetila boju za nadvlado svojega spola.

»Konchno,« si je oddahnila, »bom pochivala z zasluženimi chastmi!«

»Vstopi,« jo je pozdravil Sveti Peter; »umivala bosh lica srchkanim kerubinchkom!«

*

»Kdo si, ki drhtish v teh toplih oblachilih?«

»Ime mi je Pohlep. Pa tebi?«

»Nesebichnost.«

»In kje imash obleko?«

»Ti jo nosish.«

*

Vrline so si za kraljico izbrale Skromnost.

»Nisem vedela, da sem vrlina,« reche ta. »Zakaj niste izbrale Nedolzhnosti?«

»Zaradi njene nevednosti,« ji odgovorijo. »Ve samo to, da je vrlina.«

*

Preizkus resnice je Razum, ne Vera; tudi ta se mora namrech podrediti sodbi Razuma.

*

Prazne steklenice vina imajo slabo mnenje o zhenkah.

*

Srecha izgine, che jo presoimate, zhalost, che jo sprejmete.

*

»Kdo si?«

»Priateljstvo.«

»Jaz sem Ljubezen. Potujva skupaj!«

»Prav. A najina skupna pot bo trajala en sam dan; potem gresh v grob.«

»Pa ti?«

»Jaz potujem do groba Koristi.«

*

O starcu porechesh: »Pleshast je in upognjen.« A ne vesh, da se odkrije in prikloni v prisotnosti Smrti.

*

Ljudje pojejo hvalnice Pravici.

»Ne tako glasno,« jih opozori angel. »Che jo zbudite, vas vse pobije!«

*

Ko je bog razdal vse vrline, je ustvaril she eno.

»Daj nam she to,« so ga prosili njegovi otroci.

»Nak,« je odgovoril. »Che vam jo dam, se boste pobili do zadnjega. Izdam vam samo ime. Ime ji je Pravica.«

»To je dobro ime,« so rekli otroci. »Dali ga bomo vrlini, ki jo bomo sami ustvarili.«

In so ga dali Mashchevanju.

*

»Vstopiti hochem,« zahteva pohotnezheva dusha. »Slisnal sem, da so tukaj vse najleshe zhenke.«

»Kar naprej,« pravi Satan, in pohotnezheva dusha vstopi.

Ko se vrata zaprejo, Satan zadovoljno zamrmra: »Brez takih pekel ne bi bil, kar jel«

*

Angel z gorechim mechem zaspi pred vhodom v Edenski vrt. Eva izkoristi prilozhnost in se hitro splazi nazaj noter.

»Hvala bogu! Spet sem v rajlu!« reche Adam.

*

Kristjani in kamele sprejemajo svoja bremena kleche.

Izbor in prevod iz angleshchine ter spremna opomba: Matej Krajnc

Ambrose Bierce (rojen l. 1842- umrl verjetno nekje po 26. 12. 1913) – ameriški pisatelj, novinar, satirik. Kot pronicljiv satirik se je med drugim proslavil zlasti s svojim »hudichevim slovarjem« (*The Devil's Dictionary*, 1911), pomembne in vplivne pa so tudi njegove kratke zgodbe. Njegova smrt ostaja za zdaj še nepojasnjena. Tokrat objavljamo krajshi izbor njegovih misli in aforizmov.

Georges Brassens

VESELI RAJ KLETVIN

La ronde des jurons

To je kletvin
veseli raj
tako zvene so nekdaj
ko she pradedi
trdni dedci
brez olepshav so govoril
preklinjal gor
preklinjal dol
preklinjal da se je kadil
Kot da bi rozhenkranc zhebral
so kletvice na ples sukal

*In krucifiks in shmentana zadeva
pa krsbendush, za bóga milega
pa she tristo zelenih, ni hudich
in sakrament nazaj*

*In orkadush, ti vrag in bes te lopi,
pa krucinal, pri moji veri, shment,
porkamadona, pa she sakrabolt
in sapra-saprament*

*Da ne pozabim zlodjev in roгатih,
peklenshbhka, shenta, pa da bes te plentaj,
za bozhji chas, pa kuga te poberi,
in fuj in fej, pa oshtja, prmejdush
Pa strela bozhja,
preketo, vrag te jashi,
krsbenmatichek, ti shent, za bozhji chas,
presneta strela, bog te nima rad
jebemtish, sapramish*

Furmani zhal
zdaj govore
kot bi iz knjige bral
in branjevke
in opravljivke
so streznile se in umirile
in katekizem je prostashtva
izbrisan iz duha vojashtva
kje lanski sneg, naj v mir' pochiva
kletvin rodbina radozhiva

(1958)

Prepesnitev iz francoshchine Katja Zakrajshek

Georges Brassens (1921-1981) – francoski pesnik in shansonjer. Velja za enega najvidnejših francoskih povojnih pesnikov, kot shansonjer pa je poleg svojih avtorskih pesmi uglasbljeval tudi pesmi starejših francoskih pesnikov, mdr. Hugoja, Villona in Richepina. Med drugim je zapisal znane besede: *Le siècle ou nous vivons est un siècle pourri (Stoletje, v katerem živimo, je pokvarjeno stoletje).*

Spremna opomba: Matej Krajnc

VSE SE VRACHA NA ZACHETEK

Voda vre

voda vre, na teveju nek zvok
vstanem, ker mislim, da je to moj mobi
obracham glavo
kar tako, brez razloga
bolj zato, da preverim
zdaj ne vem vech, kaj naj
tole je tok misli
zdaj sem povezan
pishem v transu
vsako chrko
presledek med tipkanjem
v povprechju pol sekunde
she manj
agentka Scully
slishim
neko zavijanje
voda vre
in vse se vracha na zachetek

Juzhna Afrika

v chasu bivanja v juzhnoafrishki dzhungli
sem bil divji
ubijal sem mladiche velikih kopitarjev
jih zhrl v baobabovih kroshnjah
vodo sem pil iz velikih bistrich rek
in se paril z najlepshimi leopardjimi samicami
takrat sem bil divja machka
zhivljenje v dzhungli je bilo chisto in preprosto
in to je vse
chesar se zaenkrat spominjam

Bunjac

bunjac je nekaj povedal
zamomljal
sedel sem nasproti in čakal na reakcijo
nekaj je sral o mojem mestu v underground umetnosti
bil sem par let mlajši
in to je bila prednost
chesh, v slogu – moj chas shele prihaja
ni zvenelo slabo
docela prijeten kompromis

Reshki bog Mars

halo, se slishimo
klicem s Marsa
tam stanujem zhe pet, šest mesecev
v stratosferi
odtod je zemlja videti prekrasna
svezha, modra in mlada
ne vem, kdaj se vrnem
kajti sem ne pridesh z vlakom ali avtobusom
zaenkrat le toliko

Vojna

mechem granate, jurisham
spil sem liter in pol zhganja
moja kri je vrocha in okrog mene
se vse trese od bomb projektilov
grem naprej
v sijoch zahod
v poslednje sonce na nebu
pridem do mesa
zabijam bajonet
padam chez telo
nekaj je na meni
obraz strga po ledu
krichim od groze
gledam proti nebu
v vratu chutim jeklo
spim s kroglo v chelu

Ob petih zjutraj je tezhko biti zhenska

z mize je vzela cigarete in prizhgala
ko je odhajala, sem se delal, da spim
vstal sem iz postelje, prizhgal cigareto in
odprl okno
vlekel sem dolge dime in jo gledal, kako
gre na avtobusno postajo
ni ji lahko, sem pomislil
ob petih zjutraj je tezhko biti zhenska

Ljubezen

ljubezen pride in gre
kot joker pri kartah
kot sleherni dan v letu
kot turistichna sezona
kot klop na kravji nogi
se hrani
in debeli

Gabi se mi

nimam miru
ker sem v srcu sam
dvignem se in prizhgem cigareto
lezhim v dnevni
zdaj vem zakaj mi je ivana
podarila stepnega volka
vse se mi gabi

Vse skupaj nich

dolgchas je postal nevaren
samomorilski
kot zheja
ni je droge ki bi ga zjebala sklenem
kaj naj storim
sedemindvajset kun imam nekaj pisarim in igram

to je vse skupaj nich
 ni denarja ni pichk
 niti minimalnega glamurja
 kdaj che ne zdaj
 ljudje so gluhi
 jaz sem gluha za vse
 samo svoje besede slishim
 ko blodim brez cekina

Svincheno nebo

pomrák
 nebo je svincheno
 pada dezh
 noro popoldne
 obichajno popoldne na horsu

Predsednik

kupe denarja za dober lajf
 in dobro drogo v zhilah
 in slavo v rokavu
 bi podpisal
 pred par leti
 zdaj? podpisal bi samo
 rojstvo

Prevod iz hrvashchine in spremna opomba Matej Krajnc

Izet Medoshevich (1976) je hrvashki pesnik in glasbenik, chlan kultne zasedbe Avlijaneri. Leta 2008 je pri neodvisni hrvashki zalozhbi Slushaj najglasnije! v knjizhni zbirki Bratstvo dusha objavil knjizhico punkovske poezije *Sve je s Vezhice*, letos pa pri Manufakturi (v distribuciji zalozhbe Dallas) prvo »uradno« zbirko poezije v prozi in kratkih zgodb *Genij usamljenog chorjeka*.

Djordje Balashevich

CHE BI O MENI NAREDILI FILM ...

NA PRECHKO TE POLJUBIM

U razdeljak te ljubim

Ko je pred mnogo leti
baron ples priredil,
Von Liegenstuhl takisto
vabilo je dobil.

Ko je prishel v dvorano,
postaven, lep tako,
dama je pristopila,
mu kriknila v uho:

Na prechko te poljubim
iz vseh globin srca,
ta tvoja krasna prechka
me kar v norost peha!

Von Liegenstuhl v trenutku
zapústil je ta bal,
saj vedel je, da treba
preprechit je shkandal!

Naslednji dan pa, groza,
ni konca she bilo,
saj je prispelo pismo
in v njem je pisalo:

Na prechko te poljubim
iz vseh globin srca,
ta tvoja krasna prechka
me kar v norost peha!

Von Liegenstuhl, ves zmeden,
nevajen takih shem,
je chisto bil ob zhivce,
spreménil se povsem.

In alkohol postal je
njegov zvest tolazhnik,
namesto belih mishk pa
opit je slisal krik:

Na prechko te poljubim
iz vseh globin srca,
ta tvoja krasna prechka
me kar v norost peha!

ZDAJ JE NA JAPONSKEM MOJA DRAGA
Moja draga sad je u Japanu

Jok njen zmenek je skalil:
»Oche shiht je nov dobil,
in zato se moramo selit,« je priznala.
Rechem: »Ni tako hudo,
raznih parnih vikendov
she naprej si nezhnosti bova izmenjevala!«

Zdaj je na Japonskem moja draga,
traja, preden pismo tja prispe.
Z judom srechnike na tla polaga.
Kaj, che kar chez noch pozabi me?
Jaz pa na Balkanu uganjam vraga,
dvomim, da bom kdaj obkrozhil svet.
Misli name sploh she moja draga
ali drugim trga cheshnjev cvet?

To bila ljubezen je,
najin Love Story, che hochete,
ni je takshne, kakor je bila moja mala.
V prah sesul se mi je svet,
njo pa odnesel jumbo jet,
usoda mi jih je okrog ushes primazala.

Zdaj je na Japonskem nasha Mara,
nasha Mara zdaj je Cho Cho-san.
Nasha Mara zdaj je sayonara,
nasha Mara zdaj je Cho Cho-san.

PRVA LJUBEZEN

Prva ljubav

Prav nichesar nisem vedel in o zhalosti besede
nisem she verjel v otroshtvu,
imel sem le en cilj pred sabo, da bi bil za kakshno rabo
v sholskem nogometnem moshtvu.

Pa sem naenkrat uzrl njene oči in svet odprl
se je toplo in iskreno;
moja plavolasa vila vedno je v laseh nosila
belo pentljico svileno.

Prva ljubezen prishla je nepovabljena, sama,
nekje globoko ostalo je vse, kar bilo je med nama.

Sholska leta so minila, ona pa se spremenila
iz otroka v dekle mlado,
shminkati se je zachela, dragih si stvari zhelela,
kot se to primeri rado.
Dan za dnevom je izginjal in med nama vse spreminjal,
pravljica se je konchala;
zvezd ji nisem vech nabiral, nisem se za to zheniral,
kot da ne bi se poznala.

Prva ljubezen prishla je nepovabljena, sama,
nekje globoko ostalo je vse, kar bilo je med nama.

Da v oblakih je, shushljajo, otroka chaka, she dodajo,
varnost nashla konchno je in dom,
z inzhenirjem porochena je postala srechna zhena,
del visoke družhbe s statusom.
Jaz pa kradem bogu dneve, delam te in te zadeve,
da ohranim mir, tako je pach,
srechen sem, ko sonce greje, pishem pesmi, zvezde shtejem,
in ostajam stari pohajach.

Prva ljubezen prishla je nepovabljena, sama,
nekje globoko ostalo je vse, kar bilo je med nama.

PANONSKI MORNAR

Panonski mornar

Gledam Banat, Srem in Bachko s Frushke gore,
gledam, a pri srcu je hudo:
pravijo, da tu nekoch bilo je morje,
chakalo me je in usahnilo.

Kakor Magellan sem rojen za valove,
kakor Cook, ta slavni kapitan,
na ravnici sredi njiv pa tezhko plovem,
morski volk sem v zhitu zafecljan.

A morja nimam, ne vem, kaj naj brez njega!
Hja, Donava kar dobra bo za zdaj!
Morja pa nimam in huda je zadrega,
a upam, da nekoch ga le dobim nazaj.

Moje zhivljenje chudno grenko je kot tonik,
in moja zhalost grenka ni nich manj,
a na srecho mesec kot svetilnik vodi
varno me po hladnem morju sanj.

Mene pach najhujsha smola najde!
Se za zjokat je in hkrati za smejat!
Saj vem, mornar ostane kdaj brez ladje,
a brez morja ... to je smola na kvadrat!

KRISHTOF, O NESRECHNA DUSHA

Kristifore, crni sine

Shpanski kralj se navelicha
monotonega sveta.
Pa Kolumbusu ukazhe,
naj mu malce barve da.

Preden ta je sploh pokimal,
kralj mu ladje je prishtimal,
in ukazal: »Najdi kontinent!«

Vedel ni, da bo docela
linijo zgresnil,
Indijo zhelel bo najti,
a Ameriko odkril.

Krishtof, o nesrečna dusha,
ki po svetu plut poskusha,
pa mu to nekako ne lezhi ...

Che chez ocean se pluje,
kompas v roki se pestuje!
To, da srednji vek je, vazhno ni!

In chez chas pred njim odpre se
svet, ki ga she ne pozna.
Vsi krichijo: »Indija!«,
izkazhe se: Amerika.

Krishtof se za glavo grabi,
skoraj nad seboj spozabi,
saj iskal je drug drugachen svet.

Dragi moji, zhal drzhi, da zgreshil sem linijo,
nashel sem Ameriko, ko iskal sem Indijo!

Krishtof, o nesrečna dusha,
ki po svetu plut poskusha,
pa mu to nekako ne lezhi ...

Che chez ocean se pluje,
kompas v roki se pestuje!
To, da srednji vek je, vazhno ni!

KONEC DOBER, VSE DOBRO
Sve je dobro, shto se dobro svrshi

Lana imela je sanke
jaz pa delal sem snezhka,
dolgo odmerjal sem davke,
da bi prishel do nasmeshka.

Mlada bila sva,
hlad je pritiskal,
snezhilo je kakor za stavo;
pa sem se zatreskal,
da sem kar vriskal,
ne vem, kje sem sploh imel glavo.

Vrtnice Lani sem nosil,
ob njej kot najstnik zardeval,
zhalost in srečo spoznal sem
v samem samcatem dnevu.

Pomlad in poletje
shla sta z jesenjo
kot nezhen sonet, poln intime;
mene pa ni
ljubezen spustila
she vse od omenjene zime.

Lana je spremljala modo,
jaz pa spremljal sem Lano;
ljubezni prispejo in grejo,
a Lana je tu neprestano.

Ne vem, če spodobi se
tisto odkriti,
kar zdaj ni she javnosti znano:
saj Lana mozha je imela,
a jaz, no ... jaz sem imel Lano.

ZAKONOLOMEC

Brakolomac

Che bi o meni naredili film
ali pa strip,
che bi o meni naredili strip,
vem, da bi bil docela negativen tip.

Namazani sem odlično za stvari,
strastne stvari,
na svetu so stvari, ki dobro jih poznam,
za vashe zhalostno srce zdravilo imam.
Poznam pa tudi vash priljubljen stih,
in za zhivljenje, to priznam, imam navdih,
a vam potreben je nekdo omikan, tih ...
Joj, ste pa vrag!
Ampak ko pade mrak, vam zakon gre pod vlak.

V vashih očeh nek plamen se prizhge,
nevaren je.
V vashih očeh kar zableschi se strast,
o, prepovedan sad, zame si prava slast!

Chesar vash mozh ne opazi,
opazim jaz,
edino jaz.
Odenek shminke, pobarvan pramen las,
chesar vash mozh ne opazi, opazim jaz.

Zhivljenje bi
brez vas bilo zanich,
za vse sem vedno bil nekakshen chuden tich,
kdo bi dejal,
da pravi sem hudich.
Joj, ste pa vrage!
Ampak ko pade mrak, vam zakon gre pod vlak.

Che bi o meni naredili film
ali pa strip,
che bi o meni naredili strip,
vem, da bi bil docela negativen tip.

Dragi soprog zhe zhaga na vso moch,
kakshen prostak!
Dragi soprog odzhaga tole noch,
ko sla po vas postaja v meni ogenj vroch!

Zhivljenje bi
brez vas bilo zanich,
za vse sem vedno bil nekakshen chuden tich,
kdo bi dejal,
da pravi sem hudich.
Ah, res ste zlati!
Ampak ko pade mrak, vash zakon gre pod vlak!

Djordje Balashevich (Novi Sad, 1953) – kantavtor, pesnik, pisatelj, igralec, režiser. Glasbeno pot je začel v zasedbi Zhetva, leta 1977 so posneli uspešno malo ploščo U razdeljak te ljubim. Med letoma 1978 in 1982 je bil član in glavni avtor zasedbe Rani mraz, nastopil na več festivalih in z zasedbo posnel dve veliki plošči, leta 1979 in 1980. Od leta 1982 nastopa kot solistični izvajalec s spremljevalnimi zasedbami. Poleg niza uspešnih plošč je avtor več knjig in filma Kao rani mraz. Prichujochi izbor prinasha sedem pesmi iz prvega obdobja njegove kariere med letoma 1977 in 1979, z izjemo dveh so prvih objavljene v slovenskem jeziku, vse pa prvih v prevodu spodajpodpisanega.

Prevod iz jugoslovanshchine (po navedbi samega avtorja) in spremna opomba:
Matej Krajnc

Vittorio Bodini

LE SVOJE ROKE POZNAM

Z BESEDO *NI*

Z besedo *ni*
 kot z najdeno
 palico med grobovi
 – nich, nikamor, nikoli –
 hodim po napol izumrli vasi,
 pogreznjeni v popoldansko spanje.

Lilastega zmaja *ni*
 nevidna roka
 spushcha
 v april;
 druga roka rahlja
 vrtiček, ki ni vechji od zhepa.
 Aprilski pogum
 trebi suhljad in kache.

Neznaten in nevechen,
 ne boji se nichesar
 niti smeha
 mali *ni*,
 ko se vchasih obesha
 na vozove in z nogami binglja,
 ali sanjari na pushchobni ravnici
 o milih rekah na Severu, z imeni
 z naglasom na zadnjem in predpredzadnjem zlogu,
 ki jih zelena nabrezhja prijazno bozhajo.
 Drugich je lahko brenchanje
 chrne mesarske muhe,
 ene tistih pach, ki prinashajo srecho,
 ali ime Italije
 kot pekocha vest,
 morda previdno plezanje ajde
 po zgrbanchenih bregovih
 ali vzhajanje meseca nad oljkami.
 Nizanje in nichla zveneche in zhalostno

ravnovesje *ni* z neskončnimi nitmi
kot zrak obdaja
to krhko in neizmerno sedanjost.
In ko bi ne bilo dovolj,
tu imate she zeleno kad
z modro galico,
tam pa vodeno
in sinje nebo!
(Kdor je ustvaril svet
in njegove chrne dobrine,
nich boljšega ni naredil
od barv na polju.)

IMEL SEM KAMEN

Imel sem kamen
in ta kamen je imel obzorje
in obzorje zheljjo,
da bi se razklalo
v granatna jabolka,
v pobeljene zidove,
po nachrtu, ki je bil
nachrt moje smrti.

S svojo smrtjo
moramo prebivati,
svojo smrt sprejeti
kot prazno senco
belega psa, izrezljanega
iz svilenega papirja,
ki odhaja in se vracha
iz svojih potovanj v nich,
in tisto tekanje pa gobček,
ki se k nam steguje, nas le
pripravita, da se raznezhimo.

Vendar zdaj
zhe brez sence
brez kamna kako
le kako bom zvedel,
kje sem, do kakshne mere sem zhiv
ali mrtev,

kaj naj pustim
 in kaj naj vzamem.
 To je jama, to je jama.
 To je jama chloveka,
 ki ima zlikane hlache.
 Kaj pa posinjela kolena otroštva,
 vsa popraskana, junashko ranjena,
 katero staro zhogo,
 napihnjeno s pumpo za kolo,
 zbijajo zdaj? Pozor, le glejte,
 da prerachunate vsak neprichakovani odboj.

In za nameček:
 Kdaj se je vse to zachelo?

Aprila 1960

LE SVOJE ROKE POZNAM

Le svoje roke poznam
 in chevlje, ki jih obuvam.
 Poznam dan in noch
 in strahljivo zavijanje vetra.
 Kaj pa leta? Kje so leta
 in vse knjige, ki sem jih prebral?
 Z ljubljenih obrazov se usipa
 vse, kar jih zadeva,
 ostanejo samo imena.
 Vse v spominu
 propade in se neslišno
 pogrezne
 v mrtvashke jame.
 Ah, kje je ostra navzočnost
 preteklosti, njene tople oblike,
 vosek, kjer so se vtiskovala
 moja chustva?
 Kje se skriva smisel
 tega, kar sem dozhivel,
 in svetli srh
 in nébesa dogodivshchine?

1962.

PREPROSTA PESEM O TEM, DA SMO, KAR SMO

Brshljan mi pravi: nikoli
ne bosh brshljan. In veter:
ne bosh veter. In morje:
ne bosh morje.

Cunje, reke, bela nevestina obleka
mi pravijo: ne bosh cunja in niti reka,
ne bosh bela nevestina obleka.

Sidro, karova shtirica, kavch
mi pravijo: ne bosh mi,
nikoli nisi to bil.

In tako sanje, lok, polotok,
pajchevina, ekspresni aparat.

Oglasi se ogledalo:
kako hochesh biti ogledalo,
che ne znash nich drugega kot odsevati svojo podobo?

Oglasijo se stvari: skushaj biti to, kar si,
brez nas.
Prizanesi nam s svojo ljubeznijo.

Jaz se rahlochutno odmikam vsem stvarjem.
Trudim se biti sam. Trchim ob
smrt in strah.

1962.

PRED TVOJO VOTLINO STOJIM

Pred tvojo votlino stojim,
pridi ven in se vdaj.
Mi imamo sintakso in radio,
chasopise in telegraf,
ti pa zhivish le od mojega spanja,
le skalo imash in se je tesno oprijemash,
iz kljubovalnosti pa
mi niti ne odgovarjash.

V NEBESNIH GLOBUSIH

V nebesnih globusih,
 v paradigmi vrtnice
 sem te iskal,
 v imenu, s pipcem
 vrezanim v klop
 in v rumeni barvi semaforjev,
 vedno, kjer te ni bilo.
 Ko se je na terasah katranska
 chrnina umikala mahu,
 se je zdelo, da si blizhje.
 Zdaj muhe mrshijo shtrene
 spreletavanj po sobah,
 grlice visoko nad nami
 so odletele proti Abrucom.
 In ti, kam si odshlo
 detinstvo?
 Kje je biljardist Alessandro,
 ki je ponavljal: »Oko in kreda«
 in vneto vrtel konico palice
 v sinji kredi?

NIZKO LETISH NAD RAVNINO

Nizko letish nad ravnino
 ljubezen nebo
 te le rahlo vzdiguje
 kako si zelena in chrna
 z rdechimi usti
 kot mak.
 Tako letish in tako
 se vsa bela sklanjash
 sredi bezhnih vinogradov
 in vrachash se k meni she bolj vijolichna
 moja po barvi in nasploh
 agava moja
 ki se je ob brnenju telegrafskih drogov
 nauchila peti chrno pesem
 ki drsi navzdol in se pogrezne v tla.
 Trava rase
 in koza privezana k smokvi.

ZELENI DOLGCHAS UBIJA

Mahovje, venerini lasci,
rdeche glavice robidnic,
studenec, ki molche
premika trepetava usta
kot neresnichna prikazen,
ki se v sanje gubi –
so prepodili vsako zasebnishko
dozhivetje. Sprashevati se
»kdo sem in kaj sem dosegel?«
nima smisla.

Zeleni dolgchas ubija
samovshechna srca.

Zdrkne z noge
opanek,
suknjich se v robidje
ujame.

Kar naenkrat se v gozd
spremenim. Le nitka med nitkami
bom v tej zeleni tkanini, onstran
katere nevidna pastirica
milo spodbuja nevidno kozo.

PINIJE OB SALARIJI*

Pazi. Vsaka pesem
je lahko zadnja.
Besede se uprejo.
Potem se s stvarmi
spogledujemo
in razumevamo
na poseben nachin,
besede preskakujemo
s prostodushno milino.

Joj, in imel sem srce,
ki je hotelo lajati
sleherno noch
mesecu in kamnju.
Da, da, brshljanasti klobuchki
na nochnih svetilkah,
parchki, ki se objemajo

v ustavljenih avtih ...
 Na kakšno mesto vas bom
 postavil v spominu,
 vas in nabrekle kupole,
 ki jih Rim kot jadra spushcha v temi?
 Pinije ob Salariji
 nimajo storzhev,
 ki prasketajo na ognju,
 toplih storzhev, ki jih je mogoče
 vtakniti v votle prsi mrlichev.

* Cesta, ki pelje she iz starorimskih chasov iz Rima do Jadranskega morja, ime je dobila, ker so po njej prevazhali morskó sol (sale=sol).

XANTI-YACA*

Shele ko si ti vstopila,
 je bila barka polna
 in cholnar z luknjiami v majici
 je skril cigareto,
 ki sem mu jo dal,
 da bi zaveslal hrbtno.
 Tako je morje tistega dne
 lahko medilo spomine na kasneje.

Med zadnjo vojno so si kmetje in tihotapci
 stavili pod pazduhe
 liste Xanti-Yake,
 da bi zboleli.
 Umetne mrzlice, domnevna malarija,
 zaradi katerih so se tresli in shklepetali z zobmi,
 so bile njihovo mnenje
 o vladah in zgodovini.

Zelo preprosto mnenje,
 ki pa ga mi le nismo zmogli.

Sam sem videl chloveka,
 ki je z glavo navzdol
 hodil po stropu,
 drugi so pili iz vodnjaka
 s shkorpjioni in kachami,

in krichali na ves glas
 v zanikrni kapeli
 jedko vishnjeve barve,
 medtem ko je zunaj svetli dan
 lezhal z nogami naprej
 kot Kristus Mantegne.

Chisto iz tira me spravljaxh,
 ko te gledam, kako zhivish:
 jaz vidim vse pasti in zasede,
 ti pa si velika riba brez glave,
 neugnana in pogumna,
 ki skali vech vode, kot je treba,
 potem pa naenkrat obstanesh in zaslutish, da ni prav,
 in sicer takrat, ko mi vsa obupana rechesh:
 »Rada bi imela zhe trideset let!«

* Gre za najbolj navadno sorto tobaka, ki ga gojijo v Apuliji. Morali bi verjetno zgovarjati Xanti-Yacà, kot na splošno pishejo to ime, vendar mu tam dol vsi pravijo Xanti-Yaca. (Pesnikova opomba)

O avtorju

Italijanski pesnik, esejist, pripovednik, prevajalec, hispanist in slikar se je rodil leta 1914 v apulskem mestu Bari in umrl za infarktom, komaj 56 let star, v Rimu, na univerzi, kjer je poucheval, leta 1970. Tudi v Italiji so ga uradno odkrili dokaj pozno in ga postavili na mesto, ki si ga je njegova umetnishka tankochutnost in nadarjenost zasluzhita. Napisal je shtevilne knjige razprav in esejev, zlasti o shpanski knjizhevnosti. Chrtice je objavljaj revijalno, shele po njegovi smrti so izshle v knjigi, in sicer leta 1980 v Milanu z naslovom *La lobbia di Masoliver* (Masoliverjev mehki klobuk). Zazhiva je izdal shtiri precej drobne pesnishke zbirke: *La luna dei Borboni* (Burbonski mesec), 1952; *Dopo la luna* (Po mesecu), 1956; *La luna dei Borboni e altre poesie* (Burbonski mesec in druge pesmi), 1962, in nazadnje she *Metamor*, 1967. Shlo je za besedno igro iz besed metamorfosi-metamorfoza in metà amore, metà morte (pol ljubezen, pol smrt). Po smrti je izshlo she nekaj njegovih pesnishkih zbirk na italijanskem jugu, a shele leta 1983 pri Mondadoriju v Milanu *Tutte le poesie 1932-1970* (Vse pesmi 1932-1970), z obshirno spremno besedo znanega literarnega kritika in prav tako hispanista in univerzitetnega profesorja, s katerim je pesnik celo vechkrat polemiziral, ki je zvezek tudi uredil. Moj izbor pesmi je iz te antoloshke zbirke, ki je med prvimi tudi pripomogla, da ga je priznal tudi italijanski sever in je njegov glas segel, kot zasluzhi, chez domache meje.

Prevedla in zapis o pesniku napisala Jolka Milich

Nick Cave

DO KONCA SVETA

Ljubil te bom do konca sveta

Till the End of the World

chisti chudezh, da sem iz Longwooda sploh odnesel zhivo glavo
 iz tistega kraja, koder mrgoli moshkih, dolgojezichnih in brezjajchnih
 hochem rechi, si lahko predstavljash
 celotno tretje nadstropje hotela razdejano od eksplozije
 ulica spodaj pa zasuta z drobci razbite steklovine
 vsi pijanci, ki so pridrli iz plesne dvorane, zdaj bolshehijo v dim in plamene
 slepi prodajalec pisal maha s palico in kliche svojega
 psa, ki poginulo lezhi ob cesti
 jaz pa, si moresh misliti, za volanom avtomobila, kar mizhim in izrekam molitev
 ne k Bogu ondod, temvech k tebi za reshitev, rekoch
 deklich, na pomoch,
 deklich, na pomoch,
 ljubil te bom do konca sveta
 tebe in te ochi chrne kot oglje
 in tvoje dolge chrne kodre

nekatero stvari nachrtujemo,
 sedimo in izumljamo, snujemo in kujemo
 druge pa so plod navdiha, poezije
 in prav ta navdahnjena roka me je potisnila po hotelskih stopnicah navzgor, da izrechem
 poslednje slovo
 snezhno belim lasem in svetlo modrim ochem ter povem, zdaj grem, zdaj grem
 zdaj zdaj bo razneslo bombo in bombetko,
 v tem kraju moshkih, dolgojezichnih in brezjajchnih
 psa prodajalca pisal splashi strashen jek
 mi skochi pod kolesa, ko iz Longwooda odbrzim tebi v objem
 ki me chakash v svoji modri obleki oblek
 rekel sem, deklica,
 hvala ti, deklica
 ljubil te bom do konca sveta
 tebe in te ochi chrne kot oglje
 in tvoje dolge chrne kodre

s konji chez poljane, pognanimi v divji tek,
 z nozhem v kavbojkah in dezhhem nad glavo
 sem pel hvalnico tvoji lepoti, ki me chakash v svoji modri obleki oblek
 hvala ti, deklica
 hvala ti, deklica
 ljubil te bom do konca sveta
 tebe in te oči chrne kot oglje
 in tvoje dolge chrne kodre

Presunljiva Christina

Christina the Astonishing

presunljiva Christina
 pred davnimi davnimi chasi je zhivela
 pri dvaindvajsetih letih
 jo je srchna kap zadela
 telo so njeno v krsti odpeljali
 v mesta Liège majceno cerkev
 koder je iz krste poskochila
 ko izzvenel je Agnus Dei
 se nato v ostreshje vzpela
 na tram je sedla v cerkvi tej
 zavpila *Smrad gresnosti chloveka*
zame je nevzdržben, jej!
 presunljiva Christina
 med vsemi najbolj presunljiva
 molila je, na lesi ravnotezhje lovila
 ali se v klobchich zvila
 pobegnila je v daljne kraje
 preplezala stolpe, ograje, vsako rech
 da bi ushla gnilim grdobijam chloveka
 zlezla je celo v neko pech
 o, presunljiva Christina
 se strashljivo je vedla
 divje je po ulicah dirjala
 skochila v Mozelo, globoko zabredla
 o, presunljiva Christina
 se strashljivo je vedla
 pri shtiriinsedemdesetih je umrla
 kot klohtra sv. Ane sestra

Ovchke mirno mulijo

Sheep May Safely Graze

ovchke mirno mulijo
 vsi volkovi so v postelji in vech ne tulijo
 ovchke mirno mulijo
 na vidiku chas je radosti in praznovanj
 dechko moj, ovchke mirno mulijo
 vse so krokodile polovili iz tvojih sanj
 ovchke mirno mulijo
 sleherni je jagenjchek volneni ob potoku razigran
 ovchke mirno mulijo
 vsak mulchek izgubljeni nashel se bo slejkoprej
 ovchke mirno mulijo, dechko moj, oko zatisni
 ati bo tvoj ob tebi she naprej

che pa se sluchajno ponoči predramish
 z votlo bridkóstjo, ki vztraja, da je na vrsti
 in zgrabish sanje za rep
 a ti spolzijo med prsti
 zunaj pa slishish le trushch mesta, ki ga bodo razsuli
 so to le sile, ki jamchijo, da se mirno muli

ovchke mirno mulijo
 drozg je jastreba spodil z neba, odtlej ne pisne
 ovchke mirno mulijo
 dneva skoraj vech ni, kmalu tudi on oko zatisne
 ovchke mirno mulijo, dechko moj
 vse ribe v mrezhe skachejo, glej
 ovchke mirno mulijo
 bolje sploh ne more biti, ljubi moj
 ovchke mirno mulijo
 vsak mulchek izgubljeni nashel se bo slejkoprej
 ovchke mirno mulijo, dechko moj, oko zatisni
 ati bo tvoj ob tebi she naprej

che pa se zarana sluchajno zbudish in bo razdejana sleherni ograja
 in nikjer nikogar na spregled ne bo, le tulezh bo zveri v gozdu razsajal
 in vse se tvojim malim pojmom zazdelo bo tuje
 vedi, to zgolj bogovi so, ki jamchijo, da se mirno prezhvekuje
 lisica ima svoj dom, ptica svoje gnezdishche
 le sin chlovekov nima kraja, kjer bi glavo polozhil, nashel zatochishche

Nikogarshnja ni zdaj

Nobody's Baby Now

svete sem knjige preiskal
razkrival skrivnost Jezusa Kristusa Odreshenika
pesnike in analitike prebral
kaj je nashe ravnanje in kaj je omika
prepotoval sem ves svet po dolgem in pochez
v iskanju odgovora ki ga nikdar nisem nashel zares
ne vem kako in ne vem zakaj
toda nikogarshnja ni zdaj

tedaj sem jo ljubil in najbrzh she v svoji glavi
njeno lice se pojavi, ko me neko vzdushje preplavi
ona v moji krvi in kozhi prebiva
njeno neukrocheno strmenje, vranja griva
njene zimske ustnice mrzle kot led
njen zlepa ne bom vech spet
nekih stvari pach niti ljubezen ne dovoljuje
njeno roko sem drzhal, zdaj kvechjemu tuje
ne vem kako in ne vem zakaj
toda nikogarshnja ni zdaj

ta obleka je imela poseben nadih
modrih vijolic vezenje na nedrih
to pa so moja mnoga pisma
ki so jih njeni dolgi prsti razcefrali
njen niti zgrda ne bom vech spet
hochem se njenega duha otresti, besed
a me she vedno preveva njen vprashaj
ne vem kako in ne vem zakaj
toda nikogarshnja ni zdaj

Nicholas Edward »Nick« Cave (1957), avstralski glasbenik in pisec, je pri nas znan predvsem po svojem glasbenem delu, zlasti z zasedbama The Bad Seeds in Grinderman. Redni gost slovenskih koncertnih prizorishch je v zacetku leta 2013 z Bad Seedsi objavil nov studijski album, jeseni pa bo spet nastopil v ljubljanski Hali Tivoli. Pishe tudi filmsko glasbo. Cave v svoji glasbi in literaturi raziskuje tri bistvene bivanjske teme, zachrtane v izrochilu amerishkih ljudskih in umetnih balad ter evropskem »brechtovskem« izrochilu: Ljubezen, Bog in Umor. Vse to prepleta z edinstvenim avstralskim chutenjem, v literaturi zlasti v svojem prvem romanu *Ko je oslica zagledala angela* (1989). Objavil je she en roman, *Smrt Zajchija Munra* (2009). Oba sta v slovenskem prevodu Andreja Pleterskega izshla pri zalozhbi Modrijan.

prevod iz angleshchine: Andrej Pleterski
spremna opomba: Matej Krajnc

Ivan Andrejevich Krilov

PRASHICH POD HRASTOM

PRASHICH POD HRASTOM

Pod vechnim hrastom jedel, jedel
 zhelóde prashich je, da pochil bo.
 Zaspi pod njim, ko vse je snedel,
 in vstane brzih, ko se oči odpro;
 glej: z rilcem spodkopava korenine mu nato.
 »Tako z drevesom se ne sme!«
 mu s hrasta vran povedal je.
 »Ne ruj mu korenin, morda se posushi!«
 »Pach suh bo,« reče prashich.
 »Za to še malo mar mi ni –
 koristil mi ne bo prav nič.
 Če večnost ga ne bo, še solze ne spustim:
 samo, da zhelod je – od njega se redim!«
 »Ti nehvalezhnezh, ti!« je spregovoril hrast.
 Če rilec dvigniti bi blagovolil,
 bi videti izvolil,
 da tile zhelodi so moja last.«

Nevednezh slep in gluhi ostane
 za nauke, učenosti dane,
 za vse, kar znanost govori –
 a nevede plodove njene si lasti.

VRANA IN KOKOSH

S predrznostjo se je boril
 smolenski knez in spretno boj dobil:
 Vandali novi v mrežo so ujeti
 in v Moskvi bodo morali umreti.
 Vse, kar zhiveló je: veliko, malo
 minute izgubilo ni, da gre od tod,
 iz moskovskih zidov utre si pot –
 in v rojih kot iz panja je brenchalo!

Na strehi vrana kljub nemiru je chepela
in mirno chistila si nos, navzdol strme:
»A ti bosh, krakica, kar tu ostala?«
kokosh krichi, ko mimo z vozom gre.
»Sovrazhnika bosh prichakala,
ki naj bi bil na pragu zdaj.«
»Kako se ta stvar tiche mene?«
jo vrana-prerok vprasha. »Tu zame ni skrbi nobene.
Che vashe sestre grejo – naj,
a nas ne kuhajo in pechejo nikdar!
Tako bom z gosti zlahka zazhivela,
morda od njih celo korist imela:
kak sirchek ali kost pa zhe dobim.
Zdaj zbogom, chopka, srečno pot zhelim!«
In vrana res je tam ostala ...
Korist bila je le na strani teh,
ki jih Smolensk izstradal je v gosteh –
iz nje pa juha je nastala.

Neumne, lazhne marsikdaj domneve so:
za srecho chlovek vse stori, kot kazhe,
a kadar se mu srecha res prikazhe,
konchal kot vrana v juhi bo.

VOLK IN JAGNJE

Pred mochnim je nemochni vedno kriv:
tako od nekdaj zgodovina pravi.
A ne bi se pridruzhil tej razpravi –
kako je v basnih, rad bi vam razkril.

Na vrochi dan je jagnje pri potoku vodo pilo,
a, joj, prejoj, tako se je zgodilo,
da lachni volk je begal naokrog.
Zagleda jagnje – brzih bi plen popadel,
a ker pravichno, modro rad izpadel bi, krichi:
»Kako predrznesh si z nesnazhnim rilcem
kaliti bistro vodo mi, nepridiprav,
da vso si s peskom, blatom posvinjal?
Predrznost takshna je bila,
da zanjo glava ti bo shla!«

»Che volk presvitli mi dovoli,
 si drznem rechi, da korakov sto
 od vode, kjer sem pilo, do Svetlosti je bilo.
 Zaman jeziti name se izvoli:
 da vodo sem kalilo? Le kako?«
 »Tak torej sem lagal?!
 Nichvrednezh! Predrznosti na svetu ni enake!
 Predlansko si poletje, potemtakem,
 bil ti, ki pamet mi je tu solil.
 Prijateljchek, pred tem ne bosh se skril!«
 »Oh, to pa ne! Na svetu nisem niti leto!«,
 mu jagnje govori. »Potem je bil tvoj brat!«
 »Ah ne, saj nimam ga.« »Pa kum tvoj ali svat –
 nekdo od vashih, skratka, saj vas je neshteto!
 Vi sami in pastirji vashi, vashi psi –
 vi vsi najslabshe mi zhelite
 in, che le morete, mi shkodo naredite.
 A zdaj za grehe njihove bosh plachal ti!«
 »Ah! Kaj imam s tem jaz?« »S teboj mi dolgchas je, tishina!
 Ne bom izgubljal chasa s tvojo krivdo, mlechnozob!
 Zdaj kriv si, ker sem lachen kot zverina!«
 To reche, zvleche jagnje tja chez temni gozdni rob ...

Izbrala in iz rushchine prevedla: Sara Shpelec

Ivan Andrejevich Krilov (1768-1844) je bil ruski basnopisec in komediograf. Pred Krilovom je bilo rusko basnopisje vechinoma v duhu alegorij moralistichnega znachaja, on pa je pisal zvechine jambsko umerjene basni, v katere je poleg zhivalskih vkljucheval tudi ljudske like in se neusmiljeno loteval ruske družbe ter duha chasa v njej; govorimo seveda o pokvarjenosti »javnega sektorja« in o cenzuri. Marsikaka njegova iskriava domislica je odsihmal preshla v splošno rabo.

Spremna opomba: Matej Krajnc

Pavol Rankov

LIGHT MY FIRE

*You know that it would be untrue
You know that I would be a liar
If I was to say to you
Girl, we couldn't get much higher
Come on baby, light my fire*

(The Doors)

Prej je pred vrata spalnice položil knjigo v zelenem darilnem papirju, zdaj pa je shel she v predsobo snet težbke zavese. Ko jih je položil h knjigi, je za trenutek prisluhnil zvokom, ki so prihajali izra vrat. Vzdihovalje vznemirjenega moshkega in zheneske se je nadaljevalo z nespremenjenim tempom in intenzivnostjo.

Zatem je na kup pred vrata položil she tri rozbaste vzmetnice kavcha iz dnevne sobe. Previdno je odprl vrata kabineta in od tam prinesel celo narochnje revij in chasopisov. Kaj bitro je bilo pred vrati nekaj deset knjig. Pogosto mu je prigovarjala, da bi se knjig znebila, saj tako in tako nichemur ne sluzhijo.

»Nechemu pa vendarle,« je zashepetal.

Vrnil se je v kubinjo in iz hladilnika vzel odprto steklenico tekile. Srkenil je velik pozhbirek. Odprl je eno od omaric, od koder je vzel she steklenici konjaka. Ko je zhe stal na pragu, je opazil rozhnato zaveso. Steklenice je odlozhil na mizo in jo z mochnim zamahom strgal dol. Za trenutek je pozhabil, da ne bi smel povzrohati hrupa.

»Saj sta tudi onadva glasna,« si je rekel. Iz spalnice se je she vedno slishalo ljubezenske vzdibe.

Zaveso je ovil okrog kljuka. Nato je odprl eno od steklenic in jo polil po zavesi. Spomnil se je, da bi lahko vonj po alkohol v pronic v spalnico. Pohitel je. Zvijal je posamezne strani chasopisov in jih vstavljaj med vzmetnice.

Najprej je hotel podkuriti zaveso. Nanjo je zljil celotno steklenico konjaka. Nato pa chepe prizhgaj vzhgialico. Pred njim je naglo vzplamtel visok moder ogenj. Presenechen je odskochil in se zvrnil na hrbet. Drgnil si je opechene konice prstov.

Skraini chas je bil, da gre. Roko je zhe imel na kljuki vhodnih vrat, ko je zagledal pleteni stol, na katerem je bil polozhben velik vzglavnik. Vzel ga je in bitro nesel na ogenj. A stola ni vech mogel polozhiti neposredno na plamene, saj mu je drazhbech dim prepRechil, da bi se priblizhal.

Nato je Teodor odgovoril she na zadnje Agatino vprashanje, tako da bi se njen obisk pravzaprav lahko zakljuchil.

»Takole vas bom slikala,« je prisiljeno vzkliknila Agata. Diktafon je odlozila na mizo in s pretirano naglostjo gibov iz torbice vzela fotoaparata.

Teodor jo je z naklonjenostjo opazoval. Nasmehnil se je. V eni roki je drzhal cigareto, v drugi vzhigalnik, na katerem je she vedno gorel plamen. Preprisan je bil, da bo najpozneje chez pol ure ta zhenska, ki je prishla v atelje posnet z njim intervju, lezhala gola med stojali z njegovimi nacetimi platni. Ona med platni, on pa med stegni.

A Teodor je bil z mislimi zhe nekoliko dlje. Razmishljjal je, kaj bo potem. Gotovo si ne bi zhelel, da bi se skorajshnji strastni spolni odnos novinarke in slikarja razvil v trajnejsho zvezo. Stara devica s precej slabo perspektivo in stari mladenich s she hujsho preteklostjo – to bi bil par ... She srecha, da se chez dve uri zachne otvoritev razstave. Kaj hitro bosta morala iz ateljeja. Ne bo prilozhnosti, da bi si pripravljala romantichno vecherjo, ne bosta skupaj opazovala zvezd, ne bo ji mazal barv po golem telesu, ne bo se ji smejal, chesh kako velik ji je njegov kopalni plashch. Nategnil jo bo, potem bosta shla.

»Bodite resni, skrijete tisti ironichni nasmeshch,« so ga predramile Agatine besede.

Vrtela se je okrog njega, da bi nashla zorni kot, s katerega bi bile slikarjeve goste obrvi in posivela brada videti kar najbolj demonichno.

Povlekel je cigareto. Zadržhal dim, nato pa, strmech v njen objektiv, pochasi pihal okrogle oblachke.

»Ogenj me navdushuje. Plameni pleshejo, iskre letijo, dim se vije,« je govoril in ponovno nekajkrat shkrtnil z vzhigalnikom.

Agata je naredila nov posnetek.

»Hotel bi imeti takshno moch kot Neron. Da bi zazhgal mesto in spremenil unichevalnost ognja v umetnishko delo. Element navdiha proti dolgochasju zhivljenja. Da bi se pohvizzhgal na chloveshko trpljenje in se posvetil zgolj pogubni lepoti.«

Vzhigalnik je spravil v hlachni zhjep.

»Da niste piroman?« je vprashala med odlaganjem fotoaparata.

»Vsekakor.«

»V revijo pa tega ne bova napisala, kajne?« se je zasmejala.

Prej si je zhelel, da bi se vrnil v prazhno stanovanje, zdaj pa je upal, da ju bo she uspel zalotiti.

Ko je vstopil, je takoj vedel, da sta she vedno v spalnici. Vedel je, da she nista konchala, cheprav se pri vhodnih vratih ni nich slishalo.

Ozrachje v stanovanju je bilo she vedno nabito s preshusbnim seksom. Kot bi vse krichalo vanj: »Pozor, nezvestoba! Prav v tem trenutku! Tvoja zhena ima v postelji ljubimca.«

Onadva sta ostala v spalnici in se tako namesto njega dokonchno odlochila.

»Sta se razvnela, kaj? She bolj se bosta!« je rekel. Osebi za zaprtimi vrati ga nista mogli slishati.

Za hip se je usedel v naslonjach v predsobi. Pogled mu je obstal na mizi, kjer je bila v zelenem darilnem papirju zavita knjiga. She pred eno uro ji je kupil darilo. Zaradi tega se je

jezil sam nase. Zavzdihnil je in zmajal z glavo nad lastno naivnostjo in nedojemljivostjo. Kaznovati bi moral tudi lastno neumnost. She prej pa njiju. Pogledal je naokoli, kako bi to lahko storil. Te težbke zavese bodo gotovo dobro gorele.

Nato sta lezhala pokrita z nekakšnim krznom. Agati se je zdelo, da je pregrinjalo od vechletnega prahu in umazanije chisto trdo. Le vonja po barvah na njem ni bilo zaznati. Prizhgala si je cigareto, da bi z dimom prekrila smrad. S smradom proti smradu, klin se s klinom zbija. Predstavljala si je, kako ji nikotin prehaja skozi pljucha v kri in nato v mozhgane. To jo je pomirjalo.

Ko je videla, da je tudi Teodor vzal iz shkatlice cigareto, mu je podala svojo, naj si z njo prizhge. Odrinil ji je roko in se stegnil po vzhigalnik.

»Zame je pri kajenju najleshe prizhiganje. Poglej te ognjene barve. Oranzhna z rdecho in rumeno ... zdaj pa modra. Je bila tam modra, si jo videla?«

Agati se plamenček v nichemer ni zdel zanimiv. Mogoche le v tem, da ga je obchudoval umetnik, ki je tako rekoč na vseh svojih slikah upodabljal ogenj. Spomnila se je, da bi morala spet vkljuchiti diktafon. To bi mu gotovo godilo. A v tem primeru bi morala zlesti izpod pregrinjala in mu pokazati zadnjo stran svojega golega telesa. Tega pa ni hotela, saj je imela zadnjico gotovo vechjo, kot bi morala biti. Danes naj je she ne vidi, mogoche kdaj pozneje. Che bi sluchajno do kakshnega pozneje prishlo.

»Si bil pri zdravniku?« ga je vprashala.

Teodor je ni razumel in jo je prestrelil s pogledom.

»Zaradi te piromanije. To je diagnoza za psihiatra,« je hitro dodala kot pojasnilo.

Odleglo mu je. Zbal se je zhe, da jo je razocharal pri seksu. Celo veselo se je zasmejal.

»Kako zdaj, greva na otvoritev ali bosh v meni she drugih prizhgala ogenj?« jo je vprashal.

»Ne vem,« je odvrnila enostavno.

V pepelniku je ugasnil cigareto, nato pa Agato stisnil k sebi: »Come on baby, light my fire.«

Prej je shel pochasi, toda blizhe ko je bil stanovanju, bolj se mu je mudilo. Dobila sta svojo prilozhnost, dovolj chasa jima je dal na voljo. Mogoche sta zhe konchala. Mogoche je moshki zhe shel iz stanovanja ali pa sta odshla oba. Che pa sta tam ostala, njuna napaka.

Skoraj tekkel je zhe, samo da bi mu uspelo narediti, kar si je zastavil. Prechkal je ulico in komaj zaznal, da je moral nek avto zaradi njega mochno zavreti. Za kar pa se sploh ni zmenil. Pred ochmi so mu krozhile slike z razstave. Gorecha klop, na kateri sedi star klosbar. Moshki, ki zbenski namesto shopka cvetja podarja shopek plamenov. Z regrata vzleta pikapolonica – razpre krila, ki ji zachno goreti. Gola zbenska z gorechimi lasmi sedi v zelenem naslonjachu. Prav na ta akvarel je misli ves chas. Podobnost je bila osupljiva. Mogoche pa je bila tisto res njegova zhenena. Njegova zhenena v plamenih.

Nato sta se v večernem mraku sprehodila skozi mesto. Zhelela si je, da bi jo Teodor objel okrog ramen ali pasu, ali pa jo vsaj za trenutek prijel za roko. On pa je hodil pol metra pred njo, kot bi njej in vsem naokoli hotel sporočiti, da mu je zhenška odvech.

Delal je velike korake. Agata je morala vchasih zhe kar stechi, da je sledila njegovemu tempu. Pochutila se je ponizhano. A si je prigovarjala, da v tem ne gre iskati chesa globljega. Enostavno se mu mudi, saj je do zachtetka otvoritve le she petnajst minut.

Pach, dala sta si dushka. On bolj, ona manj. S tem bo stvar zakljuchena. V bistvu – je zhe zakljuchena.

Prej se je morda zdelo, da se je v galeriji zhnasel po nakljuchju. Zdaj, ob odhodu, pa ni bilo vech dvoma, da ga je tja privedla usoda, ki usmerja zhnivljenje. Njegovo, njeno in od tistega moshkega. Na tej razstavi se mu je vse razjasnilo. Odlochitev ni bila njegova, on se je le sprijaznil z njo.

Na vratih se je she enkrat obrnil. Ogenj, ogenj, ogenj. Vse slike so se mu zhnile v en sam pozhar.

V mraku je sbel pochasi skozi mesto proti stanovanju. Ni razmishljjal, samo na stotine misli mu je rojilo po glavi. Spomnil se je, kako je nekeje prebral, da ogenj ochishchuje. Natanko to bi potreboval. Da se ochisti, znebi gnusobe, v katero je danes padel.

Nato sta stopila v galerijo. Pri vhodu so jima v roke porinili kozarec vina. Povsod je bilo polno ljudi. Teodor je na Agato povsem pozabil. Prishli so prijatelji, ki jih ni videl zhe nekaj let. Nekaterih pravzaprav niti ni imel za prijatelje. Ostali pa so morda kdaj bili njegovi prijatelji, vendar po vseh teh letih ni vech znal povezati obrazov z imeni, niti imen z obrazi.

Teodorja so opozorili, da je nekdo od prisotnih prav zaradi otvoritve pripotoval celo iz Francije. Naredil se je, kakor da ne razume. Tako samovshechni ljudje izkazujejo hvalezhnost.

»Vidim, da si she vedno obseden z ognjem,« mu je nekdo rekel, ko sta si segla v roke.

»Ogenj je dober sluzhabnik in slab gospodar,« je dodal drugi.

Teodor je naredil pozhirek vina. O ognju je govoril zelo rad, v tistem hipu pa ni vedel, kaj naj reche.

Opazil je, da k njim prihaja Agata.

Nekdo tretji ali menda zhe chetrti je v smehu nadaljeval: »V odnosu med Teodorjem –« (govora je bilo o odnosu in Agata se je za hip napela kot struna) » – in ognjem je tezhko rechi, kdo je gospodar in kdo sluzhabnik. Teodor je namrech suzhenj ognja, hkrati pa ga brez usmiljenja izkorishcha. Kar naokoli pogledjte. Ogenj na tisoeh nachinov.«

»Enainpetdeset nachinov,« ga je popravil Teodor. »Na razstavi je sedeminpetdeset slik, ampak na shestih ni motiva ognja.«

»Shestih? Aha, tistale platna zadaj v kotu – Rushevine ena, Rushevine dva, pa shtiri shtudije dima. Ja, pa res nimajo nich skupnega z ognjem,« je ironično pojasnil naslednji glas. Zaslíshal se je moshki krohot.

Agata se je pochasi oddaljevala od skupinice. Z drobnimi koraki se je sprehajala od platna do platna. Tu je bila slika, na kateri je gorel chasopis. Tik zraven so postavili platno, na katerega je Teodor naslikal gorecho barvno revijo. Agata je pomislila, da bi lahko naredil she gorecho knjigo, gorechi telefonski imenik, gorechi reklamni prospekt, iz tiskarne pa bi mu dostavili she kakshen njihov produkt, da ga zakuri. To bi bila serija Tiskovine v plamenih.

Prej se za likovno umetnost nikoli ni zanimal. Zdela se mu je nerazumljiva, povzdignjena nekam v vislave, kamor se ni she nikoli podal. Zdaj pa je bil povsem ocharan. Toliko lepote. Spomnil se je celo, da bi lahko, potem ko bo opravil svoje, tudi sam zachel slikati. To bi pochel točno tako kot umetnik, ki ravno razstavlja tukaj. Velika, barvna, presunljiva platna. In ta tematika – iskre, plameni, ogenj, dim, pepel.

Za trenutek je prislubnil govorniku, ki je pripovedoval o razstavljenih slikah, a se mu je zdelo, da jih sam dojema veliko globlje kot kdorkoli v tem prostoru. Verjetno jih edino sam avtor razume boljše. Enkrat bi se zhelel z njim pogovoriti. O ognju in slikanju.

Naenkrat se mu je pogled ustavil na velikem platnu. V velikem naslonjachu svetlo zelene barve je sedela gola zbenska. Noge je imela prekrižhane, bakreni lasje pa so se ji spreminjali v plamene. Ves prevzet je stopil bližhje. Obraz pod gorechimi lasmi je bil podoben njegovi zbeni. Le telo je bilo videti nekoliko drugache. Zbenska na sliki je imela polnejshe prsi in malo drugachne noge. Moch slike ni bila v realistični upodobitvi zbenskega telesa, ampak v motivu rdechkastih las, ki se spreminjajo v ogenj. Ja, točno tako, to niso bili gorechi lasje, ampak lasje, ki se spreminjajo v plamene.

Ocharan od lepote tega dela je zmigal z glavo: lasje njegove zbene se spreminjajo v plamene.

Nato je z dvajsetminutno zamudo končno prishel glavni govornik z ministrstva za kulturo in uradni del otvoritve se je lahko prichel. Agata je v diktafon vstavila novo kaseto. Vodja oddelka z ministrstva je o razstavljaiochem umetniku najprej govoril kot o svojem dolgoletnem prijatelju. Teodor je zamishljeno prikimaval. Nato je govorec preshel neposredno k vrednotenju slikarjevih del. Pomagal si je z nekaj hvalospavnimi frazami, ki jih je imel napisane na papirju, tako da najverjetneje niso prishle neposredno iz njegove glave in morda izvirno niti niso bile izrečene v povezavi z razstavljaiochim umetnikom. Teodor se je pretvarjal, da dvomeche obracha ochi, kakor da ne bi bil chisto prepričan, ali mu vsa ta slava res pritiche. Agata ga je pri tem fotografirala. Govorec je konchal z mislijo, da je naslikati chasopis v plamenih res izredno tezhko, saj papir gori hitro, slikarju pa se objekt izgublja neposredno pred ochmi.

Vsi so ploskali. Vodja oddelka z ministrstva za kulturo je s kretnjo varietejskega umetnika pokazal na Teodorja, da bi bilo jasno, komu gre aplavz.

Sledil je govor Teodorjevega vsezhivljenjskega kritika, kot se je predstavil pleshasti umetnostni zgodovinar. Kritik pa ni kritiziral, ampak hvalil. Agata je pomislila, da bi poleg obstoječih kritikov, bili lahko tudi hvalivci. Literarni hvalivec, glasbeni hvalivec, gledalishki hvalivec. Likovni hvalivec je ravnokar predstavljal sadove svojega dolgoletnega dela.

Toda Agata se za njegove besede ni kaj posebno zmenila. K njim se bo namrech lahko vrnila pozneje, saj je imela she vedno prizhgan diktafon, poleg tega pa je njeno pozornost pritegnil mozhak, ki očitno ni sodil sem. Med temnimi puliji, usnjenimi brezrokavniki in zhametnimi hlachami umetnikov je bila njegova ponoshena obleka iz poliestra videti she siromashejsa, kot v resnici. Na mozhaku je najbolj bodel v oči odsoten in obenem maksimalno napet izraz njegovega obraza. Kot bi bil ravnokar pricha tragichni prometni nesrechi oziroma je na onkologiji izvedel za statistichne podatke uspešnosti zdravljenja njegove bolezni. Pogled mu je begal od enega do drugega obiskovalca, s platna na platno. Kdaj pa kdaj se je ugriznil ustnico ali pa v znak zavrnitve zamahnil z roko. Agata je konchno prenehala biti navelichana zhenska, katere partner je danes popoldne dvakrat prehitro dozhivel vrhunec, in je spet postala novinarka. Che bi tale mozhak – očitno tik pred zhivchnim zlomom – kaj zakuhal, bi v njen chlanek vnesel povsem drugo sochnost. Kaj che bi naenkrat povlekel revolver in ustrelil shefa oddelka z ministrstva? Ali pa dolgochasnega umetnostnega zgodovinarja?! Ali pa Teodorja! Agata se je pomaknila nekaj korakov v levo, da bi tega chudnega mozhaka bolje videla. Ko se je za trenutek obrnil, ji je celo uspelo narediti posnetek. V primeru, da bi vendarle kaj zakuhal ...

Mozhak pa se očitno ni namenil narediti nich shkandaloznega. Nekaj chasa je zmedeno poslushal nastop umetnostnega zgodovinarja, ki je bil poln tujk, nakar je naglo zakorakal k nadrealistichni slici, na kateri so se impozantni bakreni lasje gole zhenske spreminjali v plamene (Agata se je v tistem trenutku zavedela, da zhensko od nekje pozna). Ogledal si je tudi dve ali tri sosednje slike, a se je spet vrnil k lasem-plamenom.

Drugi nastop se je konchal. Vsi so ploskali, Agata pa jih je ujela na nekaj fotografijah. Ko se je obrnila, tistega zmedenca ni vech videla.

Prej ni dojel, kaj mu tisti chlovek pripoveduje. Ustavil se je nekako samodejno in nerazumljivo gledal moshkega, ki je nekaj hotel od njega.

»Ogenj,« je ponovil moshki. Shele takrat je dojel, da mora iz zhepa vzeti vzhigalnik. Zamomljaj je celo nekakšno opravichilo. Mogoche se je celo nasmehnil. Ali pa tudi ne.

Ko mu je moshki vrnil vzhigalnik, je hotel iti naprej, a se je naenkrat pred njim pojavila zheenska v dolgi chrni obleki z bordo vrtnicami in ga vabila noter. Ker se ni odzval, se mu je nasmehnila in ga nezahno potisnila. Vstopil je skozi vrata skupaj z drugimi, ki so do takrat kadili na plochniku.

Obstal je na pragu in se oziral naokoli. Galerija polna velikih rdečih slik. Hotel se je obrniti in oditi, a ga je od zadaj nekdo porinil, da se je oddaljil od vhoda. Ko se je prerival med ljudmi, je zaslišal, kako so se zaloputnila vrata.

In tako je tam ostal, pomaknil se je med slike.

Nato je kuratorica razstave v dolgi črni obleki z bordo vrtnicami postala hostesa in se pomikala med obiskovalci s pladnjem, na katerem so bili kozarci s konjakom in vinom. Ko je v kotu sobe zagledala Agato, je z nasmehom stopila k njej.

»Pochasi vas bom poznala samo she kot avtorico chasopisnih chlankov. Dolgo vas nisem videla,« ji je kuratorica rekla prisrchno.

»Tako sem postala dobra novinarka. Da neopazhena opazujem druge,« se je zasmejala Agata in vzela kozarec z belim vinom.

»Vzemite raje rdechega, belo ni bogvekaj. Zadnji trenutek smo ga kupili v supermarketu,« se je k njej nagnila kuratorica.

Agata je v tistem trenutku na nasprotnem koncu sobe zagledala nevrotichnega moshkega, ki je maloprej pritegnil njeno pozornost.

»Sluchajno veste, kdo je tisti chlovek v tisti obupni sivi obleki? Stoji pri veliki oljni sliki, na kateri levu gori griva. Mimogrede, she Dali ne bi tega bolje naslikal.«

Kuratorica je priprla oči. Naprezala se je brez ochal.

»Morda Dali tega res ne bi naslikal bolje, bi pa to gotovo naslikal prej. A tistile kekec? Pojma nimam, kdo je. Mogoche je od kakshnega sponzorja. Zmeraj ko dobijo povabilo, zachutijo potrebo, da koga poshljejo sem. Zakaj vas zanima?«

»Chuden je,« je rekla Agata. A se zanj ni vech zmenila.

Prej niti ni vedel, kam gre. V bistvu ni niti ni vedel, da gre. Mislil je samo na to, da sta v spalnici njegova zhenina in nek moshki. Slisal ju je, kako vzdihujeta, vrat v sobo pa ni odprl. Mogoche se je bal lastnega odziva. Malo je postal, se obrnil in zbezhhal iz stanovanja.

Rekel si je, da, moshkega ne bo vech, ko se bo pozneje vrnil. O njem ne bo ne duba ne sluha. Na vse bo lahko pozabil.

V tistem trenutku je krivil le samega sebe. Saj se je hotel spremeniti. Lahko bi bil prijaznejshi, pozornejshi. Danes ji je zhe kupil darilce. Boljshe se bo zachel oblachiti. Nemoderne poliestrskie obleke bo zamenjal s chim privlachnejshim. Dolgchas ji je bilo z njim, nekajkrat mu je to tudi povedala. Sicer med preprirom, tako da na njene besede niti ni bil tako pozoren, kot bi bilo potrebno.

Odsočno je bodil po ulici. Niti ni opazil, da se priblizhuje skupini moshkih, ki kadi pred odprtimi vrati, skozi katera na plochnik pronica mochna svetloba.

Nato se je preostanek družhbe premaknil v salon. Uradni gostje so se zhe porazgubili, tako da je zabava postala glasnejsha in vulgarnejsha.

Agata je stala pri vratih, saj ji je zrak, nasichen s cigaretnim dimom, postajal nevzdrzhen. Pri njej so se ustavljali znanci, ki so prihajali ali odhajali iz prostora. Sprashevala jih je, kaj si mislijo o razstavljenih slikah. Sama je debato zmeraj znova zachenjala tako, da je Teodorja oznachila za pravnuka nadrealistov, ki nadaljuje tam, kjer so oni pred sto leti zacheli.

Popoldne, ki ga je prezhivela pri Teodorju, je zdaj videla v drugachni lucht. Zdaj se je pochutila kot profesionalna novinarka, ki je na poti do zanimive snovi nich ne ustavi. Che je potrebno, bo zapeljala tudi uspehnege slikarja, samo da se bo dokopala do ekskluzivnih informacij. Zdaj je ponovno izzivala njegove prijatelje, da bi povedali kaj, kar bi njegovim slikam znizhalo vrednost. Vendar iz njih ni izvlekla nich zanimivega. Zapletali so se v razmishljanjih, da je razvoj v umetnosti nemogoch, filozofirali o spirali -izmov, ki bi jo lahko oznachili kot vechno negacijo negacije, govorili o ciklichnem menjavanju shol, slogov in smeri. Tako da je na koncu Teodor po njihovih ocenah bil likovnik svetovnega formata, prerok skorajshnjega povratka k umetnosti z zachtetka preteklega stoletja.

Prej, ko se je shele odpravljaj s postaje domov, je bil njegov korak odlochen in hiter. Zadowoljen je bil sam s seboj. Delo v podružnici so zakljuchili veliko hitreje, kot so predvidevali v podjetju, tako da se je lahko s službenega potovanja vrnil zhe dan prej. Veselil se je, da bo videl zbeno. Pod pazdubo je drzhal v zeleno zavit paketeke.

Nato je bilo v salonu kar naenkrat samo she nekaj ljudi.

»Pridi k nam, usedi se,« je Teodor veselo vabil Agato k mizi sredi sobe.

Bil je zhe kar precej pijan. Prizhgal si je cigareto, vzhigalnika pa ni ugasnil. Z roko je segel k enemu od umazanih krozhnikov in vzel papirnati prtichek, ki ga je pred eno uro uporabil nekdo, ki je bil zhe zdavnaj doma.

»Pojdimo se tole igro,« je zamomljaj Teodor. »Prizhgal bom tale papir, vi pa boste povedali, kakshne barve je plamen.«

»To bo pa res strashno zabavno,« je nekdo zazehal.

»Kdor zmaga, lahko domov vzame pepel, ja?« se je zarezhaj moshki na Teodorjevi desni.

Teodor je prizhgal prtichek, moshki, ki so sedeli okoli mize, pa so zacheli krichati barve. She preden je ogenj ugasnil, je Teodor dodal she en prtichek, nato pa she prazno shkatlico cigaret.

Takrat je k mizi prishla starejsiha zhenska, ki je do takrat sploh niso opazili, in jih strogo opozorila, naj ne pochnejo neumnosti. Stoli, prt, preproga, zavese, vse to se menda lahko vzhge.

»Natanko to me privlachi,« je kimal z glavo Teodor. »Da zazhgesh nekaj zares velikega in zraven slikash. Da ujamesh na platno ne samo barve in oblike, ampak tudi tlecho vrochino, prasketanje ognja, ki preglasi chloveshke krike. Resnichno umetnishka stvaritev pa ne bi bila slika, ampak tista situacija. Inshtalacija ognja.«

»Neron!« je nekdo vzkliknil.

»Ti si nor,« je rekla blondinka, ki je stala za njegovim hrbtom in mu s prsti razkushtrala lase. Teodor je jezno izmaknil glavo, da bi se otresel njene roke.

»Nisem nor. Che bi bil, bi to res storil. Gremo zdaj,« je zakljuchil. Naenkrat je bil videti presenetljivo trezen. Vstal je od mize in skoraj brez opotekanja stopil k vratom.

Prej, ko je zapušchal postajo, se je ustavil v majhni knjigarni. Zhene danes ne želijo presenetiti samo s svojo neprichakovano vrnitvijo, ampak tudi s kakšno ljubko malenkostjo.

»Oprostite, mi lahko priporočite kakšen roman za devetindvajsetletno žensko, ki ima ustaljeno življenje, občasno pa ji manjka malce razvedritve. Nekaj mirnega in prijetnega izberite. Lahko je tudi shaljivo, ampak ne preveč,« je veselo izbrubnil svojo željo prodajalki.

Mlada ženska je z nasmehom pokimala, kot bi ne bilo nič bolj enostavnega, kot ustrechi taki želji. Obrnila se je in brez daljšega pomisljanja vzela iz regala dve knjigi. Nakar si je premislila in ju vstavila nazaj.

»Vidim, da jo res želite zelo razveseliti. Vam bom svetovala najbolje, kakor znam – sami ji kaj izberite. Če imate čas, mirno nekaj poiščite. Jaz pa vam lahko tudi povem, če je primerna,« je odgovorila prodajalka.

»Prav imate,« se je nasmehnil in stopil bližje k regalu.

Knjigo, ki jo je izbral, je navdušbeno odobrila tudi prodajalka. Zavila jo je v zelo lep zelen darilni papir in mu zadržela prijeten veher.

Nato je končno prishel prazen taksí. Teodor je Agato stlačil na zadnji sedež in se zvalil zraven nje.

»Grega k meni,« je rekel odločno.

»To pa je kje?« je vprashal taksist.

Agata se je zasmejala: *»Vidish, nisi ravno svetovno znan. She v domachem kraju te ne poznajo.«*

Teodor je shoferju povedal naslov. Nato je Agato objel okrog ramen in jo poljubil.

»Che me nochejo poznati kot slikarja, pa me bojo enkrat spoznali kot pozhigalca,« ji je zashepetal v uho. »Zachel bom pa tako, da bom prizhgal ogenj v tvojem naročju. Nich se ne boj, che sem pijan, traja veliko dlje.«

Agato je njegova obljava skorajda ganila. Niti sama ni bila vech trezna. Svet se ji je zdel mehak in prijeten.

Videti je bilo, da je s Teodorja padla maska. Na zadnjem sedežu taksija se je nanjo lepil navaden osamljen prileten moshki, ki vsaj za trenutek ne zheli zakrivati svojih pomanjkljivosti in ga vsakodnevno pretvarjanje utruja. Hotela ga je poljubiti, a se je Teodor sklonil k vozniku.

»Lahko enega prizhgem?« je vprashal.

Prej ko so se neprijetno cvilecha koleša vlaka dokončno ustavila, je zhe skochil na peron. Poln energije je bil. Hitel je v podhod, da bi bil tam, she preden se bo vanj nagneta množica ljudi, ki jo sestavljajo predvsem shepavi upokoječenci s širokimi torbicami v rokah in pozhrtvovalni staršbi s cmeravimi otroki za vratom.

Odlochil se je, da bo shel s postaje naravnost domov. Material lahko v podjetje prinese tudi jutri zjutraj, saj je zhe tako svoje delo opraval bistveno prej, kot je bilo nachrtovano. Ob tej uri tako in tako ne bi vech nasbel vodje, tja bi shel z aman. Če pa bi prishel z delom, ki she ni chisto dokonchano, bi gotovo hitel v pisarno. Toda on je naredil she dosti vech, kot je bila njegova dolžnost.

Veselil se je doma. Zhelel je prezhiveti lep veher z žbeno.

Nato je taksist moral ustaviti. Ulica je bila vsa v modrih in rdečih luceh siren. Pred njimi je stal policijski avto. Malo naprej je bila zabarikadirana skoraj vsa ulica. Tam so stali dve gasilski cisterni, reshilno vozilo in še en policijski avto.

Moshki v uniformi je taksistu kazal, da lahko pochasi pelje naprej. Teodor in Agata sta se odlepila eden od drugega in presenečeno spremljala predstavo, ki jima jo je pripravil večer v mestu. Ena od stavb je bila osvetljena z reflektorji s požarnega vozila. Iz odprtega okna v zgornjem nadstropju se je rahlo kadilo. Gasilci v svetleče rumenih uniformah in belih cheladah so se hitro premikali okrog svojih vozil. Z brizgalnami so usmerjali ogromne curke vode v temne odprtine, kjer so bila prej okna. Kljub vsemu je bila na ulici presenetljiva tishina. Še firbcev je bilo le nekaj.

»Midva o Neronu, ogenj pa samo par blokov naprej,« je rekel Teodor.

Taksi je ravno peljal mimo policijskega avtomobila.

»Bi rad gledal? Lahko bi te tudi slikala tukaj. Ustavimo?« je vprashala Agata.

Shli so mimo reshevalnega vozila. Na pločniku so bila položena nosila. Na njih je ležalo truplo, ki so ga od glave do peta pokrili s temnim platnom.

»Ne, greva domov. Saj je zhe tako mimo,« je rekel Teodor. Agata se je ozrla. Skozi zadnje okno je še videla, kako so reshevalci položili na pločnik še ena nosila, pokrita s črnim blagom.

Taksi je pospeshil.

Zgodba je iz zbirke *V tesnej bližjosti* (2004)

Prevod iz slovashchine Diana Pungershich

Pavol Rankov (1964) – slovashki pisatelj. Svoj knjižni prvenec kratkih zgodb *S odstupom chasu* je izdal leta 1995, leta 2008 pa je na Slovashkem izshel njegov romaneskni prvenec *Zgodilo se je prvega septembra (ali kdaj drugih)*, ki je leta 2008 dozhivel slovensko izdajo pri Sodobnosti International v prevodu Diane Pungershich. Zastopan je bil tudi v antologiji *Pozitivci – sodobne slovashke humoreske*, ki je izshla v knjižni zbirki revije Mentor.

Likovna priloga

Damir Globočnik

STRATEG SLIKARSKE POTEZE

Janez Hafner je prvich opozoril nase sredi sedemdesetih let preteklega stoletja s figuralnimi prizori iz vsakdanjega zhivljenja in okolja, ki so pripadali estetiki »novega realizma«. V osemdesetih letih se je odlochil za upodabljanje shkofjeloshke krajine, ki od zacetnega obdobja impresionizma velja za eno torishch domachega krajinskega slikarstva. Spokojna polja, doline, gozdni obronki, travniki in skrivnostni gozdovi, ki se razprostirajo okrog slikarjevega ateljeja v Virlogu med Krizhno goro in Crngrobom, so postali osrednji Hafnerjevi motivi. Loteval se jih je na samosvoj, vselej na aktualen likovni trenutek vezan nachin. Barvna, razpolozhenjska in kompozicijska umirjenost so kmalu prepustili svoje mesto ekspresivno zaznamovanim krajinskim podobam. Na njih sta med seboj tekmovala nemirna slikarska poteza in intenziven kolorit, pri slednjem je ostro zeleno barvno paleta slikar od sredine osemdesetih let dalje postopoma obogatil z malone celotno barvno lestvico. Med osrednje znachilnosti Hafnerjevega slikarskega pristopa so spadale avtonomija barve, gradnja prostorskih dimenzij s pomocjo krizhajochih se shirokih in ostrih potez, ohranjanje temeljnih topografskih znachilnosti motivike, navidezna sproshchenost in intuitivnost grobega nanosa barve s shirokim chopichem.

Janez Hafner je skrbno snoval javne predstavitve svojih slikarskih kompozicij, zato lahko posameznim ustvarjalnim obdobjem sledimo s pomocjo njegovih samostojnih in pomembnejshih skupinskih razstav. Z razstavami v osemdesetih in v zacetku devetdesetih let se je Janez Hafner uveljavil kot eden osrednjih nosilcev nove senzibilitete pejsazhnega slikarstva, ki kljub uporabi razlicnih likovnih strategij, mdr. intuitivne poteze, razgradnje detajlov, barvnega preoblikovanja in principov gradnje abstraktnih kompozicij, ohranja povezavo s konkretnim krajinskim motivnim izhodishchem.

Naslednjo veliko spremembo v Hafnerjevem slikarskem opusu je predstavljala serija Apokaliptichnih krajin, s katero se je predstavil na razstavi v Galeriji Equrna v Ljubljani leta 1993. Slikar si je drznil postaviti pod vprashaj status osrednjega objekta slikanja – pejsazha. Reminiscence ne konkretno krajino so se vedno bolj izgubljale. Osnovne topografske znachilnosti motiva lahko komajda slutimo; kot da bi Hafner slikal abstraktne kompozicije. Pejsazhi so se spremenili v prizorishcha srhljivega apokaliptichnega unichenja in rushilnih mochi shtirih elementov narave, po njih se pretaka vrocha lava, ogrozhata jih ogenj in mraz,

prekrivajo jih gosti oblaki, ki spominjajo na vesoljske meglice. Edini prepoznavni motivi v prepletih barvne magme in potez so bili grozeči trni in osti kot izbrani, močno povechani krajinski detajli v vlogi svojevrstnih likovnih simbolov ogroženosti, ki so jih kasneje nadomestile kristalne in romboidne oblike. Namesto poprejšnjih odslikav konkretne krajine se je Janez Hafner odločil za poudarjanje duhovne atmosfere pejsazhnega motiva, ki je postal zrcalo obchechloveshkih stisk in dilem.

Tudi na razstavi Ikonizacija krajine (Galerija Ivana Groharja v Shkofji Loki, 1994) je bilo mogoče zaslediti odmik od konkretne krajine. Janez Hafner je z deli v tehniki akrila na papirju prekril vechino galerijskih sten. Nastal je svojevrsten »environment«, umetnishko preoblikovan prostor. Vertikalno in horizontalno povezani nizi abstraktnih oziroma geometrijskih oblik, ki so lebdele v likovnem polju, so bili shematizirani in močno preoblikovani detajli Hafnerjevih krajinskih upodobitev.

Na Hafnerjevih platnih je nekaj chasa prevladovala kaotichna, s strelami prepredena in po barvni plati hladna »krajina«, ki se je vchasih spojila v eno s presojnimi oblaki, kajti srhljiva drama Hafnerjevih podob se je očitno zachela odvijati v nekem drugem, namishljenem, med nebom in zemljo razpetem prostoru. Krajina je bila povzdignjena na raven simbolnega. Od tu naprej je slikarja pot vodila nazaj k krajinski podobi, pri kateri sta poprejšnjo ekspresivnost v izrazu in sproshcheno gesto nadomestila pretehtano razporejanje in medsebojna usklajenost likovnih elementov. Med znachilnostmi slikarskega nagovora, ki jih je Janez Hafner namenoma ohranil, je spadal posluš za barvno preoblikovanje motivike.

Po formalni plati so Hafnerjeve krajinske kompozicije vselej izredno spretno, virtuožno naslikane. Prekrite so s spleti intenzivnih barv in oblik, ki jih je slikar variiral v razlichnih kompozicijskih razmerjih in zlagal v iluzionistichno poglobljen prostor slike. Mojstrska poteza chopicha je na slikah iz zadnjega desetletja, ki so po kompozicijski plati zveste izbranemu motivu, ohranila dinamiko tudi po zaslugi napetosti, ki jih je slikar vzpostavljaj z izbiro barvne lestvice. Slikarska suverenost je očitna pri t.i. urbanem pejsazhu, ki ga je Janez Hafner ponovno uvedel v domache slikarstvo. Znani prizori, pri katerih ne pomislimo, da lahko predstavljajo zanimiv likovni izziv, saj se z njimi srechujemo vsak dan, so postali vredni osrednje slikarjeve pozornosti. Motivi cest, avtocest in mestnih periferij so vchasih zasnovani kot pogledi skozi avtomobilsko okno, torej kot hiter, mimobezhen vtis, a v resnici so kompozicije pretehtane celote. Stebri, znaki, obcestne table, mostovi, ograje, asfaltni trakovi in vijuge imajo vlogo uchinkovitega razmejevalca prostorskih planov. Janez Hafner je zvesto sledil fiziognomiji motiva, vendar ga je prevedel v zhivahno, intenzivno barvo podobo, pri tem pa mu je uspelo oblikovati harmonichno ravnovesje med barvitimi poudarki. Kompozicije so pogosto naslikane na platna, ki jih je slikar naprej prekril z rumeno, rdechkasto, zeleno, modro ali drugo, praviloma presenetljivo svezho, svetlo in intenzivno barvo. Na

nekaterih podobah je pomembna vloga dodeljena jasno vidni mrežhasti strukturi platna ali vzorčasti teksturi slikarske podlage. Bolj kot o grafičnem učinku bi lahko govorili o vplivu sodobne ekranske slike na slikarstvo. Razmerja, ki se vzpostavljajo med podlago in podobotvornimi potezami ter pejsazhnimi elementi (svojevrstna barvna perspektiva), krepijo vtis barvnega razkoshja Hafnerjevega slikarstva. Nanosi akrilnih barv so tanki, zato je moral biti slikar še posebej pozoren pri iskanju barvnih sosledij.

S serijo zimskih motivov se je Janez Hafner povrnil v čarobni svet krajinskega slikarstva, kot si ga predstavljamo v prvotnem pomenu besede, tj. kot prostor neokrnjene narave, v kateri ni zaslediti chlovekovih posegov. Kljub nekaterim dramatičnim poudarkom na zimskih pejsazhjih in poudarjanja mogočnosti visokogorske krajine, pri katerem velja podobno kot pri Hafnerjevih podobah ekspresivne, divje, neukrochene narave opozoriti tudi na povezavo z izhodishchi romantichnega slikarstva, je očitna slikarjeva chustvena navezanost na motiv slikarskega upodabljanja. Janez Hafner je v svetu neokrnjene narave iskal svojevrstno zatochishche. Kot izvrsten strateg slikarske poteze in urejanja povrshine platna je zimske prizore lahko zasnoval kot harmonichne celote, kar pricha, da je naravo vrednotil kot zhiv organizem. Vsak poteg s chopichem, vsaka barva je na svojem mestu in ima svojo vlogo v sklopu kompozicije, med seboj povezane likovne oblike v tehten preplet pa tvorijo krajinsko podobo.

Janez Hafner

LIKOVNA DELA /SLIKE/

- 1 Gozd, 2011, akril na platno, 70 x 100 cm
- 2 Pevno, 2011, akril na platno, 70 x 100 cm
- 3 Dolenjska, 2010, akril na platno, 70 x 100 cm
- 4 Cestnina, 2009, akril na platno, 100 x 135 cm
- 5 Lenkcheva dolina, 2009, akril na platno, 100 x 135 cm
- 6 Stari vrh, 2009, akril na platno, 100 x 135 cm
- 7 Jutro, 2009, akril na platno, 40 x 60 cm
- 8 Gora Hafner 3067 m, 2012, akril na platno, 70 x 100 cm

Naslovnica

- 9 Rdecha, 2008, akril na platno, 145 x 170 cm

Fotografije del: Tomazh Lunder

Janez Hafner je bil rojen 5. decembra 1950 na Trnju pri Shkofji Loki. Diplomiral je na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani leta 1973 pri prof. Janezu Berniku. Shtudij slikarstva je nadaljeval na Akademiji za likovno umetnost pri prof. Zoranu Didku. Leta 1975 je dokonchal specialko za slikarstvo pri prof. Kiarju Meshku. Med shtudijem je zachel honorarno pouчевati likovno vzgojo na Osnovni sholi v Zheleznikih, na kateri je bil nato zaposlen kot uchtitelj likovne vzgoje. Redno je razstavljal od leta 1974 dalje. Pripravil je okrog 30 samostojnih razstav. Sodeloval na vrsti ključnih predstavitev gorenjskih oziroma slovenskih likovnih umetnikov. Janez Hafner je bil chlan Zveze drushtev slovenskih likovnih umetnikov in ustanovni chlan Združenja umetnikov Shkofja Loka (nekaj let tudi predsednik). Slikarski atelje je imel v domachi hishi v Virlogu pri Shkofji Loki. Janez Hafner je po kratki bolezni umrl 30. julija 2012.

Esejnica

Ivo Antich

TRIJE FILMSKI VIDIKI ZHRTVOVANJA

Slovenska kinoteka v Ljubljani je v januarju svojega jubilejnega leta (50-letnica delovanja: 1963-2013) priredila retrospektivo vseh filmov »kultnega« ruskega režiserja Andreja Tarkovskega (1932-1986): vsega skupaj osem naslovov (točneje: sedem celovečercev, v glavnem nadpovprečne dolžine, le prvenec kot diplomsko delo je krajši). Tarkovski je danes zhe klasik tako ruskega kot svetovnega filma, vendar v izrazito specifičnem smislu z vrsto formalnih in vsebinsko-sporočilnih dialektičnih opozicij ali »protislovij«: kot unikum nekonvencionalne avtorske identitete, ki v svojem obzorju razveljavlja vse temeljne zakonitosti klasičnega filma (režije, scenaristike, dramaturgije, montazhe), ta konstruktivna destrukcija pa se kazhe kot njihova skrajna (»japonsko« minimalistična) redukcija, ki v praktični izvedbi deluje kot enormna redundanca počasnih, dolgih kadrov-sekvenc z redko montazho. Včasih osebe, v enem samem nepremichnem kadru vidne v daljavi, govorijo »neskončne« dialoge, ki so največkrat »filozofski« monologi, pri tem pa je težko ugotovljivo ali sploh neugotovljivo, kdo govori, ker glasovno niso dovolj profilirane. Gre za določeno forsiranje zozhene specifike filmskega jezika, za nekakšen »chisti film«, toda z obilno, široko kultivirano, »polihistorško« izrabo nefilmskih elementov: z literaturo (priredbi po literarnih delih), filozofsko refleksijo, likovno in glasbeno estetiko, celota pa se poantira kot brisanje meje med realnim in sanjsko-fantastičnim. Ključna »uganka« se zdi dejstvo, ki ga ni mogoče zaobiti: zahtevna, težka gledljivost, she zlasti zaradi enormne dolžine prek dveh ur, ki pa kljub temu ni isto kot negledljivost, ker je vsa navidezna neobveznost ali ohlapnost zmeraj nabita z nedvomnimi sporočilnimi in estetskimi kvalitetami. Tarkovski si je to izrazito avtorsko razveljavljanje »industrijske logike filma« (film zanj nikakor ni le »moneymaking« in »flickers«) privoščil v sovjetskih razmerah, ki mu sicer niso bile naklonjene, a so bila v tedanjem partijsko-državnem sistemu vsaj nacheloma zagotovljena sredstva (megastudio Mosfilm); po odhodu v tujino so se te zadeve drugache zapletle, v Italiji in na Shvedskem je posnel le she svoja dva zadnja filma. V sočasnem ozrachu uradno proklamirane sorealistične poetike v umetnosti je torej vendarle uspel realizirati glavnino svojega visoko artificialnega opusa kot intenzivno ponotranjene (avto)refleksije, kot meditativne terapije, kot filozofsko-poetičnega filma, tj. mejne zvrsti med poezijo in filozofijo. V umetnosti seveda nobena izvornost ni povsem brez določenih predhodnikov, »sorodnikov« in njihovih izkushenj; ob Tarkovskem se kazheta zlasti Bergman

(pochasna, asketsko intenzivna meditacija) in Kubrick (esteticizem, skrajno perfekcionistično omejena produktivnost); glede slednjega je značilna izjava Martina Scorceseja: »Vsi smo iz Kubrickove shole.« (Tarkovski je poudaril predvsem R. Bressona, od ruskih režiserjev nobenega, niti Dovzhenka, ki tudi velja za »filmskega poeta« in je prav tako posnel le sedem filmov, med njimi SF *Aerograd*.)

Avtentični socialni kontekst opusa Tarkovskega je torej sistem rusko-sovjetskega totalitarizma, o katerem njegovi filmi sicer ne govorijo eksplicitno v smislu običajne »realistične neposrednosti«; gre pač za temeljni geohistorični determinizem prostora, neizogiben za vsak realen fenomen; shele z določenim metaforično-poetičnim presežkom je mogoče segati v širše »univerzalne« dimenzije. Čeprav je zaradi njegove izjemne notranje koherence, ki skoraj tako rekoč samoumevno zajema tudi vse divergence ali celo paradokse, na ta opus mogoče gledati kot na »en sam megafilm« z določeno »avtobiografsko megafabulo« (od vizije otroštva v sovjetski sodobnosti s postopnim odmikanjem prostorsko-časovne perspektive v preteklost druge svetovne vojne in nato srednjega veka prek osrednjih skokov v SF kozmično-intimne prihodnosti do zatona v emigrantski tujini), med posameznimi filmi vendarle obstajajo ustrezne (razvojne) razlike, nakazane zhe z lapidarnimi naslovi (vsi v prvem sklonu ednine, trije dvobesedni in pet enobesednih, prvi trije naravnani »osebno«, drugi trije bolj »prostorsko«, zadnja dva v pojmovno abstraktnost), na tej podlagi pa so tudi določljive sporočilno-kvalitativne preference. Zvrščeni po letnicah nastanka, ti naslovi dajejo naslednjo preglednico:

VALJAR IN VIOLINA (Katók i skrypka, 1960): pretežno (soc)realistična zasnova opusa s slikovito personalno opozicijo proletarec – umetnik (voznik cestnega valjarja – deček violinist); valjar »kot predmet« med drugim asociira tudi sistemsko-državno in zgodovinsko mashinerijo, violina pa umetnost; umetnik je infantilno, ranljivo bitje v kompleksnem odnosu z »ochetovsko« (zashchitnishko-prijateljsko) funkcijo sistema kot obrambe pred nezrelo, stihijsko sovrazhnostjo »navadne množice«, se pravi drugih otrok, ki jim umetnishko nastrojeni vrstnik Sasha ni vsheh in mu nagajajo zaradi te njegove drugačnosti; razmerje med sistemom in zaznamovanim posameznikom se v poznejših avtorjevih filmih poglobi, dramtizira in zaplete do metafizične nedoumljivosti. (Določena post-asociativnost z nemshkim filmom *Varub in njegov pesnik*, režh. P. Adlon, 1978, katerega podlaga je »simptomalni« shvicarski pisatelj Robert Walser; prim. Walze – nem. valjar.)

IVANOVO OTROSHTVO (Ivanovo detstvo, 1962): otroštvo kot tematska navezava na predhodni film, a s »posegom nazaj«, v širše nakazan čas druge svetovne vojne kot spopada med Rusijo in nacifashističnim eksponentom Evrope; deček Ivan deluje kot ruski vohun med zavojevalci, z odraslim pogumom ga zhene mashchevanje za materino smrt, ki so jo ubili Nemci; v tem

smislu je nekakšen majhen »valjar sovrashtva«, taka aktivnost pa kljub trenutni akcijski uspešnosti presega otroške moči; dechkova smrt med rushevinami simbolizira dokončni zlom infantilne identitete kot pogleda na svet; ker so avtorjevi filmi polni vsakršnih, bolj ali manj zastrtih asociacij in aluzij tudi iz chisto osebne, intimne sfere, se lahko zdijo »simptomalne« tudi imenske oznake glavnih likov zlasti v prvih treh filmih; Sasha je deminutiv za Aleksander, ime režiserjevega deda, poljskega plemicha (tarka – poljsko: reshetka); metaforično: »ruski valjar« je zashchitnik poljske »umetnishke dushe« (Tarkovski je v pogovoru s poljskim režiserjem Zanussijem izrecno omenil svojo deloma poljsko kri, ki ji je pripisoval svoje bohemsko upornishtvo in chustveno neposrednost); Arsenij Aleksandrovich Tarkovski, režiserjev oče, vojni invalid brez noge, je bil pomeben ruski pesnik poljsko-ukrajinskega porekla; režiser vechkrat citira njegove pesmi, med katerimi je najbolj znana *Ivanova iva* (1958; ruski naslov enak; iva je vrsta obvodne vrbe, znachilna za severno Evrazijo), ki v skrajno zgoshcheni obliki nakazuje sizhe filma *Ivanovo otroshstvo*: smrt mladega vojaka, »poetichna« zhrtvovanost bitja v katastrofalno surovih okolishchinah. (Dolochene »anti-asociacije« so mozhne tudi z Dovzhenkovim filmom *Ivan*, 1932, ki obravnava ne vojno, temvech industrializacijsko opustoshenje »normalnega« naravnega zhivljenja.)

ANDREJ RUBLJOV (Andrej Rublëv, 1966): she globlji (»anti-eisensteinovski«) poseg v preteklost, v ruski srednji vek z vdori »z druge strani« (Rusija zmeraj v polozhaju WE »med dvema ognjema«), ko so z vzhoda vdirali Tataři kot tedanji eksponent azijskega imperializma; usodno »zaznamovani« glavni (naslovni) lik ni vech dehek, temvech je odrasli umetnik, legendarni slikar ikon (z istim imenom kot režiser); na splošno najbolj znan in »popularen« film v opusu, zelo svobodna in poetichno »manipulativna« priredba zgodovinskega dogajanja (Rubljov, o katerem praktichno ni podatkov, menda sploh ni bil sodobnik tatarskih vdorov, stoletni razmik); mamutska epska freska, trajajoča vech kot tri ure, strukturirana izrazito »literarno« v dveh delih in s poglavji (zadnje z naslovom *Molk*); monumentalno alegorichna, deloma tudi chezmerno pretenciozna »globalna metafora« za umetnikovo situiranost v prostorčas: »zgovornemu molku« zavezano tavanje skoz morechi determinizem duhovne (ideoloshke) in fizichne (dogajalne) pushchave, ki je tujina, cheprav domovina; za sklep afektirano poetichen epilog, »chisti out« s chredo konj v mochvirju, na katero pada znachilni »avtorski dezh« (simboli poezije-umetnosti, ki se izgublajo v blatu vsakdanjosti?); zaradi pritiskov cenzure je režiser film vechkrat predelal, izrezoval kadre, v SZ predvajan shele 1971.

SOLARIS (Soljaris, 1972): deplasirana sovjetska »kontra« na Kubrickovo *Kozmo-Odisejo*, tehnično (scenografsko) povsem nedorasla zgledu; na podlagi romana poljskega pisatelja Stanislava Lema tukaj Tarkovski izvede svoj prvi prestop v SF in »psiholoshki kozmos« kot pot glavnega lika (psihologa, depresivnega

»astronavta«, ki uchinjuje kot mlahav, zmeden, zanemarjen in neprespan bohem navzven in hkrati navznoter, vase, v avtorefleksijo, na koncu katere se prek travmatičnega soočenja z mističnim »mislechim oceanom« (prim. »neskončni« abstrahirani spektralni vihar pri koncu Kubrickove *Odiseje*), tj. z nekakšno mozhgansko kasho na »sončnem« planetu Solaris, vrne k ochetu; sicer zanimiv sizhe kot možna variacija na znano biblijsko temo (vrnitev izgubljenega sina) se razblinja skoz primitivne melodramske uchinke in shablonske »humanistične« dialoge zlasti v odnosu med astronautom in njegovo (zombijevsko) zeno. (Ruska TV je zhe 1968 posnela film z istim naslovom, r. B. Nirenburg; v ZDA »polikana« verzija, 2002, r. S. Soderbergh; Solarisov predhodnik je tudi pozabljeni ruski režiser Pavel Klushancev, avtor sijajnih, osupljivo preroshkih SF filmov o potovanjih v vesolje in na neznane planete, npr. *Pot k zvezdam*, 1957, *Planet viharjev*, 1962; kot svojega učitelja sta ga sposhtljivo omenjala Kubrick in Lucas; vech elementov, bistvenih tako za Kubricka kot za Tarkovskega, je najti zhe pri Klushancevu.)

ZRCALO (*Zérkalo*, 1974): avtorefleksija, izrecno poudarjena zhe z arhetipsko simbolno vrednostjo naslovnega predmeta, se nadaljuje kot najbolj avtobiografski in razmeroma tudi najbolj »obichajen« (povsem »realističen«) režiserjev film; psihoporama spominov (odsotnega) glavnega lika tokrat v luchi razmerja z njegovo »zhensko animo«, poosebljeno z isto igralko v (incestuozni) vlogi matere in zhene; poanta: film nasploh kot ena od umetnosti, se pravi kot »gibljiva fotografija«, naj bi bil zrcalni kalejdoskop spominov in sanj v preseku intimizma in esteticizma.

STALKER (1979): avtorefleksija se nadaljuje kot romarsko tavanje »v neznanu« (priredba po SF romanu bratov Strugacki), ki se zdaj nakazuje ne kot mora preteklosti ali kozmichne prihodnosti, temvech kot »metafizichna luknja« nekje v jedru tukajshnje »popolnoma realne«, cheprav ne eksplicitno dolochene, mirnodobne, postapokaliptichno bedne in moraste (sovjetske?) sedanjosti; »glavni lik« je trifurkacija, trojica brezimnih: specializiran vodich »stalker« (angl. lovec, zalezovalec) vodi pisatelja in znanstvenika do ciljne »Zone«, o kateri ni znano praktichno nich drugega kot to, da je fascinantno zavezujocha in nedoumljivo odreshilno-unichevalna (nekateri menijo, da je Tarkovski v »Zoni« impliciral gulag; možno je rechi: nekaj univerzalni ontoloshki »psihogulag«); ne zdi se odvech uposhtevati tudi dolocheno asociativno vrednost naslovnega pojma glede na ruske besede *stalkivat*, *stolknut*, *stolknovenie* – vse v zvezi s pomeni (*od*)*suniti*, *suвати*, *spopad*, *navskrižhje* ter s korenem stal- z dodatkom -in; avtorefleksija je »borbeno« subverzivna deviacija glede na socialni mainstream. (Tako *Solaris* kot *Stalker* v tematskem smislu deloma evocirata Dovzhenkov SF *Aerograd*, 1932; Josef von Sternberg je v ZDA zhe leta 1925 posnel pochasen, lirsko-alegorichno mrachen film z »stalkerskim« naslovom *The salvation hunters*.)

NOSTALGIJA (Nostalgia, 1983): produkcija v Italiji, jezik v glavnem ital.; nadaljevanje avtorefleksije skozi avtorjev realni, fizichni, samou(res)nichevalni prestop v »drugo Zono« v luchi kontinuitete impozantne ruske tradicije emigrantstva zlasti od zacetka 19. stol., v glavnem zmeraj v isto smer – na Zahod, tako v chasu despotizma (carskega, sovjetskega) kot v danasnem (kvazi)demokratizmu; gre za prelomno, usodno dejanje kot reakcijo na razmere, ki so postale nevzdrzne (Mosfilm ukine sredstva), filmska realizacija tega dejanja je usmerjena v raziskovanje sledov ruskega skladatelja iz 18. stol. v Italiji, ki je (bila) fascinacija mnogih Rusov (zlasti ukrajinsko-poljskega porekla, npr. Gogolj) kot mediteranski izvor latinske civilizacije Zahoda in (»grozljivo-charobnega«) katolishta; raziskovalec je ruski pisatelj Andrej Gorchakov (rezhiserjev »alter ego« z istim imenom in z asociacijo grenkobe v priimku; prim. Gorki 1907-1913 v izgnanstvu na Capriju), ki ga vodi domachinka kot nekakšna »Beatrice« skozi pekel-vice-raj tujine; pomenljivost naslova je v določenem smislu dvostranska evokacija intimno nikoli povsem poteshenega emigrantskega brezdom(ovin)stva.

ZHRTVOVANJE (Offret, 1986): produkcija na Shvedskem, jezik v glavnem shvedski; opazno na Bergmanovi sledi, s prehodom od Mediterana v *Nostalgiji* nazaj na sever Evrope, blizhe Rusiji, a s poantiranjem Daljnega vzhoda, npr. japonske »zenovsko-bonsajevske« asociacije (prim. izjavo Tarkovskega, obchudovalca haikuja: »Podoba kot natanchno opazovanje zhivljenja nas privede tochno nazaj do stare japonske poezije«); 24-urno dogajanje: glavni junak Alexander (bombastichno »osvajalsko« ime), ostareli igralec in pisatelj, v ozrachju po medijih objavljene »atomske katastrofe« opleta po (shvedskem) otoku v kimonu, sovrazhno govori o vsesplošnem chvekanju, cheprav so filmski liki Tarkovskega najvechkrat »retorichne figure«, vech govorijo kot delujejo, njihovi dialogi so bolj monologi, vchasih celo recitirajo pesmi, Alexander citira Hamleta (v zvezi z branjem: »Words, words, words«; Hamletove zadnje besede so »Drugo vse je molk«); Hamlet ima najprej v roki branje (knjigo), nato lobanjo, na koncu rapir, Alexander konchno »odlochilno dejanje« izvede z vzhigalico: ko se izkazhe, da je bila »katastrofa« le medijska raca, v nadomestilo zazhge svojo hisho, v kateri z družino praznuje rojstni dan (asociacije na zenovski molk so tudi hommage Bergmanovemu *Molku*, 1963); ta psihopatski pozhig doma kot preskok od besed k molku dejanja je eruptivna aberacija, (psevdo)revolucionarna samo(ures)nichevalna upornishka akcija, »junaka« odpeljejo v umobolnico, njegov maloletni sin, dotlej nem, pa spregovori in zaliva drevo, ki sta ga posadila z ochetom, v pesku plazhe se verjetno ne bo prijelo, a simbolizira v etichnem smislu pomembno vztrajnost delovanja, kot nakazuje tudi na koncu filma navedeno rezhiserjevo posvetilo lastnemu sinu Andreju (nadaljevalec izrochila z istim imenom); konchna poanta filma in opusa: umetnik je izbranec, vnaprej zaznamovana zhrtv v interesu mistichno vsepresezhne nuje, da se prek umetnosti kot deviantnega

(samo)zhrtvovanja izrazijo določene esencialne resnice, pomembne za vse ljudi, ne glede na to, koliko se te pomembnosti zavedajo in koliko jih sploh dosegaajo.

Recheno v povzetku: Tarkovski je nedvomno veliko ime svetovnega filma, njegov opus je skoraj chudezhno zgoshchen, zaokrozhen, kontemplativno in estetsko kompleksen, resnično monumentalen, toda ob njem se neizogibno zastavlja tudi nekaj za film nasploh kot sedmo umetnost esencialnih vprashanj; gre za ekskluzivno, apartno avtorsko filmsko izkushnjo, ki sama po sebi pa tudi v zvezi z drugimi sorodno naravnanimi avtorji v konchnem rezultatu ne more razveljaviti temeljne resnice filma kot zvrsti; fenomenoloshka »tu-bit« filma je zhe po njegovem nastanku sejmarska (karnevalska, spektakelska) »shok-senzacija« teatra senchnih lutk, zabav(ishch)no-dramska struktura, za katero je avtentichni intimizem, radikalno vzeto, tako po skrajno zahtevni teamski produkciji kot po »kolektivistichni« prezentaciji konchnega izdelka praktichno nemogocha naloga; scenaristika je tekstualno najblizhe dramatici – ogrodje igre, nachrt za (karnevalsko-obredno) predstavo pred kolektivom; film določajo trije aksiomi, prirejani po izjavah nekaterih ključnih rehizerjev: najvechji greh filma je dolgočasnost (tudi gola »akcija« je lahko chisti dolgchas), pomen tehtno intrigantne dramske fabule (Hitchcock: »Ishchem dobro zgodbo«), preseganje skrajne meje dveh ur je izziv neznosnosti; Tarkovski se za te aksiome nachelno ni menil, zato ni presenetljivo, da se med javnimi predvajanji njegovih del prej ali slej iz kakshnega kota oglasi smrchanje (med publiko, ki ni povsem navadna, ampak je nedvomno filmsko ljubiteljska in poznavalska); v tej luchii je naposled tudi logichno, da med »top ten« svetovnih filmov, vsaj po piscu teh vrstic, za nobeno delo Tarkovskega ni prostora, znotraj opusa pa bi prvo mesto zavzel *Stalker*, drugo pa, predvsem zaradi sklepne (tikpredsmrtne) pomenljivosti, *Zhrtvovanje*.

Na Tarkovskega in njegovo analizo eksistence kot zhrtvovanja in zhrtvovanosti se v prichujochem okviru smiselno navezujeta filma dveh mlajshih sodobnikov iz najnovejshe evropske produkcije, oba na sporedu v ljubljanskem Kinodvoru kmalu po Rusovi retrospektivi.

LOV (Jagten, 2012): Danska, rehizija Thomas Vinterberg; izvorna, psiholoshko briljantna intriga: vzgojitelj v vrtcu je obtozhen pedofilije, ena njegovih varovank, predsholsko dekletce, ga po krivem obtozhi, da jo je spolno zlorabil (otroci pach niso le nedolzhni angelchki, deklica je tu pravi mali kakodemon); vzgojitelj je »simptomalen«, rahlo bohemski posebnesh med obichajno zglednimi družhinami v danskem mestecu: prishlek, lochenec, zhivi sam, obchasnno ga obishche najstnishi sin, spolna partnerka mu je kolegica iz sluzhbe, tujka (iz ZDA), njegov odnos z odraslimi sokrajani je zadržhan (zlasti na tovarishkih veseljachenjih), z otroki v vrtcu pa je nenavadno »sproshchen«, v vseh pogledih (igre, higiena) se jim predaja »perfekcionistichno«, skoraj chudashko brez vzgojiteljske distance (delno v smislu izreka: kdor je predober, je oslu podoben), zato si ga kar nekako lastijo; she posebno sta si blizu z eno od deklic, ki se vanj »zaljubi« in je potem ljubosumno

»uzhaljena«, ker on zavrne njeno ljubezensko pismo ter ji svetuje, naj ga raje pošlje kateremu od njenih vrstnikov; nekako se ji posveti (na podlagi slisanega iz otroškega in odraslega okolja), da bi se vzgojitelju primerno mashchevala zaradi podcenjevalne zavrnitve z obtozhbo nekakšne »spolne zlorabe« (glede katere seveda niti ne ve točno, kaj naj bi to bilo, omenja le »nekaj trdo shtrelehega«); »razkriti« madezh na vzgojitelju se izkazuje kot neizbrisna stigmatizacija žrtev, ki si jo kolektiv na provokativni osnovi tistega, kar vsaka žrtev zhe sama prispeva k svoji usodi, izbere za arhetipskega »kozla« (prim. starodavni judovski običaj, t. i. Prügelbock, tudi jedro krshchanstva), z izgonom katerega je mogoče očitati in utrditi »zdravo skupnost«; ko je uradno ugotovljena vzgojiteljeva nedolžnost (deklica prizna svojo laž), skriteму »nad-jazu« kolektiva to ne zadostuje, ker je primordialni krvni zakon naravne pravčnosti nad običajnim papirnatim pravom in celo tudi nad deklariranim geslom krshchanstva o odpushchanju in usmiljenju (vzgojiteljev neuspeli poskus sprave v cerkvi med bozhichnim obredom): eden od kolegov v lovskem drushtvu iz zasede strelja na vzgojitelja, strelcheva identiteta ostane neznana, lahko je kateri od jasno izraženih sovražnikov, promotorjev kolektivne hajkashke histerije, lahko pa tudi kateri od »tihih prijateljev«; v vsakem pogledu profesionalno superioren film (izvrstni igralci!), s klasično solidno dramsko zgradbo, ki kaže režiserjev odmik od prakse t. i. »Dogme 95« njegovega sodelavca Larsa von Trierja (obchudovalca Tarkovskega), zato ne preseneča, da *Lov* na trenutke spominja celo na *Točno opoldne*, kjer gre prav tako za markantno vizualizirano izključitev osamljenega posameznika znotraj provincialnega kolektiva.

SAMO VETER (Czak a szél, 2012): Madzharska, režija Bence Fliegauf; žrtev ochishchevalne hajke je po svoje problematičen manjši etnokolektiv kot tujski folklorni relikv (Romi) v getu znotraj vechjega etnokolektiva kot nacionalno-drzhavne identitete (Madzhari); kakor danski *Lov* tudi ta film kaže travmatically izkushnjo, da male, sicer solidno civilizirane evropske etnije niso imune, pach glede na prilozhnostne okolishchine, zoper različne oblike pogromashtva; grobo minimalistichna »dokumentaristichna« režija (igralci so neprofesionalci, romski naturshchiki) iz izrazito pritlehne perspektive predstavi vsakdanjik družine »poshtenih, delavnih« Romov (delitev »delavni-nedelavni Cigani« izpostavita policista v ključnem dialogu), ki pa kljub svoji prilagojenosti dozhivljajo isto usodo kot neprilagojeni: ozrachje nenehne grozhnje sklene anonimna lovška eksterminacija kakor v *Lovu*, a brez sledu njegove dramske briljance, zgolj z morilskim »treskom« po dolgem nizu enolichnih vsakdanjih opravil, morechih tudi za gledalca.

Damir Globočnik

PRVI SLOVENSKI SATIRIČNI LIST *BRENCELJ* IN MLADOSLOVENC

Jakob Aleshovec (1842–1901) s prvim domachim satiričnim listom *Brencelj* (izhajal je od januarja 1869 do 1875 in nato od 1877 do januarja 1886) ni zhelel bralce samo zabavati in buditi njihova narodna chustva, ampak tudi pouchevati in voditi po pravi politični poti, ki jo je po njegovem mnenju najbolj poznal dr. Janez Bleiweis. Aleshovec je deloval v okvirih konservativnega, staroslovenskega Bleiweisovega političnega tabora, cheprav ne v togem in ozkem smislu. V *Brencelju*, za katerega je kar sam prispeval vechino besedil, se je najprej polotil najhujših narodnih sovražnikov: nemshkutarjev in nemshkega liberalizma. Kmalu so se mu nehali smiliti tudi mladoslovenski politiki, ki so ubrali drugachno politično pot kot kranjski prvaki. Na zachetku sedemdesetih let, ko so mladoslovinci v Ljubljani ustanovili Narodno tiskarno in iz Maribora preselili chasnik *Slovenski narod*, se je polotil tudi njih, zato je morala *Brencelj* namesto Narodne tiskarne odslej tiskati tiskarna Blaznikovih dedichev. Od leta 1873 je Aleshovec sodeloval tudi s katolishkim *Slovincem*.

Do odkritega spora med staroslovinci in mladoslovinci je prishlo na obcnem zboru Slovenske matice septembra 1872. *Novice* in *Slovenski narod* sta pripravila vsak svoj seznam kandidatov za odbornike Slovenske matice. *Novice* so nasprotovale imenovanju Josipa Jurchicha in ponovnemu imenovanju dr. Josipa Voshnjaka za odbornika, ker naj bi bil slednji tudi delnihar Narodne tiskarne.

V 20. shtevilki iz leta 1872 je *Brencelj* objavil karikaturu »*Volitve slov. Matice*«. Duh pokojnega staroslovenskega prvaka dr. Lovra Tomana in »Matica« (personifikacija Slovenske matice) komentirata spopad med mladoslovinci, ki bojevito vihtijo zastavo *Slovenskega naroda*, in staroslovinci pod zastavo *Novic*, ki branijo svoje pozicije. »Matica« tarna: »*Moj Bog, kaj bo to? Jaž sem jih zbrala pod svojim krilom, da bi zložbno pisali za narod. Zdaj so pa obrnili svoje peresa drug proti drugemu. In kako se dajejo!*« Poleg »Matic« stoji »duh« dr. Tomana« in jo tolazhi: »*Ne bojte se gospa! Dokler se le chrnilo preliva, boj ni nevaren. Sicer pa bo zmaga slovenska, naj bo tih ali unih.*«

Leta 1873 je na drzhavnozborskih volitvah prishlo do lochenega nastopa mlado- in staroslovinccev. Na karikaturi »*Pred narodnim hlevom*« v *Brenceljevi* shtevilki 7/8 mladoslovenec dr. Valentin Zarnik naroča psu chuvaju »Slovenskemu narodu«, naj popazi na hlev. V ozadju prizora molzno kravo »banko Slovenija« (leta 1871 ustanovljena slovenska zavarovalna banka Slovenija, ki je sprva dobro uspevala, ker so njeni voditelji mislili samo na lastne koristi, je propadla 1874) na skrivaj molze mladoslovenec, glavni ravnatelj banke in pobudnik njene ustanovitve pl.

Treuenstein. Karikatura je mladoslovecem shla v nos. *Novice* so tedaj zapisale: »Zadnji 'Brencelj' je bil konfisciran, pa ne po državni policiji, ampak, kakor se govori – po policiji dr. Zarnikovi – zaradi ilustracije na zadnji strani. Po vseh kavarnah in gostilnicah, kjer sta se pokazala znani Zarnikov 'leibbusar' in 'pandur', je 'Brencelj' zginil: v čitalnici so nevidno odleteli celo trije listi. Zbivelo svobodoljubje Zarnikovcev!« (»Konfiskacije«, *Novice*, 1873, sht. 25)

Aleshovec je leta 1874 namenil dr. Zarniku tudi naslednje vrstice: »Vas goni zdaj le strast in sovraštvu do g. dr. Bleiweisa, pa tudi do mene, ker morda mislite, da sem Vas jaz od banke 'Slovenije' spravil, katera se Vam je zdela molžna krava. Toda jaz Vas nisem pročit spravil, temveč Vasha samopridnost; hoteli ste s svojim prijateljem Treuensteinom prebitro obogateti.« (J. Aleshovec, »Odgovor dr. Zarniku na spis v 'Narodu' 26. dne t. m.«, *Novice*, 1874, sht. 17)

Na karikaturi v 9. sštevilki iz leta 1881 nastopajo personifikacija Slovenije, Pavliha, Bleiweis in Voshnjak. Bleiweis je narisana kot kura, Voshnjak pa kot jajce, ki samostojno koraka proti kranjskemu dezhelnemu zboru. Slovenija joka, Pavliha komentira: »Kam smo prishli! Zdaj zbe jajce vech kot puta vé.«¹

Aleshovec je zvesto sledil »prvashkim« političnim smernicam. *Brencelj* je napadal domače nasprotnike Bleiweisovega kroga (»Zarnikovec in Voshnjakovec«) in jim – glede na to, kako se je obrachal politichen veter (zachasna sloga med staro- in mladoslovenci je bila sklenjena sredi sedemdesetih let, po mladoslovenskih neuspehih na volitvah) – občasno tudi prizanashal. Leta 1874 je npr. zapisal: »... ker so se 'Mlado-' in 'Staroslovenci' zedinili, se je zedinil tudi 'Brencelj' in bo odslej pikal le nemchursko, labonsko in drugo tujo zalego, toraj se tudi tisti, ki so v domachi vojski odpadli od njega in sbli pod drugo zastavo, zopet z mirno vestjo smejo vrniti k njemu ...« (J. Aleshovec, (brez naslova), *Brencelj*, 1874, sht. 13, 14 in 15)

Aleshovec je politichno-propagandno nalogo kot urednik *Brencelj* ter sourednik in novinar *Slovenca* uspešno opravljaj, saj se je drzhal nachela, da namen posvečuje sredstva. Mladoslovenci so bili enakega mnenja, a lastnega humoristichnega lista dolgo chasa niso imeli, zato so Aleshovca napadali v *Slovenskem narodu*. Ta je Aleshovca npr. imenoval »Bleiweisov 'Edelknapp'« (nem. oproda), »narodna zhaba«, »nicheva kreatura, to chloveche, bolje rekoeh: ta pavijan« (*Slovenski narod*, 1874, sht. 94), »malo chloveche, ne, bog obvaruj, ne chloveche – ampak 'troglodit'; in ta se uklanja na vse strani, nosi stole in odpira vrata in, kadar mu kdo na kemple stopi, se ponizhno in smehljaje zahvali« (Janko Kersnik, »Nedeljsko pismo«, *Slovenski narod*, 1875, sht. 289).

»Revolver-zhurnalistika«

Aleshovec se je kot urednik *Brenclja* in sourednik *Slovenca* leta 1880 zapletel v spor z urednikom *Slovenskega naroda* Josipom Jurchichem (1844–1881). Oba chasnikarja sta se dobro poznala iz ljubljanskega alojzijevischha, saj sta bila v petem razredu sosholca. Jurchich je bil med sodelavci dijashkega rokopisnega lista *Torbica*, ki so ga

slovenski četrtosholci ustanovili kot odgovor na Aleshovchev nemshki rokopisni list *Die Schwalbe*.

Spor med *Slovincem* in *Slovenskim narodom* (od konca sedemdesetih let so pri obeh chasnikih resno razmisljali tudi o združitvi v en chasnik) se je poglobil, ko si je drznil lazhnivi, »surovo robati« Aleshovec v *Brenclju* napadati enega vodilnih mladoslovenskih politikov dr. Josipa Voshnjaka (1834–1911) in se vtikati v Voshnjakovo zasebno zhivljenje. Najhujshi Aleshovchev ochitek v *Brenclju* se je glasil, da se je Voshnjak ozhenil zaradi drzhavnega poslanstva in prizhenil lastne otroke. Poleg tega je *Brencelj* trdil, da Voshnjaku narodnjashstvo dobro nese, Jurchicha pa je razglasil za Voshnjakovega Sancho Pansa (»Z Olimpa«, *Brencelj*, 1880, sht. 8).

Chasnikarski poklic v 19. stoletju ni bil cenjen. Aleshovec, ki je kot urednik satirichnega lista med slovenskimi chasnikarji zasedal najnizhje mesto, se je drznil polotiti ugledne javne osebnosti in zdravnika dr. Voshnjaka. Jurchicheva in mladoslovenska jeza se je zlila v dolg, v dveh delih objavljen chlanek z naslovom »Zoper slovensko revolver-zhurnalistiko Brencelj-Aleshovchevo«.

Jurchich poudarja, da je Aleshovec poslovenil amerishko »revolver-zhurnalistiko« (kot primer navaja nastop zoper politichno delovanje amerishkega pisatelja Marka Twaina) in sprijenost ter ju s pridom izrablja v *Brenclju* in *Slovincu*. Pri napadih na domache ljudi je bolj nespodoben in surov, kot so bili kdajkoli nemshki in nemshkutarski listi, za katere je bilo poseganje v druzhinsko zhivljenje nespodobno. »Da bi zhelo obrekovanja iskali v druzhinskem zhivljenju posameznega politichnega ali osobnega protivnika, zato so bili dozđaj she nemshkutarji preposhteni,– to je ostalo slovenskega rodu chloveku, take podlosti je zmozhen zhalibog da slovenski novinar Brencelj-Aleshevec.« Jurchich omenja *Slovenchev* chlanek o slovenshchini »Pomagajmo si sami!« iz avgusta 1880.²

Brencelj je bil po Jurchichevem mnenju sramota za slovenski jezik. Aleshovec namrech misli, da je namen novinarstva, da nekdo lahko raztrga svoje prave ali namishljene sovrazhnikе in nasprotnike ali pa kar prvega, ki mu pride na pot. Aleshovec je v *Brenclju* napadal ljudi vseh stanov, »vse pa po amerikansko, surovo, v familijske in privatne razmere segajoch«. Dovolj je omeniti, da nihche ni v slovenskem jeziku duhovnikov tako surovo in grdo napadal kakor Aleshovec v *Brenclju* in *Slovincu*. Vendar se Aleshovec rad skriva za duhovniki. »Kakor majhen psichek, ki je lajal, zbezhji za hrbet gospodarjev, che si zacepetal nad njim, tako se tudi tepeni Aleshevec v 'Brencelji' in v 'Slovinci' vselej duhovnom za hrbet skerije, duhovne kot shchit pred svojo greshno osebo porine in vpije na nas kazjaje: 'glejte duhovni, ta na vas zabavlja, vas grdi, duhovne!' Tko dela tisti Aleshevec, ki je ob svojem chasu na pr. Sbt. Rupertskega fajmosbtra, Metlishkega proshta, kochevskega dekana, fajmosbtra Aljazha, in samega knezoshkofa dr. Pogacharja tako surovo in tako osobno in nesramno obrekoval, tako deloma v privatno njihovo zhivljenje s svojo surovo roko posegal, kakor nikdar nihche pred njim niti za njim ne. In tako chloveche se upa nad nas vedno denuncirati kot sovrazhnikе duhovnov? Che smo mi polemizirali zoper tega in

onega dubovna, smo odbijali njegove javne napade na nas in nasbe prepričanje; v osobno, v privatno zhiavljenje nijsmo segali nikoli, kakor 'Brencelj!' To so nam uzbe mnogi priznali in postali so iz protivnikov dobri znanci in prijatelji.«

Na takšen »revolverski« način je Aleshovec v *Brencelju* brez razloga »raztrgal« starega slovenskega dezhelnozborskega poslanca za kmečke občine trebanjskega, litijskega in radeshkega okraja Franca Potochnika (1811–1882), katerega je imenoval »narodna filoksera« (*Phylloxera vastatrix*, trtna ush), pokojnega V. C. Suppana, kateremu je ochital koliko vina spije po krcmah, in hromega pesnika Josipa Cimpermana (1847–1893), katerega je iz »osebne mashchevalnosti« oznachil za »pokveko«. Napadal je privatno zhiavljenje dr. Valentina Zarnika, poskushal oblatiti nekega katolishko mislechega in narodno zavednega profesorja, da je imel z neko deklico v vezhi »randes-vous«, pisal, da Anton Foerster daje deklam lon itd. (J. Jurchich, »Zoper slovensko revolver-zhurnalistiko Brencelj–Aleshevchevo I«, *Slovenski narod*, 1880, sht. 217)

Jurchich je omenil, da bi bilo Aleshovca dobro seznaniti s 489. paragrafom kazenskega zakona, ki za razshirjanje zhaljivih, chetudi resnichnih rechi iz privatnega ali druzhinskega zhiavljenja predvideva zaporno kazen od pol do enega leta. Aleshovchevih napadov ne kazhe podrobno analizirati ali jih zavrachati, vendar se velja vprashati, kdo je ta Aleshovec, ki si je drznil splezati na visoki sodni stol in uglednim narodnim mozhem ochitati pomanjkanje rodoljubja? Ali ni strashno »revolversko« nesramno, che to pochenja Aleshovec, ki je s svojim zhiavljenjem dokazal, da se dá za denar za vsako stranko pridobiti, saj je bil sodelavec pri *Laibacher Zeitung*, ko je ta nemshki list divje napadal Slovence, in korektor pri *Laibacher Tagblattu*.³ »Ne, temuch tak chlovek ima pri nas dovolj drzno chelo, da pred narod stopi in kakor Terzites [op. Terzit, hrom in grbast zabavljach v Homerjevi Iliadi, ki je bil osovrazhen zaradi strupenega jezika] obira njegove junake! Na ljudi, ki imajo vendar nekaj socialnega polozhaja, ki morejo v vsako drushтво omikanih ljudj, katerim je narod jednoglasno zaupal in to vebkerat zaupal najchastnejsha mesta. – na take narodne veljake si upa Terzites Aleshevec, ki v svojem rodoljubji niti tako dalech nij prshel, da bi vsaj volilno pravico dobil si in narodnej stranki vsaj za jeden glas pomogel, kajti she dan danes niti volilnega glasa nima.« (J. Jurchich, »Zoper slovensko revolver-zhurnalistiko Brencelj–Aleshevchevo II«, *Slovenski narod*, 1880, sht. 218)

Jurchich je pri chlanku, ki ga je podpisal s polnim imenom, izhajal iz takrat v nemshchini pogosto uporabljanih izrazov »Revolverpresse«, »Revolverblatt« in »Skandalpresse«, ki pomenijo revolverski, senzacionalistichen tisk, za katerega je znachilno, da si brezobzirno pomaga z objavljanjem shkandalov, trachev, osebnih napadov ipd.

Aleshovec je Jurchichu odgovoril v *Slovencu*. Po Aleshovchevem mnenju je bil v resnici *Slovenec*, ne pa *Brencelj* pravi vzrok za napade *Slovenskega naroda*. *Slovenec* je *Slovenskemu narodu* trn v peti, zato so srdito napadali Karla Kluna. Ko se je Klun odpovedal vodstvu *Slovenca*, so planili po Aleshovcu, saj so slutili, da je prevzel

njegovo mesto. Ker pa so poznali Aleshovchevo debelo kozho, so poskusili najprej zlepa. Jurchich in Voshnjak naj bi tako leto poprej Aleshovcu za prestop k *Slovenskemu narodu* ponudila dvakrat vechjo placho. Aleshovec naj bi ponudbo odklonil. »*Ta napad je bil toraj spodletel, zdej ni bilo druzega ko preganjati mene in 'Slovenca' z grdo. Kako se je to godilo, to je she vsakemu v spominu, kdor je bral boj med 'Narodom' in 'Brencljem' z avoljo cecilijanstva, recte Försterja,*⁴ *pri kterem je 'Narod' zopet ne ravno chastno propal.*«

Aleshovec je poudaril, da je Voshnjaka napadel, ker ga je ta izzval. Voshnjak ni naklonjen duhovshchini, *Slovencu* in njegovem *Tedniku*. Istega dne, ko je *Slovenski narod* napadel Haderlapov chlanek, se je Voshnjak na chitalnishkem vrtu zadril nad Aleshovcem (»*Tako more pisati le podkupljeni chlovek.*«) in se chudil, da Aleshovca ne vrzhejo iz chitalnice. »*Potem je dr. Voshnjak drl ves vroch nazaj v sobo in tam metal okoli z osli – da! 'osli' – in to je letelo na dubovne, kterih sta bila dva navzocha in sta naglo pobegnila iz tako neprijetnega kraja.*« Zoper pisanje *Slovenca* se je Voshnjak pritozheval pri Bleiweisu in drugje, vendar ni nichesar opravil. Pri Blazniku je zhelel dosechi, da bi tiskarna odpovedala tisk *Brenclja*, vendar je zopet moral oditi z dolgim nosom. (J. Aleshovec, »Kratek odgovor Jurchichevemu 'Narodu«, *Slovenec*, 1880, sht. 106)

Jurchich je zatrdil, da z Voshnjakom nista skovala nobene zarote proti *Slovencu*, saj s tem *Slovenski narod* ne bi nich pridobil. *Slovenski narod* se po zaslugi narochnikov in oglasov lahko vzdrzhuje sam, njegova lastnica Narodna tiskarna je lansko leto delniharjem celo izplachala obresti. Shtevilo narochnikov *Slovenskega naroda* narashcha. Zgovorno je tudi dejstvo, da je imel *Slovenski narod* leta 1873, ko je zachel izhajati *Slovenec*, med narochniki samo sedem duhovnikov, danes pa jih je kljub *Slovencu* zhe 105, »in jih bomo od leta do leta she vech imeli, kakor bolj se bode obrekovanje o nashem protiverstvu z dejanji pobito razkadilo, kakor brzib se tudi vsi duhovniki preprihajo, da je nasha resna volja shiriti narodno zavest in izobrazhenost le na krschbanskej in moralnej podlogi.«

Res je, da sta se poslanca dr. Voshnjak in Klun prijateljsko dogovarjala o prenehanju *Slovenca* in njegovi zdruzitvi s *Slovenskim narodom*. Klun in Voshnjak sta bila za zdruzhitev, je poudaril Jurchich. Razmishljali so, da bi od 600 narochnikov *Slovenca* okrog 400 prestopilo k *Slovenskemu narodu*, ki bi bil zato lahko za tretjino vechji, prinashal bi izvirne telegrame, imel nedeljsko prilogo in vsaj she enega glavnega sodelavca (lahko duhovnika, ki bi urejal cerkveno-politichni del). Z zdruzhenimi mochmi vseh izobrazhenih stanov bi nastal dnevnik, ki bi 24 ur pred drugimi chasniki prinashal novice, namesto da jih moramo zdej z razdrobljenimi mochmi povzemati iz dunajskih listov. Med tehtnimi vzroki, zakaj bi moral prenehati *Slovenec* in ne *Slovenski narod*, Jurchich omenja, da ima *Slovenski narod* svojo tiskarno, njegovo ime je bolj razshirjeno, kar potrjujejo tudi inserati, ki prinashajo *Slovenskemu narodu* 2500 goldinarjev, *Slovencu* pa samo 300 goldinarjev letno, *Slovenski narod* berejo vsi stanovi, *Slovenca* pa vechinoma samo duhovshchina, *Slovenski narod* ima skoraj desetkrat toliko dopisov itd. Zato je neumna *Brencljeva*

trditev, da je bil namen članka, naperjenega zoper *Slovenchevo* »*psovanje slovenskega jezika*«, ki ga je objavil *Slovenski narod*, unichiti časopis *Slovenec*. *Slovenec* se bo ubil sam, najbolj pa ga bosta pokopala sedanja gospodarja *Brencelj* in *Haderlap*.

Brencelj-Aleshovec ponavlja bedastocho, da je urednik *Slovenskega naroda* njegov osebni sovražnik zhe pol zhivljenja, kar poskusha utemeljiti s »*prav po ameriškansko na frishnem zlagano*« *pripovedjo iz otrochjih let. Trditev, da je Jurchich ponujal Aleshovcu sluzhbo korektorja v Narodni tiskarni z mesechno placho 40 goldinarjev, kar je dvakrat vech kot je Aleshovec dobival pri Slovencu, je resnichna, vendar pa bi Aleshovec opravljal samo mehanichno korekturo in prestavljanje, ne bi pa postal chlan urednistva. Da bi bil zaradi Aleshovchevega prestopa k Slovenskemu narodu Slovenec unichen, je samo Aleshovcheva trditev. Zhalostno bi bilo, che bi Slovenec moral prenehati izhajati zavoljo Aleshovca. Zato Aleshovec ob prejemu Jurchicheve ponudbe ne bi mogel ugovarjati naslednjim Jurchichevim besedam: »Che sem jaz sam zhdaj tri tedne, kar nemam korektorja, chisto sam vsakdanji list, kakor je 'Sl. Nar.', uredoval in pisal in korigiral, vendar bode Haderlap samo trikrat na teden izbahajoch list, kakor je 'Slovenec', lahko sam zmagoval, tem lazshje, ker pravite, da nekateri dubovni gospodje tudi she pomagajo.*« *Razgovor med Jurchichem in Aleshovcem se je glede na Jurchichevo pisanje konchal, ko je Aleshovec navedel pravi vzrok, zakaj ni hotel v sluzhbo k Slovenskemu narodu: obljubo, da bo po Bleiweisovi smrti dobil urednistvo Novic (J. Jurchich, »K vprashanju o samo jednom vechjem listu za Slovence ali nasha zamera s 'Slovencem'«, Slovenski narod, 1880, sht. 222).*

Polemika se je zakljuchila s *Slovenchevim* sporočilom, da na napade *Slovenskega naroda* na *Aleshovca* in *Haderlapa* ne bodo vech odgovarjali (*Slovenec*, 1880, sht. 108). *Aleshovec* jo je tokrat dobil nekoliko po zobeh, toda da »*revolverskemu listu*« *Brenclju* *Jurchichevi* očitki niso shkodovali, prichata karikaturi »*Narodov Jurchich in Brencelj*«, ki ju je za 9. shtevilko v letu 1880 narisal *Brenceljev* karikaturist *Franc Zorec*. Na prvi *Jurchich* jaha na »*muhastem konju*« *Brencelj-Aleshovcu* in ga zaman poskusha ukrotiti. Pred Narodno tiskarno stoji dr. *Voshnjak*, narodni odpadnik *Karel Dezhman* privoshchljivo opazuje. Na drugi karikaturi *Jurchich* »*ves polomljen na tleh lezhi*«, poleg njega je zdravnik iz Narodne tiskarne, ki »*ne vé, kako bi mu pomagak*«. *Brencelj-Aleshovec* privoshchljivo kazhe osle.

Z *Bleiweisovo* smrtjo je *Aleshovec* izgubil svojega politichnega vzornika in glavnega zashchitnika, zato je satirichni list postal nekako odvech in je na zachetku leta 1886 dokonchno utihnil.

Prichevanje o *Aleshovchevem* tragichnemu koncu je ohranil eden od karikirancev in pogosta tarcha *Aleshovcheve* satire v *Brenclju*, dr. *Josip Voshnjak*: »*Aleshovec je bil eden tistih v valovih zhivljenja pogrezlih talentiranih ljudi, ki so bili preslabe volje, da bi znali brzdati svoje, rekel bi, animalske nagone. Shkoda, da ga ni poznal Cankar! Aleshovec bi bil zhiv eksemplar telesno in dushevno propalega viteza, kakorshne slika on tako rad.*

'Brencelj', pod tem imenom je bil Aleshovec znan po vsem Slovenskem, je imel dobro humoristično in satirično žhilo, nedostajalo pa mu je prave omike ter lastnih misli in idej. Služhil pa je poshteno svoji konservativni stranki. Nihče ga ni smatral resnim, zato pa se menda tudi nihče ni jezil, ako so ga zadele njegove shale. Vsaj dr. Zarnik in jaz sva ga popolnoma ignorirala, dasi sva bila v 'Brencelju' stalna rubrika pod naslovom 'Tina in Jozbe' in zgoraj najini karikaturi. /.../.

'Brencelj' pa je po svojem nerednem žhivljenju zmirom bolj propadal, dokler se ni pogreznil do žhganjarskih breznic. Zapušchal ga je tudi vid, da ni mogel več pisati in je žhivel končno le od milodarov. /.../ Zadnja leta se je prezhivljal s tem, da je prodajal po gostilnah prigodne slavnostne pesmi v sheparih verzih. Končno je bil chisto navaden berach, umažan in poln golazni.« (J. Voshnjak, *Spomini*, Ljubljana 1982, str. 627–629)

¹ Po Vodnikovi »Sraka in mlade«: »Dožhivela kaj **sem sróta**: jajce vech od pute vé!«

² Chlanek je nemshkim chasnikom služhil kot argument, da slovenski jezik ni uporaben v sholi in uradih; shkodoval naj bi tudi Voshnjakovim resolucijam, zato je Jurchich napisal chlanek »Bog nas varuj takih prijateljev«, v katerem je predlagal, naj se njegova urednika Aleshovec in Filip Haderlap (1849–?) postavita pod narodno cenzuro. Haderlap je bil avtor *Slovenchevega* chlanka in pravi *Slovenchev* urednik. Aleshovec je v *Slovenskem narodu* zahteval preklic in grozil s tozhbo. Voshnjak naj bi za Jurchichev chlanek izvedel shele po objavi. Jurchichev chlanek naj bi bil pravi razlog za Aleshovcheve osebne napade na Voshnjaka.

³ Jakob Aleshovec je sprva potopise in ljudske povesti objavljajl v nemshchini (v *Blätter aus Krain, Laibacher Zeitung*), pisal je tudi za osrednje nemshke liste (*Illustriertes Familienjournal, Gartenlaube*). V nemshchini je napisal tri ljudske igre, ki so se igrale v nemshkem gledalishchu v Ljubljani. Fran Ileshich poudarja: »Aleshovec je bil do sedemdesetih let na glasu nemshkutarja in nemshkega vobuna; v srcu to ni bil, a materialne neprilike so ga gnale v služhbe in služhbice, kejer se ni razvijala narodnost.« (Fran Ileshich, »Aleshovec Jakob: 'Kako sem se jaz likal'«, *Slovan*, 1910, str. 416)

Zhupnik v Zalem Logu Lovro Pintar, Jos. Mareshich in Blazh Potochnik, zlasti pa Miroslav Vilhar so Aleshovca spodbujali, naj pishe tudi v slovenshchini in mu odprli pot v slovensko knjizhevnost. Leta 1866 je Aleshovec zachel pisati v slovenshchini ter sodelovati s celovshkim *Slovenem* in *Novicami*.

⁴ Ljubljanski stolni kapelnik Anton Foerster (1837–1926), reformator cerkvene glasbe na Slovenskem v smislu cecilijanskega gibanja, ki je zhelelo preroditi cerkveno *a cappella* glasbo po nachelih italijanskega skladatelja Giovanniija Pierluigija da Palestrine (ok. 1525–1594) in njegovih naslednikov (»palestrinski slog«). Foerster je ustaljeno petje slovenskih cerkvenih pesmi pri jutranjih slovesnih mashah nadomestil z izvajanjem latinskih skladb. Sledila je chasopisna polemika, ki jo je sprozhil *Brencelj* jeseni 1879 z očitkom Foersterju, da se ni udeležhil volitev in s tem ni podprl slovenskih kandidatov, in očitki glede Foersterjevega zasebnega zhivljenja. V Aleshovchevih očitkih naj bi se odrazhala bojazen duhovshchine glede vpliva glasbene reforme na obisk cerkvenih obredov. V bran Foersterja se je postavil Jakob Aljazh. O polemiki med Aleshovcem in *Slovenskim narodom* npr.: *Slovenski narod*, 1880, sht. 18, *Slovenec*, 1880, sht. 11, 15.

Narodov Jurtič in „Brencelj.“

Tako še gre. Samo „Brencelj“ je muhast konj, kar tako-le narodi,

pa jahač Jurtič ves polomljen na tleh leži, da še njegov zdravnik ne vé,
kako bi mu pomagal.

Franc Zorec, Narodov Jurchich in »Brencelj«, *Brencelj*, 1880, sht. 9

Matej Krajnc

RAZMISHLJANJE O ASPEKTIH PREVAJANJA NETIPICHNIH ZHANROV OB PREVODU KNJIGE *ZAPISKI BOBA DYLANA*

Pri založbi Didakta je oktobra 2005 v prevodu podpisanega izšla avtobiografija Boba Dylana *Zapiski* (Chronicles, Volume 1, Simon & Schuster, 2004). Kot prevajalec sem se ob srečanju s to knjigo soočil z nemalo pomembnimi vprašanji, ki se pri nas doslej še niso pojavljala, če pa so se, se niso pogosto in se o njih ni obširneje pisalo. Tudi z vidika prevajalske in literarne vede na splošno se mi zdi prav omeniti nekaj bistvenih vprašanj s tem v zvezi.

(Pojasnilo ob rob prevodu naslova knjige: *Zapiski* so v izvirniku izšli z naslovom *Chronicles Volume 1*; Dylan naj bi pripravljali še drugi in tretji del. Poznavši Dylanovo delo in njegovo umetnost seveda ni popolnoma jasno, ali bosta drugi in tretji del kdaj zares izšla; če bosta, toliko bolje. Naslov izvirnika je lahko seveda *zares* prvi del ali pa zgolj še ena tipična Dylanova poteza za vzbujanje radovednosti, kaj bo pa zdaj storil. To je namreč pochel zhe vechkrat in vedno se mu je splachalo. Verjetno bo takrat kazalo nasloviti prevod z *Zapiski, drugi del*, kar pri prvem delu ni bistveno; knjiga je namreč lepo zaključena celota.)

Takoj, ko se je na knjizhnem trgu pojavil izvirnik *Zapiskov*, je postalo jasno, da imamo tokrat opraviti z neчим povsem novim. Knjigo so najavljali in reklamirali kot Dylanovo avtobiografijo, chemur tudi sam ni oporekal in kar seveda drzhi. Vendar podrobnejshe branje odkrije nekatere zanimive aspekte, ki nam dajo misliti, da je tokratna *avtobiografija* vendarle tudi nekaj drugega.

SSKJ opredeljuje pojem *avtobiografija* kot *popis lastnega zživljenja, lastni zživljenjepis*. Pri vechini avtobiografij znanih osebnosti je res tako – od A do Zh (ali Z, che ne poznajo shumnikov) opishejo svoje zživljenje, dodajo tu pa tam kako pikantnost, da bi se stvar bolje prodajala – in konec. Izjem ni prav veliko in tiste, ki so, izhajajo vechinoma iz literarnih voda. Prav tu pa se srečata tudi Dylan-avtobiograf in Dylan-umetnik.

Dylan-avtobiograf za izhodishche vzame pet fragmentov iz svojega zživljenja; ključnih, seveda – podpis pogodbe z založbo Columbia, glasbeno prebivanje v New Yorku, soočanje s tezhoo feedbacka lastnih dosezhkov, zmago v boju z lastno umetnishko indiferenco in na koncu, kot nekakshen dodatek, vrachanje na zacetek.

Dylan-umetnik se seveda ne pusti omejiti s petimi odlomki iz svojega zhivljenja. Ustvari – danes bi temu tako rekli – nekakšno *multiopravilno* knjigo, hkrati avtobiografijo, napet roman in natančno razdelan vademekum za glasbene (in literarne) ustvarjalce.

Dylanova prednost pred obichajnimi avtobiografi je seveda ta, da *je* literat. To zadnje chase vse bolj uposhteva tudi slovenska literarna veda – najboljši dokaz je diplomsko delo komparativista Andrazha Gombacha *Poezija Boba Dylana 1962-66* (2005) in nekatera strokovna dela dr. Borisa A. Novaka, v katerih opozarja na pomen povezav (popularne) glasbe z literaturo in obratno; denimo v antologiji trubadurske lirike in monografiji o sonetu. Ob tem se seveda postavi vprasanje – zakaj je Dylan, kot vsi tako radi omenjajo, a manj utemeljujejo, dejansko prvi literat med glasbeniki?

Preprosto zato, ker je zhe na samem zacetku svoje glasbene poti, za razliko od drugih tedanjih in poprejsnjih glasbenikov, imel kompleksno literarno ozadje. In s tem ni mishljena kakshna sorodnishka literarna povezava ali nagrade za poezijo, kot denimo pri Leonardu Cohenu (ki se je kot glasbenik pojavil pet let pozneje), ampak zavestno in sistematicno raziskovanje in branje svetovne knjizhevnosti. Dokaz so same njegove pesmi. Zhe v najzgodnejšem obdobju izprichujejo njegova dela tenkochutno poznavanje struktur angleshke balade, che omenimo samo to, chesar se je seveda lahko navzel iz poslushanja starih folk pesmi, ki so temeljile na teh vzorcih, vendar pa njegovo zhivljenje sámó trdi drugache: shlo je za poznavanje tako glasbe kot literature, dokaz so navsezadnje kompleksni bibliografski navedki iz drugega poglavja *Zapiskov*. Dylan je poslushal tako staro kot novo glasbo in bral tako stare kot nove literate, tako prozaiste, kot pesnike in dramatike; od vseh se je uchil kompleksnih postopkov improvizacije, dramatizacije, pripovedovanja zgodb, uporabe retorichnih figur itd. itd.

Vendar bi vse to ne pomagalo kaj dosti, che Dylan ne bi bil sposoben iz vsega tega ustvariti presezhka, narediti svoje lastne umetnosti. Dejstvo, da na istem albumu najdemo pesem, ki je prava literarna »enolonchnica« v najboljšem pomenu besede, ki chrpa tako iz svetopisemskega paralelizma chlenov, kot iz podobja Williama Blakea in Walta Whitmana (*A Hard Rain's A-Gonna Fall*) in na koncu she iz glasbene zapushchine ljudske glasbe, njej ob boku pa preprosto formo bluesa in govorechega bluesa (denimo *Oxford Town*), pricha o tem, da je Dylan prav dobro vedel, da lahko t. i. popularno glasbo na isto raven z drugimi umetnostmi popelje samo pretanjeno poznavanje svetovne literarne in glasbene zgodovine in tudi, da sam talent za izvedbo chesa takega ni dovolj. Njegov pesnishki in glasbeni razvoj je bil v shestdesetih letih izjemno hiter. Kot je v svojih kompleksnih dylanoloshkih chlankih v reviji *Muska* in drugod zhe vechkrat poudaril glasbeni zgodovinar Jane Weber, je prav Dylanova »spuzhvastost«, sposobnost, da je kot spuzhva vsrkaval vse okrog sebe in nato porabil tisto, kar je potreboval, njegova, v prvi polovici shestdesetih brez dvoma neusahljiva zheja po uchenju, poglavitna za to, da je iz

vsega, kar je bral in slišal, ustvaril *umetniški presežek*. S tega vidika bo glasbena zgodovina morala v prihodnje ponovno ovrednotiti tudi njegove zdaj manj cenjene ploshche, denimo *Self-Portrait* (1969), *Knocked Out Loaded* (1986) in *Down In The Groove* (1988).

Po vsem povedanem nam hitro postane jasno, da bo v Dylanovi prozi trčil Dylan-umetnik z Dylanom-glasbenikom in da bo zmagal prvi. To ob izidu njegove prve prozne knjige *Tarantela* leta 1971 ni bilo tako zelo jasno, čeprav zdaj je – *Tarantelo* imamo lahko za neke vrste poetično prozo, eksperimentalni roman. A o tem kdaj drugih.

Dylanovo umetnost sem podpisani raziskoval dolga leta; zanimala so me tako njegove glasbene kot literarne korenine. O tem sem tudi precej pisal. Ko sem dobil priložnost za prevod *Zapiskov*, sem prebral tako angleški izvornik kot nemški prevod. Tega zadnjega sem dokaj hitro odpisal in ga uporabljal samo kot občasno referenco – opazil sem namreč, da je prevajalec spregledal tisto bistveno, česar se pri *Zapiskih* nikakor ne more in ne sme spregledati: *romaneskenost*.

Pojavila se je torej zahtevna prevajalska naloga; bilo je treba premisliti – ali se *Zapiskov* splacha lotiti zgolj kot zhanrskega dela, faktografske fragmentarne avtobiografije, in jih s tem literarno oklestiti, ali bi se morda splachalo osredotočiti na najpomembnejše: *jezik* in *romaneskenost*.

Po različnih, tudi zelo dolgih posvetih s poznavalci, prijatelji in strokovnjaki (mnogi izmed njih so bili tuji dylanologi in univerzitetni profesorji) je postalo jasno, da se morajo »takemu truplu večji delezhi meriti«, kot bi dejal Levstik: *Zapiski*, kompleksneje gledano, namreč ne sodijo v noben strog prozni zhanr, ne avtobiografski, ne kakršen koli drug. So predvsem *roman*, zelo spretno sestavljen. Pri chemer ta roman nosi v sebi vech podzvrsti romana: lahko je bodisi avtobiografija, bodisi roman s ključem, bodisi kolektivni roman. Napisan je tako, da lahko zlahka odmislimo Dylana kot protagonista in gledamo shirshe – glavni junak je namreč lahko kdor koli, ni pa tudi nujno, da sploh obstaja glavni junak – glavni junak je lahko celotna newyorshka folkovska scena; tudi pri bolj osebnih opisih ochetovega pogreba v tretjem poglavju in spopadanjem z lastno usihajočo muzo v chetrtem ni nujno, da gre zgolj za Dylana – na njegovem mestu si lahko predstavljamo upe in obupe slehernega ustvarjalca in probleme celotne kulturne scene. Tako *Zapiski* naenkrat postanejo *roman o prezhivetju*, kompleksno psiholohsko delo, ki v sebi združuje zhivljenjsko zgodbo vztrajnega, talentiranega in delovnega »slehernika«, kot tudi – zhe omenjen – »priročnik« za (ne samo mlade) glasbenike, lahko pa je, glede na medbesedilne reference, tudi kratek pregled zgodovine svetovne knjizhevnosti in zgodovine popularne glasbe. Roman torej, ki je hkrati priročnik in enciklopedija – literarno delo, ki v sebi združuje paraliterarne zvrsti in ki spotoma, v prav ta namen literarne vechnamenskosti, izumi she specifichen jezik in slog, ki pa sta, ne glede na to vechnamenskost, ampak kar sama po sebi, dejansko in nespregljivo najpomembnejsha aspekta

Zapiskov – in potemtakem tudi tisto *nekaj*, kar je treba pri prevodu najbolj upoštevati. Lahko ju imenujemo tudi s skupnim imenom *romanesknost*. In prav zato kot dodatek »enciklopedičnosti« romana na koncu prevoda za faktografsko manj podkovane bralce ni slovarchka imen in pojmov. Z njim bi namreč nacheli prav ta najpomembnejši aspekt literarnosti in roman sklatili bodisi na raven enciklopedičnega glasbenozgodovinskega dela ali preproste avtobiografije s pojasnili.

Pri prevajanju je bilo tako treba tudi v slovenščini »izumiti« poseben jezik in slog. Izvirnik morda najbolj spominja na bitnishko pripovedovanje, vendar kaj kmalu ugotovimo, da gre za vech kot to. Na sintaktični in semantični ravni Dylan kaj hitro nadgradi preprost bitnishki slog, znan iz knjig Kerouaca, Fantea ali Bukowskega. Slovenščina se je to pot spet izkazala kot zelo fleksibilen jezik, ki je, če ga iztrgash iz stroge kontekstualnosti slovnice, nadvse primeren za jezikovno hibridna amerishka pripovedovanja. Uchinek neposrednosti, ki je sicer znachilnost bitnikov, in ki iz Dylanove knjige kar puhti, je bilo sorazmeroma lahko dosechi zhe z enim samim »heretičnim« jezikovnim prijemom – opushchanjem i-ja pri nedolochnikih (t. i. »kratki nedolochniki«), kjer je bilo to potrebno in se je zdelo nujno za ohranjanje »zhmohtnosti« Dylanove govornice. Druga najpomembnejsha odlochitev je bila izpostaviti pomen romana kot *celote*, kot *romaneskne zgodbe*, pri chemer dolocheni faktografski podatki postanejo dejansko manj pomembni, saj je najbolj pomemben *vtis*, ki ga pri bralcu pustita jezik in slog. Kot zhe recheno, so v tem kontekstu osebe lahko povsem nakljuchne, nikakor pa ne sme biti nakljuchen občutek suspenza, prav tako ne berljivost (seveda ne v banalnem, »plazhnem«, ampak v najplemenitejšem literarnem pomenu besede), ki se jo da ohraniti prav z nekaterimi opisanimi jezikovnimi posegi. Ti posegi so prevajalcheva osebna odlochitev, zanje prevzemam vso odgovornost, vse druge jezikovne mozhnosti pa so seveda vedno odprte drugim prevajalcem.

S tega vidika postanejo omembe naslovov knjig in ploshch, imen glasbenikov in podobni, sicer zelo pomembni podatki, vechkrat literarno sekundarni, pozitivistični. Kar pa ne pomeni, da pri njih ni treba biti dosleden. Nasprotno. Primer: prevajanje naslovov, ki jih Dylan omenja v drugem poglavju, me je kot prevajalca popeljevalo od podatkovnih zbirk univerzitetne knjizhnice do zbirk fakultetnih, oddelčnih knjizhnic in naslovi, ki pri nas she niso prevedeni, so bili predmet dolgih pogovorov s strokovnjaki. Kljub temu je osnovna odlochitev ostala: *Zapiske* je treba prikazati predvsem kot berljivo in navdihujoche, umetnishko mochno romaneskno delo.

Seveda takshna odlochitev morda nekoliko (tudi nehote) okrne vechnamenskost romana in njegovo enciklopedičnost. Vendar se zdi, da je pri nas vsaj v primeru *Zapiskov* pri prevajanju bilo treba predstaviti Dylana kot literata, zlasti zato, ker ga kot takega pri nas she premalo poznamo. Princip literarne primarnosti in faktografske sekundarnosti je do vechplastnih umetnin vchasih machehovski,

vendar pa je naloga glasbenih zgodovinarjev, da to ves čas popravljajo in nadgrajujejo s tehničnimi članki, literarnih zgodovinarjev in teoretikov pa, da tudi pri nas Dylana umestijo tja, kamor sodi – med literarne klasike. To se je zhe začelo dogajati in sčasoma se bo to moralo zgoditi še z vsemi drugimi podobnimi primeri – s Tomom Waitsom, Loudonom Wainwrightom, Johnom Prineom, Townesom van Zandtom, Hankom Williamsom in seveda tudi Leonardom Cohenom. Pa to še zdaleč niso vsi.

Izvirnik *Zapiskov* je v letu dni po izidu zhe prejel prestižno literarno nagrado Quills. Post festum z veseljem ugotavljam tudi, da je velika večina slovenskih kritikov in recenzentov razumela *Zapiske* zelo podobno kot prevajalec in zelo podobno, kot narekuje tudi duh izvirnika – kot zanimivo in napeto branje. Kot odličnen roman, ki ochara ne toliko z enciklopedičnostjo, kot z izrednim chutom za strukturo, pripovedovanje in jezik. Najpomembnejša naloga prevoda *Zapiskov* je kot rečeno bila, da predstavi Dylana kot kompleksnega, a hkrati berljivega pisatelja, kot prvega literata med glasbeniki. Literarna zgodovina pa bo še zhe povedala svoje.

MATEJ KRAJNC, zima 2005/06

Pripis, 2013: Ker je v javnosti prisotnost prevoda Dylanove autobiografije še vedno žhiva, ob javnih napadib nekaterih posameznikov glede spornosti mojega prevoda (kjer je zaradi uredniške nepazljivosti in brez mojega vpogleda v končne korekture izpadlo okrog 20 strani sicer v celoti oddanega prevoda, prishlo pa je tudi do posegov v pomensko-faktografski del, za kar sam ne morem prevzeti krivde, vprashal pa me seveda nihče niti ni, zgolj padle so predpostavke, da sem delo slabo opravil) pa sem ob izidu vse do zdaj zlasti zaradi ljubega miru in brezplodnosti polemik v nashem kulturnem prostoru ostal ob strani in se nisem veliko oglasbal, se mi zdi prav, da chlanek, ki sem ga napisal o prevajanju te zabtevne knjige, opremim s prichujochim pripisom.

Za zgodovinski spomin

*Matej Krajnc*KRATKA ZGODOVINA SATIRICHNE EPSKE
PESNITVE V SLOVENIJI OD PRESHERNA DO ROZE

INTRO

Dobrih satiricnih epskih pesnitev je v slovenski literaturi bolj malo, so pa zato tiste tembolj dragocene. Saj so se zhe razsvetljenci trudili biti nekako duhoviti in kritični, vendar pred Preshermom ne moremo govoriti o kakih resnejših daljših satiricnih verzih delih. V 2. polovici 19. stoletja je bila seveda druga pesem. Ko je Presheren pri nas ustolichil epigram in malce daljšo satiricno pesem, je Jenko shel she korak dlje. S satiricno epskostjo v verzih sta se spopadla tudi Levstik in Stritar. Vendar pa smo temeljno satiricno epsko delo v verzih dobili shele leta 1938, ko je Ivan Rob izdal svoj »roman v verzih«, travestijo Jurhichevega *Desetega brata*. Ta je vse do danes ostal (in to ni vrednotenje) nedosezna mojstrovina novejshe slovenske literature, che lahko, po vzoru slovenistov, »novejshe« imenujemo vsaj vse tisto, kar je nastalo v 20. stoletju. Robu se je v dandanashnjih chasih, dobi post-postmoderne, s svojimi parodijami in travestijami priblizhal Andrej Rozman-Roza, med njima pa z malce krajshimi stvaritvami stoji Janez Menart z zbirkama *Chasopisni stibi* (1960) in *Pod kuhinim znamenjem* (1977). Ervin Fritz in Milan Jesih, mojstra (samo)ironije, sta se z daljšimi izpadi satire spopadala zgolj v dramatiki, Andrej Rozman-Roza pa je v svojih treh novejsih zbirkah *Je zbe v redu, mama* (1997), *Razmigajmo se v krizhu* (2003) in *Tib bod, dedi* (2005) Robovo izrochilo uspesno prenesel na nekatera druga besedila slovenske knjizhevnosti – lotil se je, med drugimi, Hlapca Jerneja, Martina Krpana in Lepe Vide. Besedila je skrajshal, posodobil in priredil za nash chas, predvsem družbi in mentaliteti naroda v posmeh. Njegova besedila so kljub temu dovolj dolga, da bi jih smeli imeti za krajshpe pesnitve.

Nikakor pa ne smemo pozabiti Kajetana Kovicha. Cheprav velja za »resnega« pesnika, je po globljem preucevanju njegovega dela to, kljub vrhunski in nesporni kvaliteti, vendarle predvsem nekakshen pesnishki imidzh (kot v popularni glasbi denimo pri Johnnyju Cashu sintagma »mozh v chrnem«), po eni plati hkrati nezavedni in zavestni padeč v podobo tega, kar so si o njem ustvarili literarni kritiki, chetudi je res, da je kot resen pesnik ustvaril nekaj temeljnih del slovenske

poezije po 2. sv. vojni. Vendar pa se chisto pravi Kovich vsaj po mnenju pisca tega spisa pokazhe shele v svojih proznih delih, delih za mlade in humornejshi poeziji, ki jo je zbral v zbirkah *Mala chitanka* (1973) in *Kaleidoskop* (2001), cheprav ta zadnja brzkhkone ni na sicershnji ravni njegovih del. V tej so soneti, torej kratke pesmi, kar nas tokrat ne zanima, zbirka pa je (che se kljub vsemu vsaj malo prepustimo vrednotenju) kot celota precej na silo sestavljena (po zhelji zalozhbe, kar deloma priznava tudi sam avtor), zato nas bo zanimala predvsem prva, ki prinasha nekatera njegova daljsiha pesnishka satirichna dela. V omenjeni knjigi so nekoliko okrchena, vendar so v celoti izshla v revijah.

Oglejmo si torej, kaj pravi zgodovina.

1. FRANCE PRESHEREN

Presheren je kratko satirichno pesnitev *Nova pisarija* prvich objavil v *Kranjski chbelci* sht. 2 leta 1831 in nato she v *Poeziji* leta 1846. Besedilo je precej spreminjal. O razlichicah in spremembah prvotnega besedila vech kdaj drugih, raje si oglejmo, chemu sploh uvrshchati *Pisarijo* med satirichne epske pesnitve, cheprav krajshe. Izraz *Nova pisarija* je naperjen na literarno ustvarjanje, kakrshno naj bi bilo po tistih, ki jim je *Kranjska chbelca* shla v nos. Vechina teh je bilo takih, ki jim je shlo v nos predvsem Preshernovo erotichno pesnjenje, shlo je torej za janzenistichne moraliste, najhujsh nasprotnike takratne napredne knjizhevnosti. *Nova pisarija* je torej, citiramo Janka Kosa, »predvsem satirichen obrachun z jezikovnimi in literarnimi nazori, ki so poskushali omejiti razmah slovenske romantichne literature.«¹

Nova pisarija je napisana na nachin dialoga med Uhencem in Pisarjem; prvi nagovarja drugega, naj ga nauchi pisati, saj

*De zdej – ko zhe na Kranjskem vsake pisari,
zhe bukve vsake shushmar daje med ljudi,
ta v prozi, úni v verzih se slepari –
jaz tudi v trop – ki se poti in trudi,
ledino orje nashe poezije –
se vriniti zhelim, se mi ne chudi.
Prijatelj! úchi mene pisarije:
kakó in kaj usbech se Kranjcam poje,
odkrij mi proze nashe lepotije.²*

Pisar mu, dobrohoten, ne odkloni pomochi, in zachne s svojimi nauki. Precej jih je in vsi pikro in neusmiljeno zbadajo janzenistichno moralistichnost. Presheren se

po uporabi ločil in duhu dikcije precej približha Byronovemu *Juanu*; skozi usta Pisarja neizprosno operira z imeni in zgledi – natrosi jih cel kup, od antichnih do sodobnih, in jih uporabi v prid razkrinkavanja »modrosti« svojih nasprotnikov. Ves Pisarjev nauk bi sicer lahko strnili v dva verza: »*Chesh biti v kranjskih klasikov shteveli, / debelo po gorjansko jo žarobi ...*«, pa vendar najboljsha strnitev sporochila pride na koncu, ko se Uchenec zahvali Pisarju za vse modre besede in se njun pogovor koncha takole:

Uchenec:

*Bog ti žaplati uk, po tvoji volji
bom pel: gosence kaj na repo varje,
kak prideluje se krompir narbolji;
kako odpravljajo se ovcam garje,
preganjajo ushivim glavam gnide,
loviti mish' uchil bom gospodarje.*

Pisar:

O, žlati vek zděj muzam kranjskim pride!⁴

Tak konec ne pusti dvoma o Preshernovem namenu besedila in o bridki pikrosti, ki je je tam okrog leta 1831 zaradi polemik okrog *Chbelce* premogel zhe za razprodajo. Chesa tako dolgega v tem duhu ni vech napisal, je pa pridno in z veliko vnemo izdeloval krajsha tovrstna besedila, predvsem epigrame in *Zabavljive sonete*, ki bi jih kot celoto morda lahko tudi imeli za krajshe zbadljivo besedilo v treh delih. Proti koncu zhivljenja (1845) je sicer napisal she pesem *Od žhelezne ceste*, ki pa v primerjavi s poprejšnjim satirichnim opusom lahko obvelja kvechjemu za veseljashki pozdrav zheleznici, ne pa za kakshno pretirano satirichno besedilo; Presheren si je takrat zhe tudi umil roke nad tovrstno dotuhtanimi zadevami. Pesem *Od žhelezne ceste* je objavil v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*, kjer so ga sicer teoretichno sposhtovali, praktichno pa ne prevech; o Koseskem in teh starih zgodbah na tem mestu ne bomo.

2. SIMON JENKO

V Jenkovih *Zbranih spisih* je leta 1921 bila prvich tiskana epska pesnitev *Ognjoplamtich* (nastala marca 1855), v kateri je Jenko po vzoru Byronovega *Dona Juana* ustvaril pravega epskega antijunaka kot antipod epskim junakom iz tedanjih *resnih* pesnitev. Parodiral je tudi njihov vzvisheni, visoki ton. Njegov Jaka

Ognjoplamtich je sicer lep, a len, narcisoiden in polizan frik, ki mu je v glavnem samo do jedi in osvajanja deklet.⁵ Jenko ga naslika takole:

*Olikan'ga po modi nar novejsbi,
le glej, kako stoji mu z'ajchji frak,
kako mu od pomade nar mastnejshi
frkelja se i se bliska lasek vsak,
i brada biksana je i stesana,
da para nima cela ji Ljubljana.⁶*

Na koncu pesnitve preberemo do takrat verjetno najneposrednejshi in najzabavnejshi opis ljubljenja v slovenski literaturi.

*Oj ne! nikakor ne, nekdo izdibne,
i koj nato se chuje cmok i cmok,
i tri minute i spet vse utibne,
le vchasih se globok z'aslishi stok,
i glas, kater' enak ni govorjenju,
golobjem' bolj podoben je grulenju.⁷*

Konec pesnitve je brzhekone brez predhodnika v slovenski literaturi. Jenko namreč po stari navadi junashkih epov junaka na koncu ne obdrzhi z gospodichno, nihche namreč ne ve natanchno, ali se iz 'golobjega grulenja' rodi resna ljubezen in s tem srechen konec ali ne; kje pa, Jenko koncha pesnitev tako, da heroj pride domov po zanimivo prebiti nochi in se spravi k zajtrku. Srechen konec po svoje sicer kljub temu je; Ognjoplamtich dosezhe, kar je hotel in na koncu ga srechamo v njegovem drugem naravnem okolju – pri mizi.

*I kmal doma pri kavi ga dobimo,
pri jedi je, nikar ga ne motimo.⁸*

3. FRAN LEVSTIK

Daljshe satirichne pesmi in pesnitve srechamo tudi pri Levstiku. Omenimo dve njegovi najvidnejshi tovrstni deli: *Jezbo na Parnas*, ki obstaja v dveh različicah, in satiro *Ljudski glas*. Obe sta satiri na kulturne dogodke tedanjega chasa. Iz *Ljudskega glasa* navajamo tale odlomek, ki kazhe na takratne razmere v literaturi pri nas (*Ljudski glas* je nastal l. 1883) in je danes spet aktualen, spominja pa tudi na Preshernovo *Pisarijo*. Govorita protagonista Suhodobnik in Rezhimer:

*Subodobnik: Kar učilne machubájo,
 knjižbevniki chebrnájo,
 s parklji zlódej prime naj,
 chez planine vrzhe v kraj!
 To je vse le pražen snop,
 nesoljene vode krop!
 (...)
 Idealstvo v kraj sladovno!*

Rezbímer: A na prestol smrad in govno!?

Jezha na Parnas je kompleksnejše delo. Levstik je prvotno alegorično različico iz *Pesmi 1854* dodeloval in popravljal glede na vse bridkejshe izkushnje na literarnem področju in nasploh v zhivljenju. Drugo, relevantnejšo različico, je predeloval she leta 1861 v Trstu. Ohranil je alegorijo, a vsebino z zgolj satire na lazhno staroslovensko pismenstvo, marvech na celotno družbeno in politično področje slovenstva, kar je bila precej drzna in smela odlochitev. Njegov nachrt je bil, da bi z alegoričnimi osebami in podobami razkril, da se slovenska družhba vse bolj cepi na liberalno opozicijo in konzervativno, recimo ji, koalicijo, pa seveda na ljudstvo, ki je od izobrazhenstva prichakovalo pot v napredek. V sredishche nove različice *Jezhe* je Levstik postavil svoj lastni boj proti konzervativni struji, s katero je meril na Bleiweisa (Kadilca) in njegove podrepnike – vse jih je poimenoval z zanimivimi imeni – Krivoslavoljub, Umomotec, Samotorbich ... Naravni zavezniki Levstika samega (Sodilec se poimenuje), so Srchnost, Chas, Napredek, Okus, Logika, Vtip in Bistrournost, vsi pisani z veliko zachetnico. Sodilec zмага in potre Kadilca in njegove – *Jezhe* sicer ni chisto dokonchal, a to poglavitno idejo je jasno prikazal. Konec, kolikor ga je napisanega, se namrech odvije nekako takole:

Samotorbich: Zgubljena je bitva, tecimo nazaj!

Zabarljica: Ne teci, Torbich, grdo je tako!

Bistrournost in Logika (od zjad): Tecite, che morete!

Umomotec: Milost nam daj!

Samotorbich: Zaprl je sovražhnik reshno pot,

zjad reve zajeti smo povesod!

Logika: Kobacaj, od koder sem si prishel. (S sulico dregne Umomotca.)

Umomotec (pada): Molite! Bojim se, da pojdem v pekel. (Umrje.)

Na koncu Umomotec mrtev pravi:

*I mene peče peklenško trpljenje,
na onem svetu me Bog je obsodil,
Slovence da bodem strahit hodil,
dokler jim she trebijo se možhgani.¹⁰*

Potem se vidi, da Levstik pesnitve ni dokončal, ker manjka konec Umomotchevega govora in vse tisto, kar bi morda she moralo priti. Kljub navideznemu zmagoslavju naprednega tabora pa se zdi, da Umomotec she mrtev ne bo dal miru in s svojimi she dolgo chasa obsedal Slovence. Zdi se, da se je zadeva na splošno res precej nagnila v to smer.

4. JOSIP STRITAR

Tudi Josip Stritar je bil na našem Parnasu med tistimi, ki so se lotevali daljših satirčnih verzifikacij. Prva, ki jo velja omeniti, je *Bela ruta*. France Koblar v prvem zvezku Stritarjevih *Zbranih del¹¹* pravi, da je pesem »duhovita parafraza in parodija po Goethejevem *Faustu*»; posneta je po uvodnem Faustovem samogovoru in prizoru, ko Faust zapiše svojo dušo Mefistu. Stritar je zadevo napisal kot zbadljivko na Etbina Henrika Costo (1832-1875), ki je bil po rodu kranjski Nmec, prestopil pa je iz nemškega v slovenski politični tabor in bil v letih 1864-67 ljubljanski zhupan; Stritar ga ni trpel zaradi njegove domishljivosti in, kot je sam zapisal, »samo slavohlepje ga je drzhalo pokonci in sovrashtvo ga je oznachevalo«¹². V zbadljivki si je Stritar privoshchil razmerje med Costo in Janezom Bleiweisom, nosilcem takratne 'slovenske drzhe'; Costa naj bi po mnenju Stritarja in nekaterih drugih nasprotnikov Bleiweisovega tabora na Bleiweisa shkodljivo vplival zaradi svoje nadutosti in povezanosti z duhovshchino. Vech o teh zapletenih razmerjih si preberite v navedeni knjigi. Stritar je *Belo ruto* kanil objaviti zhe l. 1868 v *Mladiki*, pa mu je Levstik rekel: »Nehaj, jenjaj, nihar zlega ne delaj, o Stritar!« – vzklik je, frik, ukradel Jurchichu – in Stritar potem res ni objavil pesmi v *Mladiki*. Privoshchimo si res posrechen odlomek iz *Bele rute*, ko Costa-Faust (Bleiweis je Bleiweis-Mefisto) z belo ruto za vratom govori:

*(z mehkim glasom): Zakaj, zakaj, Germanija mila,
od svojih prs si me pahnila,
zakaj, o mati moja draga,
spodila si me spred svojega praga?
Zavrgla si zvesto srcé,
ki vedno je le gorelo zaté. –*

*Po Krasu in partibus infidelium
 bi trosil bil tvoj sv. evangelium,
 potil in se trudil po vsi mochi,
 da v vsaki hishi in 'nižki' koči
 cheshchbeno bi bilo tvoje ime,
 kakor ga v Berlinu in Bechu chaste.
 Oh, lepe sanje, kratke sanje!¹³*

Poleg *Bele rute* je Stritar od daljših satirichnih zadev napisal še *Presbernov god v Eliziji* in dva ciklusa, *Presbernova pisma iz Elizije* in slavne *Dunajske sonete*; ta ciklusa bi kot celota tudi lahko delovala kot pesnitev, vsak zase.

5. IVAN ROB

Leta 1915 je Blazh Bevk (Blazij Beuk) izdal v Trstu knjizhico *Pesnitve 1. del*. V njej je hudomushno obrachunaval z raznimi 'blagri', recimo z alkoholom, zbirka pa lahko velja tudi za zacetek vnashanja tujejezicnih interferenc v slovensko poezijo in to petdeset let pred pojavom Tomazha Shalamuna. Knjizhico omenjamo kot zanimivost, ker je izjemno zabavna, še posebej zaradi rim. Leto 1938 pa je bilo prelomno leto; takrat je namrech pesnik Ivan Rob izdal delo, ki je še danes osrednje satirichno epsko delo na Slovenskem. To je travestija Jurchichevega *Desetega brata*. Delo je Rob podnaslovil 'roman v verzih', leta 1994 pa ga je z nekaterimi drugimi Robovimi satirichnimi deli ponovno objavila založba Rokus. Znachilnost Robovega dela je, kot pove zhe literarnozvrstna oznaka, da je Jurchichevo delo prestavil v moderno okolje 20. stoletja s premnogimi sklici na tedanje družbeno dogajanje in kupom modernih, takratnemu chasu primernih sintagem (randi na verandi itd.). Robov *Deseti brat* je, bodimo chisto poshteni, pravzaprav povsem novo delo, Rob ga je preoblikoval tako, da je ustvaril nekaj povsem izvirnega in duhovitega. Jurchicheva zgodba je okvirna, cheprav se Rob ves chas sklicuje nanj in se mu opravičuje, ker 'mesari njegov roman'¹⁴. Avtor v pesnitvi nastopa tudi sam in sicer kot pisec in kot prijatelj Lovra Kvasa. Kvasa Rob v pesnitvi tudi obishche na Slemenicah in se v Obrhku zaljubi v Marichko, hcherko zdravnika Venclja, zdaj Olgo; pozneje jo vzame Marjan. Lovre Kvas je bolj kot učitelj shportnik; igra nogomet, kolesari, tudi grajskega Balchka bolj zastrupi s shportom kot z uchenostjo. Manica ni zhe takojci poshtena devichica, ampak sprva predvsem koketa, kljub temu pa se pozneje nesmrtno zaljubi v Lovra, ima z njim otroka (parchek zaradi neodobravanja njenih starshev najprej zhivi v mestu, pozneje pa dobi blagoslov in gre zhivet na Slemenice) in se, ko se Lovre malce ponesrechi na neki tekmi, neutolazhljivo joche ob njegovi postelji v ljubljanski bolnishnici. Marjan je pesnik. Pishe in tudi objavi nekaj ljubezenskih

impresij, ki pa niso ravno vrhunske – Rob tako pokazhe, kaj si misli o takratni poeziji. Poglejmo si nekaj Marjanovih verzov iz pesmi *Pod oknom* (18. poglavje):

*Ob osmih: Jaz sem tu,
tvoj Marjan, tvoj lev,
jaz, gladen kakor volk,
pozhreshen kakor tiger.
Vrzi mi kosobek svojega srca,
zdrižasto se tresochega.
(To te bo morda reshilo,
da te cele ne požbrem.)¹⁵*

Osnovna znachajska poteza Jurchichevega romana je ohranjena – Marjan je namrech najprej ljubosumen na Lovra, potem pa se sprijazni z dejstvom, da se je Manica odmarjanizirala. Prav tako je Marjan tudi jezen na Martinka Spaka, desetega brata. Ta na koncu pesnitve ne umre, ampak se ojamri z Ursho Plut, ki 'se ishche' (dobra zafrkancija na slovenski medij), in gre zhivet v vilo na Hvaru, ki mu jo da njegov oche Pishkav v zameno za pisma o nekih poslovnih manipulacijah. Tudi Pishkav se ne usamomori, ampak se porochi s slemenishko teto, hudo babo; potem gresta na porochno potovanje. Iz Rima pishe Marjanu pismo, da je vilo dal Spaku, saj je Spak njegov sin in Kvas njegov nechak. Pripishe she, naj Kvasu kdaj odrine kak tisoachak. Marjan se na koncu, to smo zhe povedali, porochi z Vencljevo Olgo. Robu to ni pogodu, a si ne more nich pomagati, ker je s tem, ko je vstopil v zgodbo, dogajanje izpustil iz rok. Zgodba se koncha z Robovim navedkom, da ni nikogar poslal ne v pekel, ne v nebo; seveda mu je s tem vse odpushcheno.

Ker zhe govorimo o Robovem Desetem bratu, pach ne moremo mimo Krjavlja. Ta pripoveduje, kako je poshast na pol presekal, pa se je potem sprijela in je videl, da je korupcija. Kozi je pa zagrozil z ljubljansko bolnishnico. Poglejmo si odlomek iz znamenitega Krjavljevega boja:

VI

*Na to sosedu chasbo sprazni,
pozhmrkne mu, spregovori:
»Polnoch. Tema ko v kozjem rogu.
Krog mene zhive dushe ni.
Na strazhi sem. Mencam z nogami.
Premochen ves sem od megle.
Zadremal bi, pa mraz ne da mi.
Chuj: comp, comp, comp po vodi gre.*

*Pod mano barka se zaziblje,
na vodi se pa nekaj giblje.*

VII

*Pribaja bližbe. Glavo dvigne.
Naravnost k barki plava zdaj.
Kdo bil bi? Kar mi v glavo shvigne:
to lochneshki je vodni zmaj.
»Ha, ti posbast,« po tihem pravim,
che jaz v roke te zdaj dobim,
te, kakor Kranjec sem, zadavim,
morda pa v z živo te vlovim.
Na velesejmu tam v Ljubljani
bom kazal množhici te zbrani.«*

VIII

*Zbe: shkreb, shkreb, shkreb, na barko pleza,
na krov zhe glavo pomoli.
Pobozhno v strahu se prekrizham,
a zmaj se krizha ne boji.
Zdaj sveta jezca me popade,
potegnem sabljo: lop, po nji!
Chez pol sem jo presekala, spako,
o tem vsaj zame dvoma ni:
Je prvich reklo le: sbtrbunk,
a drugih slisbal sem: sbtr-bunk.*

IX

*Posbast pa venomer she miga
in kosa skupaj lezeta,
se sprimeta in spet je cela,
bila je to – korupcija.«
Matevzhu sbto ni to v glavo:
»Iz chesa sklepal si tako?«
»I, najprej se ni krizha bala,
je v vodi cela spet postala,
od juzhne je strani prishla
in vedel sem: korupcija.«¹⁶*

V pesnitvi je she cel kup duhovitih parodij na takratno družbo, sploh pa jo je treba prebrati v celoti. Pesnik sam je o njej v ljubljanskem dnevniku *Jutro* (19. julija 1938) povedal, da sta mu kot navdih (poleg Jurchicheve mojstrovine, seveda) služili predvsem dve besedili: travestija Vergilijeve *Eneide*, ki jo je spisal Nemeč Blumauer in Zhmigavčeva travestija Shenoovega romana *Zlatarjevo zlato*. Dodal je she, da je v travestiji skushal zajeti chim vech zhivljenja nashih dni, »a she posebno pozornost sem posvetil literaturi, ki mi je izmed vseh chloveshkih prizadevanj pach najbolj pri srcu ... Moj Deseti brat naj bi bil mimogrede vesel, shegov, pa tudi piker, che je treba, kazhipot v 'poezije bram'.«¹⁷ Ocene Robovega dela so se ob izidu pojavile v vechini tedanjih chasopisov (Slovenec, Jutro, Dejanje, Modra ptica) in v glavnem vsi ocenjevalci priznavajo, da je delo dobro in pomembno, saj v sicer s tragiko zaznamovano slovensko literaturo prinasha svetlobo in svezhino.

Po letu 1938 vse do danashnjih dni v slovenski literaturi ni vech izshlo kaj tako domishljenega, kar zadeva satirichno epsko plat medalje, pa tudi po izvedbi ne.

6. JANEZ MENART

Janez Menart je eden najvidnejshih satirikov v sodobnem pesnishtvu na Slovenskem, njegova zbirka *Chasopisni stibi* (1960) pa po mnenju avtorja tega zapisa ena prvih resnichnih postmodernistichnih zbirk na Slovenskem¹⁸, she preden se je postmodernizem sploh zachel¹⁹ in ko je tudi modernizem she bolj plaho gledal – zbirka *Pod kuzhnim znamenjem* (1977) pa z razdelkoma *Latinski verzji* in predvsem s pesmijo *Antisong v stilu stranishchne poezije*, ki je bila objavljena zhe leta 1970, dokonchno opravi s podobo Menarta, kakrshno vsiljuje dandanashnja literarna veda; da ga iz modernih lirikov namrech izlocha in ga uvrshcha zgolj med tradicionaliste. *Antisong* je namrech parodija parodije, palimpsest in eden glavnih znanilcev postmodernizma v sodobnem slovenskem pesnishtvu. Che se je Milan Jesih, kot predvideva literarna veda, norcheval iz tradicionalizma v svoji zbirki *Uran v urinu, gospodar* (sicer 1971, a pesmi so izhajale zhe prej), je Menart parodiral te njegove parodije. Sklicevanje nekaterih literarnih znanstvenikov na to, da je Menart to naredil zgolj iz jeze, ker naj bi t. i. modernisti potisnili tradicionaliste v ozadje (in iz obrambe tradicionalistichne poetike) sicer takoj pade, che vemo, kakshno znanje o sodobnih tokovih poezije je imel Menart in che smo pravilno brali *Chasopisne stibe*. Sam je v vech izjavah in pismih (Pibernik, Hofman) omenil, da ni imel nikoli nich proti temu, da vsak pishe, kakor pach hoche, da pa ga je motilo, da so t. i. modernistichni avtorji v prvi polovici shestdesetih precej grobo in nedemokraticno vsiljevali svoje ideje²⁰. Modernizem in avantgarda si sicer ne moreta lastiti niti likovne poezije – tudi to je Menart uvedel zhe s *Croquisom* v *Chasopisnih stibih*, pa s *Piccadilly Circusom* iz iste zbirke. Menart v nasprotju s

trditvami vechine tedanjih in sodobnih kritikov tega ni storil zato, da bi bril norca, temveč je hotel s postavitvijo *Croquisa* (vzemimo pach ta primer) ponazoriti vsebino pesmi in upravitviti njen naslov; pesem je bila v vseh naslednjih izborih ponatisnjena v navadni postavitvi, kar je Menarta vedno motilo, saj ji je navadna postavitev odvzela podpomene.

Vse to je bilo treba povedati, da lahko preidemo na nekaj besedil, ki se v Menartovem opusu približhajo satirichni epski pesnitvi. Odvech bi bilo govoriti o kakrshnem koli satirichnem epu; gre za malce daljshe samoironichne pesmi, ki bi jih skupaj lahko shteli v poseben tematski sklop, ta pa bi zhe bil podoben nekakshni satirichni poemi v treh »spevih«; seveda epsko naravnani, saj Menart pripoveduje o sebi in družhbi okrog sebe; precej neprizanesljivo.

Gre za besedila *Pesnik se prijavi*, *Pesnik se popravi* in *Pesnik se odjavi*. Prvi dve je Menart objavil v *Chasopisnih stibih*, tretjega pa v zbirki *Pod kuzhnim znamenjem*. Napisana so v oktavah in po duhu precej podobna Byronovemu *Donu Juanu*. Morda bi sem sodila she pesem *Spomenik*, objavljena v zbirki *Semafori mladosti* (1963). Se torej popravljamo – shlo bi lahko za pesnitev v *sbtirih* »spevih«.

Za nasho razpravo bo dovolj, che si ogledamo, kako je s ciklichnostjo omenjene Menartove potencialne pesnitve. Naslov bi lahko bil kar *Pesnik*, potem pa bi shlo kronoloshko po posameznih »spevih« – se predstavi, se popravi, se odjavi, vmes pa *Spomenik*, ki bi sicer, cheprav je bil napisan prej, lahko stal tudi na koncu.

V *Chasopisnih stibih* je prva pesem, predstavitev pesnika, objavljena v »chasopisni rubriki« Intervju. Na videz je sprva zgolj samoironichna:

*Zato zhwiljenje sem zavožil.
Lahko bi kak shofer postal,
od kercme pa do kercme vozil
in vsak dan z drugo micko spal.
Kaj bi! Zhal, pesnik sem postal.
Moj svet je svet stopic in rim.
Ljudem se malo mahnjen zdim –
in deloma imajo prav.²¹*

Vendar je na koncu skrita tudi pikra družhbeno ost:

*No, to je vse. Sicer lahko
bi pesem lirichno zakljuchil,
chesb da kar srechen sem tako.
A kaj bi z rimanjem se muchil,*

*saj vsi podatki zadrželeni
so zbrani kje (za vsak sluhaj);
tam vejo najbrž vse o meni,
vse, kar jaz sam vem – in she kaj.²²*

Nadaljevanje *Pesnik se popravi* iz iste zbirke je objavljeno v »časopisni rubriki« *Popravki*. V njej Menart nadgradi poprejšnji »intervju« in ga malce dopolni, z željo, da bi skoz malce dobrohotnejšo podobo o sebi spet pichil družbeno stanje. Tako brezkompromisno, a duhovito ugotovitev o veri iz prve pesmi, da ne gre vech na led in da mu je ta svet dovolj, zato nebes ne potrebuje, samoironično »popravi«:

*Nash chas je chas, ki rad vse zrevidira,
zato zhelim svoj novi lik sklesati.
S tem bo prishla na svoje tudi vera,
ki hrepeni kup dogem dokazati
in eno bo iz mojega primera:
sem troje in en sam ubozhec hkerati:
sem oche, sem sin muze in sem dub,
ki z dubom za trojico sluzhi krub.²³*

Potem razlozhi vse tri dimenzije in se za dlje chasa ustavi pri muzi, kjer s suhim humorjem preopredeli svoj status pesnika, ki vsak honorar she topel odnese v hranilnico:

*Tako bom kot normalen drzhlavljan,
le s senco, da sem sprva bil poet,
med gospodinjske stroje zakopan,
zapustil banchno knjizhico in svet.²⁴*

Menart se seveda ves chas dobro zaveda svojega statusa *zbe uveljavljenega* pesnika in prevajalca, ki lahko za svoje delo izposluje tudi kak boljši honorar, kar pa ga ne ovira pri tem, da ne bi realno ugotovil, da gre itak vse v pohishtvo in osnovne potrebshchine, ne glede na to, ali dobi vech ali manj. Vendar družhbo na samem koncu neusmiljeno pichi – in sebe z njo vred:

*Tako sem v svetu sam kot shtor sred jase,
ki neopazno ga razzhira chas.
Tako se vse na bolje korumpira –
pa se iz solidarnosti she jaz.²⁵*

Tretja pesem v tem nizu je precej bolj družbenokritična; predvsem do novih tokov v književnosti, ki so se pojavili v šestdesetih in sedemdesetih letih, v letih 1961 – 1977, ko so nastajale pesmi za zbirko *Pod kuzhnim znamenjem* (1977). Kot branilec poetike smisla in pomena seveda mora komentirati nove tokove, in to počne neusmiljeno, ne pa tudi sovražno in napadalno. Kot krivca za silen razmah modernizma in avantgarde in tistih, ki so jim pri vzponu pomagali, oznachi fakulteto in oblast (glede na dejstva in razvoj slovenske literature v zadnjih štiridesetih letih in na sedanji položaj poetik v literarni vedi ugotavljamo, da je Menart brzhkone imel kar precej prav). Ta pesem zato nekako parira znamenitemu *Antisongu*, družbenokritično pa je precej bolj neposredna:

*Tolazhi me edino to,
da v tej nesreči nisem sam,
da je za vsakim voglom kdo,
ki roko mu lahko podam,
in pa zavest, da sem v državi,
kjer so svoboshchine; v ustavi.²⁶*

Na koncu pesmi Menart duhovito ugotavlja, da je brezplodno zganjati jezo, saj:

*... bard pach lochi se od barda,
a jaz (vsaj v tem) sem avantgarda.²⁷*

S tema verzoma pokazhe, da nikakor ne rovari proti modernistom in avantgardi, pach pa da samo opozarja na po njegovem mnenju za poezijo škodljiv pojav in mu demokratično priznava pravico soobstoja. Njegova »odjava« je pravzaprav sprijaznjenje s situacijo in soobstoj v zelo raznolikem pesniskem svetu. »Sprava« je popolna:

*Svet se vrti lepo naprej
skož tozihne in vesele dni.
Ker pach ne morem nič pri tem,
kako in kam vrtim se z njim,
le v rimah kaj povem ljudem
ter jim vsem skupaj zaželim
kot tudi sebi **in poetom** (odebelil MK)
she mnogo let vrtenja s svetom.*

Spomenik iz *Semaforov* je pravzaprav nekaj vmesni chlen med tremi »spevi«, duhovita pesnishka samopozicija, ki se koncha z ugotovitvijo, da bi drzhavo njegov spomenik, cheprav bi bil verjetno upravichen (zhe zato, da bi se pod njim lahko dobivali mladi pari - »pri Janezku, tako kot vcheraj.«) drzhavo brzhkone

prevech stal, pa jo zato poprosi, naj mu denar, ki ga prihrani s tem, da mu ne postavi spomenika, izplacha she »za zhivih dni«.

Poleg Menarta se je z duhovitimi pesmimi na rachun sebe in družbe ukvarjal tudi njegov kolega iz skupine shtirih

7. KAJETAN KOVICH

O duhovitosti in satirichni ostrini Kovicha-umetnika nam precej povejo njegova prozna dela in pesmi, ki jih literarna veda sicer oznachuje z oznako »za otroke«, vendar se pishochi ogiba in odreka vseh takih in podobnih oznak, zhe ve, zakaj. Je pa Kovich kljub temu napisal tudi kar nekaj pesmi »za odrasle« (sic!), ki so zanimive za prichujocho razpravo.

Gre predvsem za dve daljsi pesnishki deli, ki bi jima lahko rekli satirichni pesnitvi, seveda s pripovednim naklonom, in sicer za »satirichno poemo« ali »humoresko« *Poet* in pa za delo, ki ga avtor poimenuje »disharmonichna stiska v trinajstih spevih z intermezzom« *Stanovanjska komedija*. Obe je Kovich fragmentarno (ne v celoti) objavil v knjizhici *Mala chitanka* (1973), kjer je zbral vechino svojih pesnishkih satir in jih opremil z duhovitim veznim besedilom.

Poet je bil prvich objavljen leta 1955 v drugi shtevilki chetrtega letnika revije *Beseda*, revije, ki je za slovensko literarno zgodovino po 2. svetovni vojni ključnega pomena, saj je v skoraj shestih letih izhajanja utrdila »intimizem« in tudi »eksistencializem«, s katerim so od vsega zachetka operirali zhe t. i. intimisti in so ga potem tisti za njimi zgolj prenesli na naslednjo stopnjo, z veliko pomocujo navezav na moderno filozofijo. Brez *Besede* verjetno ne bi bilo *Revije 57* in tudi *Perspektiv* ne, je pa brzkhone res tudi, da *Besede* ne bi bilo brez *Mladinske revije*, v kateri so se na samem koncu shtiridesetih let 20. stoletja pravzaprav pojavili domala vsi glavni akterji pesnistva naslednjih desetletij (che privzamemo, da brez Zajca ne bi bilo Shalamuna, kot je dejal sam Shalamun itd.).

Pa nazaj k *Poetu*. Kovich je v *Mali chitanki* bil do njega precej kritichen, cheprav se je takoj videlo, da mu je zadeva she vedno zelo pri srcu. V omenjeni knjizhici »poema« ni objavljena v celoti, zato bo treba v ta namen posechi po starih letnikih *Besede* – se splacha. Kovich je poemo razdelil na vech poglavij, zachel je s *Prologom* in, kot se spodobi, konchal z *Epilogom*, gre pa v glavnem za staro uganko: ali se splacha sluzhiti zgolj *idealom* umetnosti, ali se z umetnostjo splacha tudi *sluzhiti*, she posebej, che hochesh prezhiveti. V poemi prevlada ta zadnji nagon, seveda s hudo satirichno ostjo; celota je po duhu izjemno sproshchena in duhovito napisana in

bralec sluti, da Kovich pri pisanju prav uzhiva. Po lastnih besedah pri nastanku poeme priznava Heinejev vpliv, kritiki pa so mu takrat pripisali tudi Majakovskega, a Kovich pravi: *she zdaj pa ne vem, kaj naj pochnem z Majakovskim, saj njegove futuristichne poezije v tistem chasu nisem poznal.*²⁸

V Prologu Kovich duhovito, malce jenkovsko, okarakterizira glavnega junaka, Poeta.

*Nekoch je zhivel pedanten poet,
ki vsak verz je skrbno zmodeliral,
vendar ga zato založhnishki svet
nich bolje ni honoriral.*

*Imel je zbeno in dvanajst otrok,
kot učitelji v starih chasih,
soliden je bil, ker je bil ubog
kot »Sobe« v malih oglasih.*

*V službo je hodil kot drugi ljudje
in imel je različne navade,
zvečer na dva deci je smuknil v bife,
po večerji pa pisal balade.*

*Lep, kakor je bil, je ocharal gospo
direktorja mestne zhganjarne
in v chasih zabajal z njo pod roko
naskrivaj v predmestne kavarne.*

*Gospa plachevala je za oba
z neizrekljivo milino,
poet pa zamaknjen v skrivnosti sveta
je zase pobral napitnino.*

*Doma je potem, neopazen in tih,
pozihiral ajdove zhgance
in zblico za zblico zajemal navdih
za njej posvebene romance.*²⁹

Pravi krepostnezh torej. Skrajshajmo: Poet po nekaterih zhivljenjskih izkushnjah ugotovi, da je »bolje biti zhiv osel kot mrtev filozof«, che se spomnimo na napis na ovitku Menartovih *Chasopisnih stibov*, in poema se koncha tako, da Poet ustanovi svoje podjetje za izdelavo verzov in prav lepo zhivi. Takole:

*Minila so leta in skromni poet
marljivo pripisal je vilo
in ustanovil je »Verzopromet« -
podjetje z verzji na kilo.*

*Porochil je srečno vseh dvanajst hebera
s sboferji in advokati
in zbeno, poklicano od boga,
dostojno je dal pokopati.*

*V konkurz je mestna zhangjarna shla,
direktor dve leti na mirno,
kjer zdaj zaman preklinja njega,
ki mu skonkuriral je firmo.*

*Poet pa veselo na svetu zbivi
in z zhalostjo koketira
in v Mestni obrtni zbornici
za predsednika kandidira.*

*Kaj je she treba odvečnih besed:
ideal je poetska prtljaga
in vsak kolichkaj idealen poet
ideale v banki nalaga.³⁰*

Med *Prologom* in *Epilogom* najdemo she precej osti na navade tedajshnje družhbe, a za omembe vseh v tem hipu ni prostora in chasa, Kovich pa je zapisal, da se je z objavo *Poeta* konchalo njegovo popisovanje sheg in navad pesnikov.

Stanovanjska komedija je daljša stvaritev kot *Poet* in neusmiljena satira na tedanje stanovanjsko vprashanje, napisana iz osebnih izkushenj pesnika. Kovich sicer leta 1973 v *Mali chitanki* o njej ne zapiše kaj prevech res sposhtljivih besed in tudi objavi zgolj fragmente, vendar pa z zelo natanchno popisano vsebino. Gre za zgodbo o Marjetici in Franceljnu (ta je shtudent), ki gresta skoz pravo odisejo, da bi dobila stanovanje. Sodbi pesnika, da *Stanovanjska komedija* dandanes zvechine ni uzhitna, nekako kar ne moremo pritrditi; v slogu in duhu je izjemno prozhna in duhovita, pa tudi napisana je tako v prostem kot rimanem verzu, glede na situacijo. She posebej zabaven je konec – zakon glavnih junakov ne prenese »stanovanjskih pritiskov« in po sedmi proshnji za stanovanje gresta k odvetniku. Lochita se in she isti dan dobita odlochbo o odobritvi stanovanja.

Kovich med glavno zgodbo »vpishe« tri »romance« (tako jih je poimenoval), ki naj bi dopolnjevale zgodbo – o chakalnicah, sobah pri tujih ljudeh in gostilnah. V tej zadnji opisuje, kako, po lastnih besedah, *velika vsestranska in temeljita je lahko zbeja nesrečne slovenske dushe*. Glavni junak namreč med drugim pije za:

*... dobre in zle angele
in za angela varuha,
ki stanuje v vinu,
pijem za besede in rime,
za pesmi,
ki stanujejo v knjigi,
pijem
za smrt,
ki stanuje v zhibljenju,
in pijem zase,
ki nimam kje stanovati.³¹*

Avtor je romancam dodal tudi štiri parodije na romarske pesmi in jih poimenoval serenade. Vključil jih je v zgodbo in z njimi na način posplošene spremljave sproti obnavljal vsebino. Rokopis je nekaj let po nastanku pršel v MGL in tam so mu, v duhu chasa, svetovali, naj se serenad znebi, saj bi lahko zhalile verska chustva. Po Kovichevih ugotovitvah je shlo seveda za ravno obratno stvar: duh romarskih pesmi ni bil v duhu chasa, she posebej ne takile verzi:

*Marija, k tebi, uboge reve,
pri zhlabti zdaj zdibujemo,
po temnih kubnah in hladnih vezhab
na ozkih prichnah spanchkamo.*

*Ko drugi grejo zvečer na sejo,
otroke pridno pazimo
in za dobroto vsako soboto
veliko kuhno ribamo.*

*Preljuba Mati, glej, v tej zagati
k tebi zatekamo se spet.
Che ni drugache, nam pach izprosi
vsaj kak opremljen kabinet.³²*

»Ljudska oblast« takrat seveda v uporabi verske priproshnjice v satirichne namene ni prepoznala teh satirichnih namenov, in serenade so morale ven – Kovich duhovito pravi: »Svoj predlog so sprejeli.« Za uprizoritev v MGL-ju je Kovich

zapisal tudi zaključni song; s svojo *Stanovanjsko komedijo* se je torej približal brechtovskemu duhu. Podobne zadeve, namreč parodije na romarske pesmi in druge verske pesmi, pa songe in druge tovrstne pesniške oblike pozneje v izdatni meri srečamo v poeziji in satiricnih komedijah Ervina Fritza.

Toliko o Kovichevih satiricnih pripovednih pesniških delih, ki so vredna, da se jih zapishe v spis s tako »usodnim« naslovom, she posebej, ker je diplomski, in zato nujno tudi raziskovalni. Zadnja leta pa je na področju daljših satiricnih pesnitev dejaven igralec/pesnik

8. ANDREJ ROZMAN ROZA

Andrej Rozman Roza, ki je v svojih zbirkah *Je že vredu, mama* (KUD France Presheren, 1997), *Razmigajmo se v krizbu* (Cankarjeva založba, 2003) in *Tibbod, dedi* (KUD France Presheren, 2005) duhovito travestiral kanon slovenske knjizhevnosti (*Urbka, Martin Krpan ...*).

Urbka bi z mottom »Res hudo je, che prelep si za ta povprechen svet« verjetno obveljala zgolj za daljšo satiricno pesem. V njej Roza Preshernovo zgodbo duhovito prestavi v sodobni chas:

*Bend pa kakor nor zashpila,
da so v ognju vsa glasbila.
Saksofoni zazharijo,
iskere od chinel letijo,
in dim vije se iz kitar,
da se zdi, da je požhar,
ko se lepi par teles
zapodi v divji ples.*

*Urbka se v ekstazi meche,
da si skoraj zlomi pleche [...]*³³

Konec je seveda temu primeren:

*Zvlekli so motor iz reke,
a od njiju niti obleke.*³⁴

V naslednji zbirki *Razmigajmo se v krizbu* si Roza privoshchi Krst pri Savici, Hlapca Jerneja, Martina Krpana in Lepo Vido. *Jerneja* je potravestiral zelo na kratko, s satiro na kumrovshko komunisticno sholo in na sedanje socialno stanje. Jernej,

delavec, pretrpi vse, chez rob pa mu zdrsne kapljica, ko na Zavodu za zaposlovanje ne sme enega prizhगत. Roza pikro satiro koncha takole:

*Labko zahteval bi, da stvar razishche
evropsko vishjestopenjsko sodishche.
A ker she iz shole zgodbo je poznal,
je shel takoj v tovarno in zazhgjal.³⁵*

Martin Krpan premore pri Rozi sprva samo *Uvod*, ki si privoshchi vstop Slovenije v Evropsko unijo. V Bruselj pride strashen velikan, ki povabi pogumne fante iz vse Unije na boj. Unijo gre obranit Slovenec, Martin Krpan, ker mora to pach naredit nekdo iz deseterice za vstop.

*In tu je zdaj prishel trenutek pravi,
da v bran evropski chasti se postavi
in gre za vechno slavo v zgodnji grob
nekdo iz deseterice za vstop.*

*In ker bi moral sluzhit vojni rok,
shtrbunkenil je v ta zgodovinski tok
in reshil znan problem na svoj nachin –
nihche drug kot omenjeni Martin.³⁶*

Lepo Vido je Roza opremil z mobilnim telefonom. Pravzaprav ne, Vida ni mobiuporabnica in prav zato prepozno izve za zhe znano tragedijo v domachi dezveli. V pesnitvi *Lepa Vida v akciji* Roza pozhuga:

*Che imela bi nash shejpkpaket
za dobo najmanj shtirih let,
ki vanj je vkljuchena pravica
do mednarodnega klica
po tarifi, ki velja
sicer izkljuchno le doma,
bi najbrzh prej domov klicala
in stvar bi srechno se konchala.³⁷*

V tretji zbirki pa Roza nadaljuje Krpanovo zgodbo, kjer jo je v prejsnji ustavitil. V dolgem besedilu *Martin Krpan nula tri*, ki je kombinacija dramskega teksta in pesmi, nastopajo Prody, Bush, Jansha, Drnovshek, Rop, Rupel in drugi akterji dandanashnjika; Krpan mora zadevo reshevati globalno. Pesnitev je sestavljena iz Uvoda, ki je ponatisnjen zakljuchek prvega dela Krpana iz *Krizha*, iz osrednjega, dramskega dela in iz pesnishkega zakljuchka, v katerem Krpan, ko premaga

velikana, grozljivo Uniji in ZDA, skrivnostno izgine; Bush pa ravno silno rachuna z njim. Politichnim odličnikom poshlje Krpan samo SMS:

*Sporocam vam, da nisem vas reprezentancni pes!
Vi se kar združite cimprej v globalni kup sveta –
pod soncem je se dosti mej, kejer se tovorit da!
Kdor pa bi kaj iz Svice rad odpre naj mojo stran –
od nozev, ur do cokolad na www.krpan!¹⁸*

OPOMBE

¹ Franceta Presherna Zbrano delo, Drzhavna založba Slovenije 1965, 1996, 1. knjiga, 297.

² Prav tam, 99.

³ Prav tam.

⁴ Prav tam, 106.

⁵ Podrobno analizo Ognjoplamticha je opravil dr. Boris Paternu v razpravi Struktura in funkcija Jenkove parodije v razvoju slovenske romantichne epike. Na voljo je v knjigi B. Paternuja Pogledi na slovensko knjizhevnost I., Partizanska knjiga Ljubljana 1974.

⁶ Simona Jenka Zbrani spisi, uredil dr. Jozha Glonar, v Ljubljani 1921, Tiskovna zadruga, 78.

⁷ prav tam, 84.

⁸ prav tam, 85.

⁹ F. Levstika Zbrano delo, Drzhavna založba Slovenije, Ljubljana, 1955, III. knjiga, 205.

¹⁰ Prav tam, 151-152.

¹¹ J. Stritarja Zbrano delo, Drzhavna založba Slovenije, Ljubljana, 1953, I, knjiga, 469.

¹² prav tam, 468.

¹³ prav tam, 119-120.

¹⁴ Che, Jurchich, zdaj vrtish se v grobu, / odpusti to predrznost – Robu. Tako se koncha uvod v roman v verzih (I. Rob: Deseti brat, Rokus, Ljubljana 1994, 21).

¹⁵ I. Rob, Deseti brat, Rokus 1994, 148.

¹⁶ prav tam, 60-61.

¹⁷ prav tam, 17.

¹⁸ Trditev je glede na uradno literarno vedo seveda nenavadna in drzna. Vendar poskusimo. Najprej je shlo (glede na takraten pojav poezije Zajca in Tauferja) seveda za poskuse revitalizacije tradicije z izrazito sodobnim tonom (*Atlant, Jaz, ki sloni na odmaknjenem oknu, Pesnik se predstavi, Pesnik se odjavi*), ukvarjanje z vsakdanjimi, vchasih banalnimi podrobnostmi (*Zhalostna balada*), potem gre seveda za parodijo »novih« poetik (*Pesnikovo jutro*), »lokalizacijo« parodije (*Deset chloveshkih zapovedi, Che bil bi*) in nato she za izrazito inventivno, bolj razvezano pisanje, ki se sicer ni popolnoma odreklo tradiciji, vendar jo je priredilo povsem po svoje s posebnim, znotraj pesmi menjajochim se ritmom in vsebini prilagajochimi se rimami (*Droh, Riesenrad, Atlant*). Hkrati je zbirka pravi mini prirochnik razlichnih pesnishkih zvrsti, tudi popularnejshih, od zhe omenjenih bolj razvezanih do soneta in songa (*Ljubi krubeke*). Zhe zaradi *Droha* in *Riesenrada* bi si Menart brzhkone zaslužil uvrstitev v vsako antologijo moderne lirike pri nas.

¹⁹ Podobno bi lahko trdili tudi za zbirko Flowers for Hitler Leonarda Cohena (1964) v Kanadi. Odlomke iz nje si lahko tudi v slovenshchini preberete v antologiji Stolp pesmi (KUD France

Presheren, 2004), vech o Menartovem pesnistvu pa v raziskovalnem delu Mateja Krajnca Janez Menart in njegov odnos do sočasne poezije, Celje, 1993 in predvsem v diplomski nalogi Andrazha Gombacha Janez Menart in Ervin Fritz, Oddelek za slovenistiko FF, 2005.

²⁰ Primeri v knjigi Mitje Mejaka *Knjižhevna kronika 1962-1965, Založba Obzorja Maribor, 1965* in v reviji *Perspektive* 1963-64.

²¹ Janeza Menarta *Chasopisni stihbi*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1960, 83.

²² Prav tam, 85.

²³ Prav tam, 97.

²⁴ Prav tam, 99.

²⁵ Prav tam.

²⁶ Janeza Menarta *Pod kužbnim znamenjem*, Državna založba Slovenije 1977, 121.

²⁷ Prav tam, 122.

²⁸ Kajetana Kovicha *Mala chitanka*, Založba Obzorja Maribor, 1973, 14.

²⁹ *Beseda*, IV/2, 132.

³⁰ *Beseda*, IV/2, 138-139.

³¹ Kajetana Kovicha *Mala chitanka*, Založba Obzorja Maribor, 1973, 29-30.

³² Prav tam, 30-31.

³³ Andreja Rozmana Roze *Je zhe vredu, mama*, KUD France Presheren, Ljubljana 1997, 49.

³⁴ Prav tam, 51.

³⁵ Andreja Rozmana Roze *Razmigajmo se v krizhu*, Cankarjeva založba, Ljubljana 2003, 42.

³⁶ Prav tam, 47.

³⁷ Prav tam, 51.

³⁸ Andreja Rozmana Roze *Tibbod, dedi*, KUD France Presheren, Ljubljana 2005, 49.

Iz zgodovinskega spomina

Lavo Chermelj»FASHISTI PRINESLI SHTEVILO, NACIONALISTI PA
DOKTRINO«

/O knjigi Miodraga T. Risticha: Italijanski nacionalizem*/

Razmeroma veliko se pri nas pishe in razpravlja o Hitlerju in njegovi sedanji Nemchiji, neprimerno manj ali skoro ních pa o italijanskem fashizmu, ki je starejši od njega in ki ga nemshki nacionalni socializem v marsichem le kopira. Sploh se mi premalo poglobljamo v ustroj in politichno zhivljenje sodobne Italije, she manj pa se posvechamo shtudiju zgodovinskega razvoja politichnih strank in struj v Italiji. Zhe samo neposredno sosedstvo z Italijo, she bolj pa silno aktivna zunanja politika Mussolinijeva in tragichne posledice fashistichnega rezhima za nasho manjšino pod Italijo nujno zahtevajo vechje pazhmje in sistematchnega shtudija.

Radi tega sem z veseljem pozdravil Ristichevo knjigo, ki zhe po naslovu skusha izpolniti vrzel v nashi politichni literaturi. Ko sem pa v uvodu knjige bral, da je ta shtudija le predavanje, ki ga je imel avtor zhe pred izbruhom svetovne vojne, v februarju leta 1914., natisnjeno pa leta 1915. v nishkem *Delu*, sem postal dokaj skeptichen. Toda vsebina knjige je popolnoma razprshila mojo skepsu in me je naravnost presenetila. Kajti dasi je to ponatis predavanja iz leta 1914. in je avtor sedaj dodal le krajshi uvodnik in neznatne opombe pod chrto, je knjiga vendar tako svezha in s takega stalishcha spisana, kakor da bi bila nastala vcheraj. Kajti pravo bistvo in vazhnost italijanskega nacionalizma presodimo lahko v celotnem obsegu le ob delu fashistichnega rezhima in obratno so nam smernice fashizma shele v luchih nacionalizma povsem jasne in umljive.

Italijansko nacionalistichno gibanje lahko smatramo kot dushevnega in tudi dejanskega predhodnika fashizma. Radi tega se je po uveljavljanju fashizma z njim zlilo v eno in je, kakor omenja tudi avtor, sam Mussolini ob neki priliki izjavil nacionalistichnim voditeljem, da so »fashisti prinesli shtevelo, nacionalisti pa doktrino«.

Da je temu res tako, se preprihash pri chitanju te knjizhice, ki je bila spisana v chasu, ko ni bilo ne duha ne sluha o fashizmu in ko je tudi nacionalistichno gibanje bilo shele v razvoju, saj se je prichelo shele s kongresom leta 1910. v Florenci. Morda bi bil avtor lahko manj skop s pripombami, tako da bi tudi nepouchen

chitatelj lahko primerjal idejni kompleks italijanskih nacionalistov z delovnim programom fashistichne stranke.

Zhe zunanje je znachilna za obe gibanji absolutna vera v samega sebe, preprihanje, da samo oni pravilno gledajo in sklepajo. Zaradi tega tudi vedno le o sebi govore.

Nacionalisti so proglasili idejo in interese »nacije« za najvishje, katerim se morajo prilagoditi visi drugi interesi, razredni, krajevni in pokrajinski, in pred katerimi se morajo umakniti celo osebni interesi. Zaradi tega so bili nacionalisti antidemokratski, antisocialistichni in antimasonski. Bili so kljub svoji skrajni bojevitosti konservativni, bili so monarhistichni in napram klerikalnemu gibanju indiferentni.

Zaradi pasivnosti italijanske zunanje politike po porazu pri Adui leta 1896. so si postavili za prvo in glavno nalogo, da vzgojijo novo italijansko generacijo, ki »se ne bi vech bala«, kakor se je do tedaj bala drzhava in so se bali vsi njeni sloji. Zaradi tega so proglasili vojno za »najvishjo manifestacijo moralne in materialne sile vsakega naroda«. Zanje vojna tudi krshchanstvu ne nasprotuje, temvech ustreza njegovemu duhu. V skladu s tem so nacionalisti posvechali posebno pazhno mladini, zlasti pa dijashkemu narashchaju. Enako jim je bilo na tem, da utrdijo zavest in ponos v posamezniku kakor tudi v narodnem kolektivu.

Pri tem so izhajali iz stalishcha, da »imajo Italijani posebno historichno nalogo na svetu«. Italija naj bi ne bila samo neka velika Shvica, temvech naj bi bila Japonska, Nemchija, da, celo vech: stari Rim. Zato je bil zanje zadnji Italijan vech vreden od najvishjega Arabca v Tripolisu in zato so bili zanje Slovenci in Hrvatje na Primorskem barbari, suzhnji (shchavi).

Zhe leta 1913. so v svojem glasilu javno priznali italijanski imperializem: »Italija je odlochno krenila na imperialistichno pot. Imperializem je pohod v Tripolis, imperializem podhod v Albanijo, imperializem pohod v Malo Azijo«. Zaradi tega so jim bili cilji in tezhnje iredentistov preozki. Njim je lebdela pred ochmi velika Italija kot izkljuchna vladarica na Jadranskem morju, kot gospodarica na Sredozemskem morju in kot mochna kolonijalna sila. Mozhnost, da svoj cilj dosežejo, pa so videli samo v tesnem sodelovanju z Nemchijo in Avstro-Ogrsko, v trozvezi, kateri se je Italija prikljuchila »iz strahu pred Rusijo in iz strahu pred Francijo«. Francija jim je ugrabila pred nosom Tunis in jih je ograzhala v posesti Rima. (Zaradi tega je menda tudi Mussolini tako hitel, da je chimprej sklenil pogodbo z Vatikanom, da bi tako odpravil to vechno nevarnost.) Italijanski nacionalizem je biil izrazito antifrancoski, Francija je bila zanje »vechni konstitucionalni antagonist«.

Strah pred Slovani se je posebno izrazil v stalishchu italijanskih nacionalistov proti Jugoslovanom. V boju za izključno gospodarstvo nad Jadranom se niso toliko bali Avstrije, ki je tedaj dejansko bila vladarica na vzhodni obali Jadrana, temveč Jugoslovanov, ki bi se utegnili izpod Avstrije osvoboditi. Avstrija je bila zanje »velikan iz ilovice«, ki so ga lahko stalno plashili z iredento. Bolj nevarni so se jim zdeli Jugoslovani, ki so pretili, da napravijo iz nekdanjih italijanskih postojank na Primorskem in v Dalmaciji samo »grobishche polno krizhev«. Zaradi tega so italijanski nacionalisti a priori odklanjali vsak sporazum z Jugoslovani in s Slovani sploh, kajti bali so se, da bi s prihodom Slovanov na vlado v Avstriji prenehalo umetno gojeno italijanstvo na avstrijskem slovanskem ozemlju. To stalishche so zagovarjali tudi ob izbruhu svetovne vojne, ko so silili Italijo v vojno, toda ne na strani antante, temveč na strani Nemčije in Avstrije, in so z vso silo nastopali proti »avstrofobskemu sentimentalizmu« in proti »sentimentalizmu filorsbizmu«. Toda bojni dogodki so zhe naslednje leto prisilili Italijo k nasprotni odločitvi, chemur pa niso nacionalisti nasprotovali, ker so si po izpremenjenih prilikah obetali hitrejšo izpopolnitev svojih nád od vojne na strani antante. Pri tem pa niso pozabili na svoje osnovno protislovamsko stalishche, ki so ga uveljavljali za chasa vojne, posebno pa she pri mirovnih pogajanjih proti težnjam Jugoslovanov po ujedinenju, in ki ga she danes zastopa fashistichna Italija nasproti nashi drzhavi.

Risticheva knjiga opisuje razvoj italijanskega nacionalizma do izbruha svetovne vojne. Dasi ni avtor, kakor mi je sam izjavil, nikdar bil nacionalist, je vendar s tako objektivnostjo podal sliko tega razvoja, da moramo iskreno zheleti, da bi nam sedaj, ko se bo reshil drugih dolznosti, dal she drugi del knjige, ki naj orishe delo italijanskih nacionalistov med svetovno vojno in v povojni dobi do fuzije s fashistichno stranko in ki bo zaradi neposrednih odnosov voditeljev italijanskega nacionalizma do nashega boja za ujedenje je she posebno vazhen za nas. Toda tudi zhe ta prvi del knjige vsem najtopleje priporochamo, posebno mladini, kajti v njem dobi kratek in jasen pregled o politichnem ustroju in razvoju nashe zapadne sosede, v njem pa utegne najti tudi marsikateri migljaj za presojanje in izboljšhanje nashih lastnih domachih razmer.

L. Ch.

* Miodrag T. Ristic: Italijanski nacionalizam I. (Izdal Geza Kohn, Beograd, 1936.)

MISEL IN DELO, kulturna in socialna revija, Ljubljana 1936/6
Za zg. spomin izbral Ivo Antich

»NOVA« AVSTRIJA IN KOROSHKI SLOVENC

Dnevno časopisje posveča v zadnjem času zopet vech pozornosti razmeram na slovenskem Koroshkem. Poleg porochil o pritozhbi koroshkih Slovencev pri Zvezi narodov radi zlorabe, ki so jih zagreshile avstrijske oblasti pri zadnjem ljudskem shtetju, ko so hoteli zatajiti kar tri chetrtine koroshkih Slovencev na ljubo privilegirani koroshki nemshkutariji, smo chitali posebno mnogo o raznih obljubah avstrijskih voditeljev kneza Starhemberga in kanclerja Shushnika, da hocheta urediti manjshinsko vprashanje koroshkih Slovencev tako vzorno, da bo strmela vsa Evropa. — Ni chuda, da je ob tako vazhnih vesteh shla mimo nas skoraj neopazhena kratka notica v dnevnikih, ki je imela to-le vsebino:

obchini Blato blizu Pliberka (ta obchina je poleg Globasnice in Bilchovsa najbolj slovenska na Koroshkem, saj ni v njej niti 2% Nemcev!) so se vrachali otroci iz shole. Na cesti so srechali starko, ki so jo vsi dobro poznali. Vljudno so jo pozdravili po domache, kakor so jih nauchile mamice doma, s slovenskim pozdravom: »Dober dan!« To je chul uchitelj Valentin Weitzer, hajmverovec in chetovodja v »Domovinski fronti«, ki je otrokom neopazheno sledil. Razkachen je nagnal vse otroke nazaj v sholo, jih pretepel ter vech ur zaprl!

Neopazhena je shla mimo nas tudi druga notica, ki so jo prinesli italijanski listi, da mora namrech Avstrija v izvajanju kulturne konvencije z Italijo uvesti na srednjih sholah na Koroshkem obvezni pouk italijanshchine, potem ko je na svojih srednjih sholah zhe dodobra ukinila ves obvezni in neobvezni pouk slovenshchine.

Ti dve kratki notici kazheta bolj kakor dolge, uchene razprave pravi obraz »nove« Avstrije na Koroshkem.

Kako naj spravimo v sklad sladke obljube obeh kanclerjev z groznim, kulturne drzhave nevrednim postopanjem z nedolzhno sholsko deco? Primer, ki smo ga navedli, ni osamljen in tudi ni najhujshi. Navedli smo ga le, ker je she popolnoma svezh. Mnogo hujshe primere poznamo z osnovnih shol na Medgorjah, v Svechah, v Sht. Ilju ob Dravi in drugod, kjer so uchitelji na najnesramnejshi nachin sramotili slovensko deco in njihove zavedne slovenske starshe!

Ali se morda sedaj merodajni faktorji izgovarjajo kakor obichajno, da nimajo mochi, da bi posegli v avtonomne zadeve koroshke dezhele? Mislimo, da bi bilo tako priznanje zhalostno za avtoritarni rezhim.

Ali pa vse te shtevilne obljube niso mishljene resno, temvech so izrechene le zato, da bi uspavale brumne koroshke Slovence in pomirile javno mnenje v — Jugoslaviji? To bi bilo po nashem mnenju she bolj zhalostno. Tertium non datur.

Zato moramo pach verjeti, da ima sedanji avstrijski rezhim dobro voljo, da si poishche izhod iz tezhke situacije, v katero je po lastni krivdi zashel, da pa nima za odreshujocho gesto vech mochi. »Die ich rief, die Geister werd' ich nie mehr los!« — Ali bo Shushnik tisti, ki bo znal presekati mrezho, ki so jo spredli okoli uboge koroshke dezhele dr. Martin Wutte, apostol najmlajshega naroda »vindisharjev«, pragermanski pesnik Perkonig in vele-»nemshka« politika Kajbich in Shumi? — Ali bo smel Shushnik kot nemshki potomec slovenskega koroshkega kmeta posechi v to domeno, kjer vladajo zhe tako dolgo in tako neomejeno renegati?

Brez dvoma predstavlja Koroshka za »novo« Avstrijo danes neprimerno tezhji problem, kakor ga je predstavljala za staro donavsko monarhijo. Od razpleta politichne situacije na Koroshkem je odvisen ves nadaljnji razplet v odnosih med tremi velikimi narodi, ki se naslanjajo na naravno srednjeevropsko trdnjavo v Vzhodnih Alpah, v odnosih med Jugoslovani, Nemci in Italijani, cheprav Nemci tako radi in tako vztrajno zatrjujejo, da je bil koroshki problem s plebiscitom leta 1920. dokonchno reshen v njihovem smislu, dokazuje vsa njihova povojna politika, da o tem niso preprihani. Kakor da bi jim slaba vest ne dala miru, vedno znova nachenjajo razprave o nemshtvu Koroshke, ki da je njihova punchica in njihov ponos. O Koroshki pishejo leto za letom obsezne knjige, na Koroshko vabijo tujce z vsega sveta, ki naj bi se vendar prepriчали o 100-odstotnem nemshtvu Koroshke. Radi Koroshke si dovoljujejo mahinacije, grobe potvorbe, ki so naravnost smeshne in nevredne velikega samozavestnega naroda. Radi Koroshke se vezhejo tudi z vragom, samo da bi bili bolj vami pred tisto veliko nevarnostjo, ki se imenuje — *resnica*. Iz strahu pred to nevarnostjo so napravili iz koroshkega problema, ki je bil prej zgolj nemshko-slovanski problem, problem treh narodov. Bodochnost bo pokazala, da to kompliciranje koroshkega problema ni bilo v interesu nemshtva. Nemci nimajo glede Koroshke vech prostih rok; Koroshka ne bo mogla vech tvoriti tiste tako potrebne tocke, preko katere bi si mogla sechi Slovan in German v roke. Odslej se bodo v Alpah delale samo kupchije, kupchije dveh na rachun tretjega. Trezni Nemci in nash preprosti chlovek na Koroshkem so to spoanali in s strahom zrejo v bodochnost. Kajti, nikakor ni gotovo, da bodo plachevali rachune vedno Slovani. Gotovo je le, da se bo vrshil obrachun prav na Koroshkem. In o tem so preprihani predstavniki »nove« Avstrije sami. Krchevito se pripravljajo nanj. Kakor da bi jih bil obsedel panichen strah, hitijo z »zunanjo« in »notranjo« konsolidacijo Koroshke.

Popotniku, ki potuje po Koroshki, je takoj jasno, da v tej dezheli ne vladajo normalne razmere. O tem prichajo zhe zunanji znaki: veliko shtevilo uniformiranih oborozhencev tudi v neznatnih gorskih vaseh, strazhe ob progi in na zheleznishkih mostovih ter pred vazhnimi javnimi objekti v mestih. Nove široke ceste, ki se grade z velikimi stroshki, mogochni betonski mostovi preko neznatnih potokov in globoke zaseke tam, kjer je prej cesta vodila prav *radi tujcev* preko razglednih klancev in po romantichnih ovinkih, opozarjajo popotnika, kako se »nova« Avstrija pripravlja, da bi pravilno mogla vrshiti svojo »avstrijsko misijo«

na Koroshkem. Nadzorniki pri javnih cestnih delih radi pojasnjujejo radovednemu popotniku, da so ceste v Karavankah potrebne, da se bo les hitreje in lažje mogel dovazhati na zheleznico, da je bilo potrebno razshiriti ceste, presekat ovinke in prelozhiti klance samo radi pospeshitve tujskega prometa med Italijo, Avstrijo in Madzharsko.

V istem pravcu kakor »zunanja« konsolidacija Koroshke se giblje seveda tudi njeno »notranje« utrjevanje. Razumljivo je torej, da se vrshi s protislovansko tendenco, t. j. na rachun koroshkih Slovencev.

Nash namen bo, da to svojo trditev dokazhemo. Takoj bo nam nato jasno, zakaj sedanji avstrijski rezhim, kljub morebitni dobri volji, ne more preiti preko obljub k dejanjem, in zakaj je nashe manjshinsko vprashanje na Koroshkem za sedanji avstrijski rezhim tako trd oreh.

Potrebno bo torej, da si ogledamo, kako se je razvijalo politichno zhivljenje med koroshkimi Slovenci v zadnjem razdobju.

Brez svojih voditeljev so ostali koroshki Slovenci po plebiscitu prepushcheni samim sebi. Ostal je na njih madezh »robskih« dush. Konstatacija: »Saj so sami tako hoteli! Naj pa utonejo v nemshkem morju!« se je tedaj chula kot nekakshna tolazhba in nekakshno opravichilo za nas, ki smo bili glavni krivci. Valili smo vso krivdo na ljube nashe zapadne sosedo, govorili smo o goljufijah, se jezili na Anglezhe in she ne vem koga, a pri tem pozabljali, da so Koroshci trpeli najveh radi nashih grehov, ki segajo she v predvojno dobo, in radi nashe nezrelosti in naivnosti v tistih prvih dneh nashe mlade svobode. Leta 1906., ko so se ustvarjala okrozhja za prve neposredne in tajne volitve v dunajski parlament, so kranjski poslanci kljub protestu Grafenauerja in dr. Brejca, radi nekaj liberalnih in nemshkutarskih kranjskih trgov glasovali za famozno razdelitev volilnih okrozhij na Koroshkem, ki je dala koroshkim Slovencem namesto treh samo enega slovenskega poslanca. Leta 1918. in 1919. pa nismo shli Koroshcem pravočasno na pomoeh, poleg drugega tudi radi tega ne, ker smo imeli za Koroshko baje premalo — davchnih uradnikov. Vsaj tako se bere v sejnih zapisnikih tedanje dezhelne vlade ...

Shele tezhki chasi po plebiscitu so nam odprli oehi. A najveh so nas zdramili iz potrtosti koroshki Slovenci sami, *ki niso hoteli umreti!* — Na Koroshkem se je zachelo zhivahno politichno kulturno in gospodarsko delovanje nashih zavednih mozh.

Zavedni Slovenci so reshili iz predplebiscitne dobe shtevilne politichne, kulturne, verske in gospodarske organizacije, ki so veh ali manj uspeshno odbijale napade.

Zavedni koroshki Slovenci so bili zhe pred vojno enotno in slozhno organizirani. Spricho impulzivne in mochne osebnosti dr. Brejcheve, ki je prinesel na Koroshko pravo »kranjsko« borbenost, je v politichnem zhivljenju koroshkih Slovencev popolnoma prodrla teza Slovenske ljudske stranke. Kar je bilo naprednih krogov,

so se iz nacionalne discipline podvrgli Brejchevemu diktatu. Ta sloga je rodila za koroshke Slovence zelo ugodne posledice, čeprav se ne sme pozabiti, da je tudi mnogo nashih dobrih ljudi iz meshchanskih in delavskih krogov, ki tedanje teze: »Vse za vero, dom, cesarja!« niso mogli razumeti in se zanjo ogrevati, prestopilo v vrste socialne demokracije in nemshkutarskega Bauernbunda (pozneje Landbunda). Voditelji slovenskega ljudstva na Koroshkem so bili v tisti dobi slovenski duhovniki, ki so svojo narodno vnemo med vojsko in po vojski plachevali z velikimi zhrtvami, z dolgoletnimi jechami, konfinacijami in zgubo svojega zdravja in premozenja. Vojna je pomedla z avstrijskim nestvorom; mlada avstrijska republika je zapisala na svoj prapor demokratska in socialistichna gesla.

Iz lastne mochi, brez pomochi od zunaj, brez inteligence, ki je po plebiscitu — najvech po krivdi Ljubljane — zapustila Koroshko, si je nash kmet ustvaril novo politichno organizacijo. Ta politichna organizacija ni bila vech pretezhno v rokah duhovshchine, ustvarili so jo redki lajiki-inteligenti, ki so ostali na Koroshkem, a niso mogli dobiti v svoji lastni drzhavi kruha, ustvarili so jo kmetje iz Podjune, iz Rozha. Politichna organizacija je bila na najboljshi poti, da postane prava manjshinska organizacija, v kateri je bilo mesta za vsakega Slovenca. Ko je bila organizacija ustvarjena in obnovljeno »Politichno drushtvo za koroshke Slovence«, so se ji prikljuchili koroshki slovenski duhovniki z navdushenjem in so odslej pa do pred kratkim v njej radi in odlichno sodelovali. Okoli manjshinskega glasila »Koroshkega Slovenca«, ki ga je ustanovil in spravil na dostojno vishino uचितelj Aichholzer, se je zbirala prebujena mlada Koroshka.

Preizkushnje prvih volitev v novi republiki so koroshki Slovenci, odnosno njihova politichna organizacija sijajno prestali. Vrhnila so se pogajanja za kulturno avtonomijo, ki so jih pa nemshke stranke — od skrajne levice do skrajne desnice skupno povezane v Heimatbundu kot nemshki nadstrankarski organizaciji — zavlekly in konchno namenoma prekinile in obrezuspeshile. Nemci so spoznali, da se materinski narod v Jugoslaviji za koroshke Slovence ne zmeni prevech in so zacheli previdno in pochasi minirati slovenske postojanke. A priznati je treba, da so na zunaj chovali videz demokracije. Vsi njihovi sklepi so bili sklepi vechine proti manjshini, ki da se noche vzhiveti v nove prilike in koketira vech ali manj vidno z iredento. Plebiscitne rane so se le pochasi celile: Nasprotstvo med zavednimi Slovenci in drzhavnim narodom, t. j. Nemci in nemshkutarji, vsemi, brez ozira na njihov svetovni nazor, je bilo globoko in skoro da nepremostljivo. *Na eni strani zavedni Slovenci, na drugi Nemci in renegati ...* To je bil chas, ko bi bili morali koroshki Slovenci koncentrirati vse svoje sile in ustanoviti vrhovno instanco, *Narodni svet*, v katerem bi se zdruzilo njihovo kulturno, politichno in gospodarsko zhivljenje. Ta moment so koroshki Slovenci zamudili. In zato, ker so ta ugodni moment zamudili, se je konchala njihova politichna organizacija, ko je minula ustavna doba in je nastopila »nova« in »katolishka« Avstrija, z debaklom, ki ga prav lahko imenujemo *poraz*. Mi v Jugoslaviji, ki smo se vse premalo brigali za nasho manjshino na Koroshkem, nimamo pravice, da bi radi te neugodne bilance

obsojali svoje brate. Razmere v Evropi, posebno pa razmere v Avstriji, so morale do tega rezultata dovesti. Boj proti marksizmu, boj proti tzv. poganskemu nemshkemu hitlerizmu je dovedel do tega, da so se predvsem koroshki slovenski duhovniki, a tudi ponekod kmetje postavili na stalishche, da ne gre, da bi koroshki Slovenci stali v boju, ki ga vodi Avstrija za svoj obstanek, ob strani in da bi smatrali bratomorni *nemshki* medsebojni boj za stvar, ki se njih kot manjshine ne tiche. Smatrali so celo za nezadostno, da bi bili koroshki Slovenci samo tihi patriotje; hoteli so vstopiti v skupno avstrijsko fronto, da preprechijo veliko zlo, ki grozi katolishki novi Avstriji in s tem po njihovem mnenju tudi dusham koroshkih Slovencev.

A glej chudo: Vstopanje koroshkih Slovencev v avstrijsko patriotichno politichno organizacijo kar nenadoma Nemcem, t. j. koroshkim nemshkutarjem ni bilo po volji! Posebno po srečno zatrtjem hitlerjevskemu puchu so se koroshki Nemci te vneme koroshkih Slovencev za Avstrijo zbali. Nemshkutarji so izdali svojim pristashem, ki so se preje zbirali najvec v narodno-socialistichnih in landbundovskih vrstah, parolo, naj vstopajo kompaktno v hajmver, t. j. v najmochnejsho bojno organizacijo »Domovinske fronte«. Kmalu pa so morali koroshki Slovenci spoznati, da je avstrijskim krogom she vedno »skesani« hitlerjavec, landbundovec in celo komunist bolj ljub, kakor miroljubni slovenski drzhavljan.

Slovenci, ki niso imeli svoje skupne velike manjshinske organizacije (Narodnega sveta), so se morali naravnost vsiljevati, da so jih sprejeli v »Domovinsko fronto«. Niso mogli pri tem stavljati za svoj vstop nobenih pogojev. Niso vstopali organizirano, vstopali so polagoma; najprej nashi obchinski mozhe, nashe kmechke organizacije, nato oni, ki so bili odvisni od drzhave, nashi obrtniki, zadolzhneni gorski kmetje, nashe prosvetne Organizacije, nashi delavci, che so si hoteli osigurati zaposlitev, vsi javni nameshchenci itd. — Spricho takega neenotnega postopanja, ki je bilo samo nujna posledica pomanjkanja mochne skupne manjshinske organizacije, se ne smemo chuditi, che Slovenci niso zastopani v novih korporacijah, kakor bi po shtevilu morali biti; ne smemo se pa niti malo ne chuditi, da niso dosegli izboljshanja svojega polozhaja kot narodna manjshina.

Najbolj drastichno se je pokazala lojalnost napram jugoslovanski narodni manjshini o priliki ljudskega shtetja marca meseca preteklega leta. Ljudsko shtetje je na Koroshkem vodil krshchanski socijalec, torej katolishki mozhe, dezhelni svetnik Leer, ne kak nacionalsocialist ali hajmverovec. Navodila, ki jih je dajal ta gospod svojim shtevnim komisarjem, kako naj shtejejo in koliko naj nashtejejo, so ovekovechena v pritozhbi drja. Petka na Zvezo narodov.

Kako postopajo s koroshkimi Slovenci na cerkvenem in sholskem polju, to je pa poglavje zase, tako zhalostno poglavje, da moramo sechi zhe nekam drugam, che hochemo dobiti zanj v Evropi vsaj priblizhnih paralel. A o tem drugih kaj vech.

»Notranja« konsolidacija na Koroshkem je zhe tako dalech napredovala, da je mogel najvishji predstavnik v dezheli, sam dezhelni glavav general Hülgerth izjaviti: »Na Koroshkem ni manjshinskega problema, ni manjshin! Poznam *samo Koroshce* in — iredentiste!« Torej zopet stara pesem: Nemshkutarji so Koroshci, a Slovenci kljub svojemu patriotizmu — iredentisti. General Hülgerth je dezhelni vodja hajmvera. On je gospodar v dezheli. Dunaj je dalech, kakor je bil v starih chasih. Ima poleg tega dva obraza in dve uniformi, ima dve imeni: Shtarhemberg in Shushnik. Naj Shushnik obljublja, naj Dunaj obzhaluje, obveljalo bo pa le to, kar poreche general Hülgerth, kar porechejo njegovi svetovalci Shumi in Kajbich in Wutte in Perkonig. Malo bolj nerodno je zhe, ker je — Jugoslavija tako blizu in ker obstaja v Shvici — Zheneva. A v Zhenevi ima Avstrija mogochnega protektorja, ki mu ni vseeno, kaj se dogaja na Koroshkem; no, Jugoslaviji in koroshkim Slovencem bodo pach zopet nekaj — obljubili.

MISEL IN DELO, kulturna in socialna revija, Ljubljana 1935/6

Za zg. spomin izbral Ivo Antich

G. Brodnik – Franc Urshich (1896, Shteben, nemshkem St. Stefan-Globasnitz, Koroshka, Avstrija – 1951, Ljubljana), narodnoobrambni delavec, publicist. Iz družine malega kmeta s sedmimi otroki. Osnovno trirazrednico je obiskoval v rojstnem kraju, gimnazijo 1907-1915 (z maturo) v Celovcu, med prvo svetovno vojno chastnik Austro-Ogrske vojske, ob koncu vojne v italijanskem ujetnistvu; med 1919-1920 drzhavni zheleznichar* na koroshkem plebiscitnem ozemlju; med 1920-1930 komercialist, od 1930 uslužbenec zheleznishke uprave v Ljubljani, kot aktivist OF zaprt od novembra 1944 do marca 1945, nato na prisilnem delu v Ribnici do 1. maja 1945, ko je pobegnil v Ljubljano. Chez 10 dni je odshel s skupino Vide Tomshich, v kateri je bilo vech poznavalcev koroshke problematike, organizirat PNOO (Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor) za slovensko Koroshko. Ko je jugoslovanska vojska 20. maja 1945 na zahtevo Anglije in ZDA zapustila Koroshko, je kot delegat jugoslovanskih drzhavnih zheleznich zastopal Jugoslavijo v razlichnih zaveznishkih komisijah. V revialnih publikacijah pred drugo svetovno vojno je objavil vrsto tehtnih, she danes temeljito informativnih chlankov in razprav z narodnoobrambnege področja, zlasti o Koroshki; pri tem je vechkrat uporabil psevdonim G. Brodnik.

* Drzhava SHS – Drzhava Slovencev, Hrvatov in Srbov, ustanovljena 29. oktobra 1918 (obstajala do zdruzitve s Kraljevino Srbijo).

Kraljevina SHS – Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev s prestolnico v Beogradu, ustanovljena 1. decembra 1918. Tu ne gre za pikolovstvo ampak za odlochilna zg. dejtava, ki so zgodovinsko zapechatila slovensko drzhavnost.

Glej tudi: Andrej Lenarchich, *O zgodovinski drzhavnosti Slovenskih dezhel*, Revija SRP 97/98, 128
<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp97/andle97/slodr97.htm>
 (Op. ur.)

Chitalnica

*Lev Detela*NEMSHKA KNJIGA O CESARSKI CESTI OD DUNAJA
PREKO LJUBLJANE DO TRSTA*Beppo Beyerl**DIE STRASSE MIT 7 NAMEN**Von Wien nach Triest**Löcker Verlag, Wien / Dunaj 2013, 198 strani*

»Cesta s sedmimi imeni« oziroma »Die Strasse mit sieben Namen« je naslov nemshke knjige, ki jo je napisal na Dunaju leta 1955 rojeni avstrijski pisatelj Beppo Beyerl. Podnaslov te približno dvesto strani obsegajoče publikacije, ki je nedavno izšla pri dunajski založbi Löcker Verlag, takoj nakazuje njeno vsebino: »Od Dunaja do Trsta«.

Beyerl, ki je po ochetu cheshkega rodu in je na dunajski univerzi shtudiral slavistiko, je do sedaj objavil vseh potopisnih del, v katerih povezuje reportazho z leposlovnimi dodatki, anekdotami in družbenokritičnimi analizami. Predvsem ga zanimajo obrobja, ki so odmaknjena od centrov mochi, a kljub politični in gospodarski zapostavljenosti vedno znova presenetijo z ustvarjalno silo. Vechkrat se je podal v dunajska predmestja in na avstrijsko podezhelje in vsepovsod odkril veliko kulturnih zanimivosti, ki periferijo postavijo v sredishche dogajanja. V razlichnih reportazah je opisal, kako je potoval z vlakom po ozkotirni zheleznici po juznocheshkih obrobjih in kako je rechico Wien, ki je dala mestu Dunaju njegovo danashnje ime, prebrodil ali pesh obhobil od njenega izliva v Donavski kanal pri znani dunajski stavbi Urania slovenskega arhitekta Fabianija do izvira v Dunajskem gozdu, pisal pa je med drugim tudi o slovenskem Krasu in Srechku Kosovelu.

V »Cesti s sedmimi imeni« opisuje Beyerl svoje potovanje po nekdanji znameniti avstrijski cesarski juzhni cesti, ki vodi od Dunaja chez Gradec, Maribor in Ljubljano do Trsta. Kot spodbuda za dolgo pot mu je sluzhilo znano potovanje klasika stare nemshke literature Johanna Gottfrieda Seumeja, ki ga je opisal v knjigi »Spaziergang nach Syrakus« oziroma po slovensko »Sprehod v Sirakuze«. Seume se je na pot chez glavne predele tedanje Avstrije in Italije podal kar pesh 10. januarja 1801 z Dunaja. Po lastnem zapisu je baje zhe prvi dan prehodil skoraj 90 kilometrov vse do kot prometno prenochevalishche tedaj znanega kraja Schottwien v blizhini pogorja Semmering, cheprav morda stari potopisec tu pretirava, ker v zimskem chasu s kratko dnevno svetlobo ni mogoche pesh v enem dnevu opraviti tako dolge poti.

Beyerl po stari cesarski cesti ni mogel vech potovati pesh kot njegovi predniki v starih chasih, ker bi prevech hitro konchal pod avtomobilskimi kolesi. Potoval je zato na razlicne nachine, z avtobusi, z osebnimi avtomobili, z vlakom in le na nekaterih odsekih, kjer je to she mozno, tudi pesh.

Stara cesta do Trsta ima pri Dunaju oznako 17. Njeno gradnjo je leta 1726 zapovedal oche Marije Terezije, cesar Karel VI.. Zhe leta 1728 je bila cesta, kot se dandanes reche, odprta za promet in za shtevilne velike furmanske vozove tedanjega »novega« chasa, saj se je bilo pred tem potrebno prebijati chez hribe in doline po slabih kolovozih in vodnih poteh.

Beyerl se v zanimivi knjigi ustavi v najznachilnejshih krajih, skozi katere se Karlova cesarska cesta, ki je bila ob nastanku centralna srednjeevropska prometna novost, vije vse do Trsta. S kritichnim ochesom opazuje okolico in opisuje najrazlicnejsho znachilnosti, pojave, gostilne, vinotoche, trgovine in lepa in slaba presenečenja, ki jih je dozhivel na potovanju. Shkoda je le, da se je v publikacijo vrnilo precejshnje shtevilo tiskovnih pa tudi stvarnih napak. Tako avtor na primer napachno zapishe, da se je v Mariboru rodil znani avstrijski vojskovodja Radetzky (rodil se je na Cheshkem), ki ga je oчитno zanemanjal z v Mariboru rojenim admiralom Tegetthoffom. Kljub temu so ti avtorjevi analitichni preskoki v zgodovino, politiko in literaturo zelo privlachni. Z ironijo opisuje Beyerl razlicne shovinistichne pojave na slovensko – italijansko – nemshko meshanih podrochjih, ustavi se pri protislovanskih pesmih katolishkega duhovnika Ottokarja Kernstocka, ki je bil doma iz Maribora. V prvi svetovni vojni je v pesmih shchual proti Slovanom, Slovencem pa je zameril, da so po letu 1918 poslovenili njegov nemshki Marburg an der Drau v Maribor. Kernstock, ki je umrl leta 1928, je med drugim tudi avtor pesmi v chast kljukastemu krizhu in s tem predhodnik nacionalnosocialistichne literature, vendar na spletu zachuda razberem, da je she vedno chastni meshchan danashnjega slovenskega Maribora.

V Mariboru pisatelj obishche grob generala Maistra, ki je priboril po prvi svetovni vojni mesto Sloveniji. Po vsem Mariboru zaman ishche med shtevilnimi modernimi hoteli in amerikaniziranimi lokali dobro domacho slovensko gostilno, ki je oчитno v mestu, kot zapishe, ni vech. Med drugim se ustavi tudi v Ljubljani, kjer premishljuje o arhitektu Plechniku, pesniku Preshernu in pisatelju Ivanu Cankarju, s katerim se je srechal zhe na Dunaju, obishche pa ga tudi ob cesarski cesti v njegovi rojstni Vrhniki. V Ljubljani na javnih prostorih – podobno kot drugod po Sloveniji – zaman ishche kipe nekdanjih mogochnikov, ki so dezveli nekoch prinesli chast in slavo. S kipom cesarja Franca Jozhefa, ki je med drugim celotno monarhijo prepredel z zheleznicami in cestami, se srecha v ljubljanskem Mestnem muzeju v Gosposki ulici. Tu najde tudi glavo Karla VI., pobudnika velike ceste do Trsta. Ustavi se ob kipu feldmarshala Radetzkega, ki je domoval v ljubljanskem gradu v Tivoliju, ob njem pa odkrije tudi kip marshala Tita, ki je umrl v Ljubljani.

Kar precej chasa se mudi na Krasu, kjer se razpishe o subtilni poeziji Srechka Kosovela in se z zanimanjem poglobi v italijanskega opisovalca Krasa Scipia Slatapera v knjigi »Il mio carso«. Pishe o krvavih bojih na krashkih planotah v prvi svetovni vojni in o grozotah druge svetovne vojne. Obishche vojashka pokopalishcha iz prve svetovne vojne in se zaustavi ob partizanskih spomenikih in grobovih. Razmishlja o neprijetni slovenski ideoloshki razcepljenosti med »rdeche« in »bele«. Poda se tudi v krashke jame, kjer ga kot turistichni vodnik spremlja Dante s svojimi znamenitimi spevi.

V Sezhani se spet spomni na davnega nemshkega popotnika Seumeja, ki leta 1801 tam modruje: »V Sezhani zhe prva gostilna ni name naredila dobrega vtisa in pred njo je stalo neverjetno veliko furmanov. Zato sem shel kar dalje, mislech, da kmalu najdem novo gostilno. Saj je kraj precej velik. A nich. In sem bil prelen, da bi shel nazaj v prvo. Zato sem shel kar pesh naprej do mitnice pred Trstom po strmem grebenu in niti kapljice dobre vode ni bilo nikjer.«

Tudi Beyerl ni zadovoljen s sedanjo podobo Sezhan. Tu, kot ob mnogih drugih krajih ob dolgi cesarski cesti, obzhaluje unichevanje stare dedishchine, obupuje nad novimi gradnjami brez pravega stila. Le s tezhavo najde v Sezhani prenochishche, saj je hotel Triglav zaprt in razdejana gostilna Mohorchich. Ker ni prave in dobre prometne zveze do Trsta, se drugi dan odpravi pesh kot nekdanj Seume chez kras do Opchin, kjer se znajde na Dunajski cesti oziroma na Strada per Vienna. Ob Obelisku zagleda morje. Prenochi v hotelu Daneu.

Drugi dan se z openskim tramvajem, ki ga obchuduje kot tehnicno izvrstnost, odpelje v Trst na Oberdanov trg, ki je za pisatelja zaključna točka cesarske ceste od Dunaja do Trsta. To krasi sedem razlicnih glavnih imen: Dunajska cesta, Strada per Vienna, Wiener Strasse, Trzhashka cesta, Triester Strasse, Partizanska cesta, Slovenska cesta, poleg shtevilnih drugih, kot Carolus Strasse, Titova cesta, Adolf – Hitler – Strasse, ki so vech ali manj zhe izginila v polmraku zgodovine.

V Trstu pisatelj obishche na Piazza Oberdan spominsko celico na smrt obsojenega Vilija Oberdanka, ki se mu ni posrechil atentat na avstrijskega cesarja Franca Jozhefa. Razmishlja o skrivnostih italijansko – slovensko – avstrijskega Trsta. Gre na pomol San Carlo, imenovan po nekdanjem cesarju. Na velikem trgu, ki simbolizira enotnost Italije, se zaustavi pri spomeniku cesarja Karla VI., ki je Trst 18. marca 1719 proglasil za svobodno pristanishche in s tem omogochil njegov nekdanji razvoj in vzpon.

V posebnem dodatku opishe Beyerl she veliko prometno novost, ki je sredi 19. stoletja sledila cesarski cesti od Dunaja do Trsta in jo tedaj preseгла. Na zabaven in prijeten nachin namrech predstavi nastanek juzhne zheleznice od Dunaja preko Ljubljane do Trsta, ki je zachela redno obratovati 17. julija 1854. Pisatelj ob tem obzhaluje, da so v sedanjem chasu evropskega zdruzhevanja potnishke zheleznishke zveze med Dunajem, Ljubljano in Trstom vedno slabshe in da Trsta z Dunaja sploh ni vech mogoche dosechi z direktnim vlakom preko Ljubljane pa tudi ne po koroshki progi preko Celovca in Kanalske doline.

Lev Detela

PESNISHKI IZZIV JANIJA OSWALDA

Jani Oswald, *Quaran Tanja*

Homeland Eastland West Lend Fremd End konec

Zalozhba Drava, Celovec 2012, 98 strani

Leta 1957 v Celovcu rojeni dvojezični oziroma v določenem smislu celo vechjezični pesnik Jani Oswald je samosvoj pojav v sedanjem slovenskem in delno tudi v avstrijskem literarnem trenutku. To ponovno dokazuje z zhe sedmo pesnishko zbirko z nenavadnim ironichno – semantichnim naslovom *Quaran Tanja*, ki jo je spet zasidral v nedonoshenostih domache Karantanije. Zhe sam naslov zbirke je izziv tako v vsebinskem družbenokritichnem smislu kot na drugi strani v formalnem oziru. Oswald namrech izziva tudi z jezikovnim gradivom kot takim, ko ga razstavlja na prafaktorje in sestavlja v razlicne kombinacije. Pri tem velikokrat igrivo pomesha slovenske in nemshke besede v nov ironichen »multi – kulti« spev, ki ga vchasih zabeli she z angleshkimi dodatki, poseben davek pa je za namechek plachal she svoji humanistichno latinistichni vzgoji v celovshki slovenski gimnaziji in pri univerzitetnem shtudiju Rimskega prava. Dokaz za to je skoraj v celoti v latinshchini napisana pesem *Wachs populi* oziroma po slovensko *Vosek ljudstva*, kar je gotovo nemshko – latinski asociativni namig na znani izraz *vox populi – ljudski glas*, pri chemer nemshka naslovna beseda *Wachs – vosek* deluje kot tuja jezikovna prevleka, ki prvotni latinski pomen prechrtla k na koncu teksta podchrtani v nemshchini zapisani ugotovitvi: »*lebe der Volksmund gesunde*« »naj zhivi zdravi ljudski glas«. Za tega, a nemshkega, se je, kot vemo, she posebej borila do nedavnega na Koroshkem gospodujocha svobodnjashka stranka.

Iz osnov v razmeroma tradicionalistichni besedno – izpovedni podstati rastejo Oswaldovi teksti preko besednih remontazh in demontazh v ironichno obsodbo danashnjega razlomljenega sveta in razkrajajochih se družbeniuh pojavov. S pomocjo posegov v strukturo jezika in s prerezi skozi jezikovni in stavchni material ustvarja Oswald diferencirane premike in zamike v posameznih segmentih svojih literarnih sporochil. Na ta nachin nastajajo nove pomenske zveze pa tudi novi zvochni uchinki, ki zanimiva besedila, sestavljena iz kratkih stihov, premikajo k akustichno – glasbenim interpretacijam in humoristichno kabaretistichnim zasukom, kar dokazujejo razlicni avtorjevi literarni nastopi in najnovejsi pesnishki zbirki prilozhena zgoshchenka. Na tej Magda Kropiunig na precej tradicionalen nachin interpretira Oswaldove pesmi ob uchinkovitih glasbenih vmesnikih, ki jih na klavirju igra Tonch Feinig.

Podnaslov zbirke *Homeland Eastland West Lend Femd End konec* je skrčen vsebinski pregled skozi vse predele Oswaldovega novega pesniskega dela in smerokaz k zadnji pesmi *Fremd End* na šestinosedeseti strani knjige ob pesnikovi ugotovitvi o lažni morali, kar poveže s slovensko enigmo *morala morila*. Vendar se nelagodje pojavi zhe takoj na zacetku. V prvem v celoti v slovenshchini napisanem tekstu *Quarantan ja* avtor med drugim sporoči tudi tole: »*Morala je / privatizirana / pa mir je ... / komot poteka / pretvarjanje / vrednot / v vrednostne papirje ...*« (Quaran Tanja, str. 6). Tekst pesnik stopnjuje do ugotovitve, da je »*na vladi idiot*« in »*salot na borzi*«. V sanjah ga preganja zacharani kraj v »*karantenik*«, zakaj taka je ta njegova nesrečna domovina Quarantanja. V sledechi drugi za protiutezh v nemshchini oblikovani pesmi *Karantan go*, verjetno nastali ob lepem Vrbskem jezeru pri Celovcu, pripoveduje avtor o obrazih s parfumiranimi zadnjicami. Tekst se zakljuchi z občutkom nelagodnosti na kopalishchu, simbolichno imenovanem *Karantang*.

Po tem uvodnem slovensko – nemshkem dvojchku sledi enajst pesmi pretezhno v nemshchini napisanega prvega sklopa *Homeland* na shtiri dele razdeljene knjige. Očitno nas avtor tu zapelje na potovanje po blodnjakih alpsko – jadransko – balkanskega konglomerata in tako imenovanega »kulturnega« turizma, na kar namigujejo med potovalne namige razdrobljeni drobci raznih krajevnih imen. Med temi je vsekakor v ospredju topografija Avstrije, o chemer se bralec lahko pouchi tudi iz *Navigatorja*, objavljenega na zadnjih straneh knjige. Razpon sicer sega od Sarajeva, partnersko poprijateljeneda s tirolskim Innsbruckom, do vechnega Rima, vendar ostaja tezhishche ob Dravi in na Ljubelju, ob Zhihpolju in Podgorju in pri Otoku ob Vrbskem jezeru pa tudi na Svinji planini z zloglasnim domom za azilante, na katerega je zlasti zdaj po padcu koroshke desne vlade tem bolj posvetila kritichna javnost s shtevilnimi zharometi. Vse se odvija v nachinu smeshne alpske poskochnice in spomina na absurdno odstranjevanje dvojezichnih krajevnih tabel s slovenskimi napisi, tako da se pred bralcem v duhu prikazhejo koroshki klobuki z gamsovim chopom, dirndli, rjavi lovski gvant, na koncu cikla pa se oglasi celo »nekorektno« napisana slovenska pesem: »... *stric in strina / sbtrizzi Zitzi / Ban / te pustiti moram / moja imovina / moj trpin / ...*«

Razlichne besedne naveze pesnik vechkrat pretvori v novo pomensko zvezo, ki absurdnost jezikovnega dogajanja postavi v nov sporochilni kontekst. Pri tem se mu vchasih bolje vchasih pa tudi manj preprihljivo posrechi vzpostaviti asociativni most med bralcem in iz postmodernistichne poetike stkanim dokaj hermetichnim pesniskim imaginarijem v nachinu stare maniristichne *ars combinatoria*, ki od bralca oziroma poslusalca zahteva pazljivo deshifriranje.

V drugem sklopu *Eastland*, sestojechim iz osmih pesmi, prevladuje slovenshchina, ki pa je seveda vedno znova pomeshana z vrinki iz nemshkega besedishcha. Ironichni podton s kritiko nazadnjashkih domovinskih znachilnosti se nadaljuje: »*kraj budobe / vsega konca raj ...*«. Vendar kritika ne velja le nemshkutarskim shovinistichnim pojavom, temvech je obrnjena tudi proti zamejenostim v domachem slovenskem logu. V pesmi *Luno hod* izvemo na primer, da »*nich nikjer /*

se ne premika / v temachni / mesechini ...«. V pesmi *Qur an Tanja* oshvrtke Oswald za nameček še antisemitske in protimuslimanske tendence v znani Sketovi koroshki povesti o Miklovi Zali. Nadaljuje se razseljevanje, asimilacija v tujstvo. Otroci so, kot izvemo iz teksta *Schuster Schütz*, pozabili na svoj nekdanji dom. V tekstu *Spora zoom* se pojavijo politična »stališčba zhalostnih figur na odrus«, cheprav se ponuja tudi tu možnost najrazličnejših asociativnih interpretacij.

Sledi nemshko napisani oddelek *West Lend* z zhe omenjenim latinskim vrinkom *Wachs populi* in shtevilnimi namigi na politično – pravna vprashanja z dokončno skeptično ugotovitvijo: »*Povsod grenka gniloba, vseeno kamor gledasb*«. Avtor, ki je na Dunaju shtudiral pravo, se poigrava s pojmom nemshkega idioma »Recht«, ki pomeni pravno vedo pa tudi desno politično usmerjenost, ki je na Koroshkem vseprisotna.

To potrjuje avtor tudi v zadnjem sklopu *Fremd End* z dvanajstimi besedili. Gorska koroshka topografija je premazana z rjavo barvo, kot Oswald ugotovi v nemshkem tekstu brez rozhnate večerne zarje *Abend braun*. Tekst *Tiefer Schlund* / oziroma po slovensko koroshko : *Relik vijak* ponuja avtor v dveh variantah, nemshki in slovenski, z besednjakom iz verskega in finančniskkega sveta: »... *Nalij si vina iz / monshtrance / lakiranih relikvij / opijani se / s predstavo o svobodi / izmenjave / denarja in blaga ... / / ... razkeriva se / vnovich vnovchen / anonimem kapital / in terja svojo / desetino*« (Quaran Tanja, str. 75).

Slovenski tekst *Dimo krati* je poklon grshkemu pesniku Janisu Ritsosu ob spominu na konec klasične grshke demokracije in opomin najrazličnejšim novim anonimnim nedemokratskim tiranom in zavrtim političnim amaterjem. Iz drugega nemshko – slovenskega pesniškega dvojčka *Geriech tät / Smrdish che* izvemo, da »*smrdi po sodnem dnevu*«, ker »*izku pichka*« ni nikoli dovolj. Nahajamo se pach v trdi dezheli koruptnih materialističnih mogotcev, kjer ni ne ljubezni in ne morale.

Harmonija »lepih« občutkov je bistveno nalomljena. Prevladuje »estetika grdega«. S pomočjo »osamitve« in »razdružhitve« posameznih besed in stavčnih delov in preskokov iz slovenskega idioma v nemshkega ali obratno se rushi občutek »samo po sebi umevnega« in smisel za »blagozvočno harmonijo« normalnih povedi oziroma pomenskih zvez. Vprashljivost jezikovnih klishejev in pogovornih navad prizhene Oswald vedno znova do absurda.

Matej Krajnc

VECHINA LJUDI ZHIVI OD ROJSTVA DO SMRTI

Paberek ob izidu jubilejnega pesniskega izbora Marka Kravosa

Ne misli, da bi usbel / ali kam dlje prishel, / che bi imel sbitiri noge. / Tudi stolica nikamor ne pride. (Memento)

Zalozhba Mladinska knjiga je sedemdesetletnico pesnika Marka Kravosa obeležhila z jubilejnim izborom njegovih pesmi; to seveda ni prvi izbor, je pa najnovejši, sestavljen »iz prve roke« in kot takshen ta hip najbolj legitimen pregled pesnikove vechdesetletne ustvarjalnosti. Spremno besedo je napisal pesnik in urednik Knjizhevni listov Peter Kolshek, v njej pa poudaril vechplastnost Kravosove poezije, kar je strnil v skupni imenovalc »gibka majhnost, svetla velikost«.

Poezijo Marka Kravosa spremljam zhe dolga leta, prav tako zhe dolga leta poznam pesnika; njegova poezija mi je bila reshilna bilka na prenekaterem literarnem vecheru, ko je po dolgi vrsti medlih, brezvoljnih in sporochilno praznih bralcev nastopil s svojo preprihljivostjo in zhivahnostjo. Marsikatero smo skupaj ugnali tudi v zdaj zhe bivšem Jazz klubu Gajo na zanimivih, z glasbo obarvanih poetichnih vecherih. Ker premorem vse izvirne zbirke in izbore, sem bil prav radoveden, kakshna bo videti jubilejna izdaja.

K razmisleku priganja zhe naslov *V kamen, v vodo*. Tako kamen kot voda sta vseprisotna v nashi ljudski zapushchini, Kravos pa je kot pesnik tesno povezan s to zapushchino. Omemba, da je »zamejski pesnik«, je sicer pomembna, saj je njegovo zamejstvo vplivalo na nachin njegovega pisanja, a najvazhneje je, da je *pesnik*; da ima kaj povedati in da to pochne na popolnoma svoj, svezh in zanimiv nachin, kar sicer v novejši, recimo ji mladi, poeziji zadnjih dveh desetletij ni ravno navada; she vech – pesniki in pesnice kar tekmujejo, kdo bo vech nalozhil in manj povedal. Da Kravos pri sedemdesetih pochne, kar pochne, she vedno zelo vitalno in navdusheno, gre brzchhas pripisati temu, da njegovo pesnishtvo ni poza, kot je zaznati pri mnogokaterem »pesniku« novejshega datuma. To izprichuje zhe nachin, na katerega se loteva zahtevnih tem, tem, brez katerih poezija ne more biti – bivanjske tematike in vsega v zvezi z njo.

Pesnikova pesnishka vitalnost je zasidrana v njegovem znachaju, brez nje ne more. Njegova poezija je, takshna kot je, samoizprashujocha, »zamejska« in vechkrat trpka, v svoji trpkosti povsem preprosta – ne ishche velikih besed, ampak udari naravnost. Prav tako je z ljubezensko poezijo. In che Kravos, kot pishe literarna zgodovina, izhaja iz izrochila t. i. »sentimentalne humanizma« (od kdaj je

humanizem sentimentalna prvina²), je v svojem humanizmu »tih in dober«, kot bi dejal pesnishi kolega Ivan Minatti, hkrati pa »glasen in neizprosen« – njegov svet je srečen, lep in mlad, a tudi minljiv, star; to je sicer neizpodbitno dejstvo, realnost, brez katere tudi poezija ne more zares obstajati. Če Kravos hkrati izhaja tudi iz avantgardnih nastavkov, torej modernizma in avantgardizma, kar zasledimo v njegovi sproščeni pesnishi govorici, inovativnih besednih igrah, ki tudi stalna rekla ali fraze obrnejo v vitalno bivanjsko izkušnjo, je morda prav to vzrok, da sveta ne more nikoli jemati povsem (pre)resno, njegovo (pre)resnost pa satirizira in se ji dobrohotno posmehuje. Prav odličen humor je, v povezavi s spretnimi besednimi preobrati in intertekstualnimi navezavami, bistvena prvina njegove poezije; z njim intertekstualizira staro pesnishko in drugo ljudsko izročilo in tudi izročilo svojega bivanja zunaj meja »matichne« domovine; v njegovi poeziji se po svoje znajdetata tako Presheren kot Cankar, prisotna sta tako Kette kot Murn, tako prosti verz kot ritem alpske poskochnice. Če boste v prichujochem izboru odprli knjigo nekje v drugi tretjini, boste našli dobra primera za zgornje trditve – pesmi *Trn in kamen* (ta nekako »pojasnjuje« naslov izbora) in *Morda v dvoje*. Kravos je vmes postavil tudi prenekatero pushchico (epigram), ki naslavlja tretji, angazhirani pol njegove poetike – tudi ta se zrcali skoz humor, točneje, skoz satiro, samoironijo, obeshenjashstvo, kar je seveda precej bolj uchinovito kot shkripanje z zobmi in mahanje s pestjo. Zgodovina njegove bivanjske in domovinske usode se morda najbolje zrcali v pesmi *Krompir na srcu*, ki jo v spremni besedi omenja tudi Kolshek. »Ah, domovina, rad bi ti rekel krompir.«, zapishe Kravos, na videz z izborom banalne poljshchine, ki pa ima *korenine*, ki se jih je treba lotiti z orodjem ... iz chloveka domovine ne moresh kar tako izpuliti, poezije pa tudi ne, razen che ni taka, ki se pishe in prodaja poceni, a Kravosova je dalech od prerachunljivosti in hipnih vzdihujochih prebliskov, ki jih obozhujejo te ali one komisije.

Osem razdelkov jubilejnega izbora, tematsko urejenih, tako pricha o pesnishi in chloveshki poti; izbrana je tudi najnovejsiha poezija iz zbirke *Sol na jezike* (2013). Ni v navadi, da bi vitalni pesniki, ki nam vedno imajo povedati kaj tehtnega, z izbori postavljali zapike svoji poetiki; potovanje se namrech nadaljuje in v vodo she zdalech ni padel zadnji kamen. Knjigo je likovno (kot mnoge druge Kravosove) opremil akademski slikar Klavdij Palchich.

Vprashalnica

Ivo Antich

ZONA

- Na kaj te spominja beseda zona?
- Zoprn občutek, groza ... Pa cona kot geografski pojem, zemeljski pas ... V politiki: demilitarizirana, okupacijska cona ...
- In v kateri demilitarizirani, okupacijski »coni groze« je zdaj Slovenija?
- Kako pa to misliš?
- Nich drugache kot takole: brez vojske (razen chastne chete), v okupaciji neokolonialnega kapitala, razsulo sociale, resni obeti drzhavnega financhnega kraha ... Mediteransko-ciprska cona pach ...
- Mar Slovenija ni vech v solidni srednjeevropski coni? ... Saj nobena drzhava ne plava kar tako sem in tja po zemljevidu ...
- Poglej: v avstronemshkem cesarstvu smo bili del Zahodne Evrope ali vsaj zahodni del Srednje Evrope, s prvo Jugoslavijo smo prishli na Balkan, z drugo v sovjetsko Evrazijo, z osamosvojitvijo nazaj v Zahodno Evropo v obétavni shvicarsko-skandinavski perspektivi, ki pa se je kot »zgodba o uspehu«, kronana s chlanstvom v OZN, vztrajno, tajkunsko perfidno, tako rekoeh neopazno tanjshala in spushchala nazaj v smeri jugovzhoda, Balkana – vse do sedaj aktualnega grshko-ciprskega finala ...
- Ah, vse to je pisunska metaforika, meshanje megle, poenostavljanje; vsaj ta finale je pretiravanje, medijski panicharski senzacionalizem ...
- Za tiste, ki chez noch ostanejo brez sluzhbe in strehe nad glavo ali s penzijo, ki zadostuje za juho v brezdovski kuhinji, je popolnoma jasna, neposredna krvava resnichnost. In chetudi na vse to gledash kot na votlo metaforiko, dejstvo je, da gre v jedru za eno samo, zmeraj bolj ali manj enako srhljivo tavanje skozi zgodovino, za esencialno dezorientiranost etnichnega mikrorelakta. Invalid mora pach najprej sprejeti dejstvo svoje invalidnosti, shele na tem lahko gradi »enakost«. Ta metaforika je, najboljše recheno, stalkerska ...
- Kako? Pa menda ne mislish na Tarkovskega?
- Tochno to: na »Stalkerja«, njegov edini resne omembe vredni film, vse ostalo je razvlecheno prezhvekovanje bergmanovsko-antonionijevskih kvazifabul.
- Mimogrede, poznam filmofila, ki je objavil vrsto hvalospevov Tarkovskemu, ustno pa mi je omenil, da si je vse njegove filme ogledal le po kosih, ker med

vsakim predvajanjem zaspi. Pri Antonioniju najdesh celo določene predstalkerske elemente, na primer »Rdecha pushchava« ali pa »Kota Zabriskie«, iskanje slovansko zveneche (Zabriskie je angliziran poljski priimek Zaborowski) orientacijske točke v amerishki pushchavi ...

– Kolikor se spominjam, gre v »Stalkerju« za zmedeno, umobolno, brezizhodno tavajoče iskanje nekakshne mitske »Zone«, ki naj bi bila odreshilna, a je hkrati smrtno nevarna. Oblast je to razumela chisto politichno, zato je bil to njegov zadnji sovjetski film.

– Tako je. Le da ima stalkerska vizija shirsho veljavo ... Stalker v angleshchini pomeni lovec, zalezovalec ... Smo v zoni lova, zalezovanja, ishchemo reshilno zono, obliva nas mrzla zona ... Vsaka beseda sama v sebi vsebuje vse svoje mozhne razlage, le opaziti jih morash znati ... Stalker se po angleshko bere stoker ... Stòk tako v rushchini kot v slovshchhini pomeni mesto zlivanja, točko, kamor se vse (i)zлива, kloaka ... Stara slovshka beseda zona pomeni tudi podreshétina, manjvreden ostanek pod reshetom po chishchenju zhita, zonast je gluh, prazen, jalov ... V »Zoni«, ki je zaseda in past, vsakogar chaka določen prelom, obrachun, ciljni dosezhék, ochishchenje, kazen kot nagrada ali nagrada kot kazen ... To ga chaka ali, recheno po »bratsko« – cheka ... Ali vesh, kaj je bila »Cheka«?

– Predhodnica KGB ...

– In che malo obrnesh besedo zona, dobish noza, iz grshke nósos, ki pomeni bolezen. Da »globalne« kratice OZN(A) niti ne omenjam ...

Dokumenti

Dokument 1

Matej Krajnc

mailto:krajnc@revijasrp.si

i.a. <http://www.revijasrp.si>

SVOBODA, RESNICA, POGUM

Revija SRP je z oktobrom 2012 zaključila svoj dvajsetletni program izhajanja; tako je v zadnji redni številki 111/112 (2012) zapisal tudi odgovorni urednik Rajko Shushtarshich. Nadaljnja usoda revije je bila tisti hip še neznan, vendar je ves čas obstajala možnost, da bo še naprej izhajala tako ali drugače – z novim uredništvom, morda samo spletno, morda kot občasnik.

Revija je v dvajsetih letih izhajanja svoj program vseh kot izpolnila; ignoranco državnih pip je izkoristila v svoj prid, postala in ostala je namreč edina zares neodvisna literarno-družbena revija pri nas, kar pomeni, da si je lahko privoščila objavljati tudi prispevke, ki bi bili drugje nezazheleni, morda še do tajnic uredništev ne bi prishli. Privoščila si je gojiti satiro, pisati o zgodovini satire, o našem zgodovinskem spominu, o zgodovinskih tabujih, skratka o temah, ki bodisi tishchijo bodisi bolijo; kar je tudi naloga vsake prave literarno-družbene revije. Med njenimi platnicami je v pravem pomenu te besede zhivel pluralizem, obchechloveshki, ki je tudi najpomembnejši, ki se ga navsezadnje tudi najbolj izrablja in iz njega sestavlja »medijske«, »politichne« in druge pluralizme, ki na koncu zhal vsi bolj ali manj postanejo mlatenje praznih slam.

Uredništvo revije SRP se je z leti modificiralo in se zadnja leta nekako ustalilo pri petih do šestih imenih, prihajala so in odhajala, jedro pa je ostajalo isto, vrhunsko in preverjeno z imeni, kot so Jolka Milich, Ivo Antich, Lev Detela in Damir Globochnik. Prvi uredniški koncept je pisno leta 1993 v prvi številki zastavil pokojni Franci Zagorichnik, odgovorni urednik Rajko Shushtarshich, gonilna sila revije, pa je z izpolnjenim programom jeseni 2012 prostovoljno in nepreklicno konchal svoje urednikovanje.

Revija SRP s številko, ki jo drzHITE v rokah, zachenja (in hkrati nadaljuje) kot občasnik. Kaj to pomeni, pravzaprav še ne vemo, razen seveda tega, da bo revija (vsaj za zdaj) izhajala občasno. Novo uredništvo še nastaja, prav tako se obnavlja krog sodelavcev, kot tisti, ki je iz rok dosedanjega dolgoletnega urednika prevzel uredniške vaje, pa sem vesel, da v obeh ostajajo nekateri dolgoletni sodelavci, prihajajo pa tudi novi. Posebej smo veseli mladih ustvarjalcev, ki jim ni

vseeno, kaj in kako pišejo. V reviji ostajajo nekatere stalne rubrike, čeprav smo jim nekje morda malce prikrojili imena in jih na svezhe razdelili, morda nastanejo nekatere nove, jedro pa sta še vedno literatura (s prevodi vred) in zgodovinski spomin – narodova Ahilova peta.

Revija SRP tudi z novim urednikom ohranja svojo osnovno, pred dvajsetimi leti zadržano smer, ki jo zapíšemo tudi na koncu vsake številke: Svoboda, Resnica in Pogum so vrline, ki v dandanasnjih chasih na splošno kaj malo veljajo, zato je revija SRP za splošnokulturnishko srenjo pri nas videti kot nekakšen anahronistični ostanek humanistichnega idealizma, nekaj prezhivetega, a še dobro, da je tako. Na tak nachin lahko ostane to, kar je bila: neodvisna revija, ki jo krojijo sodelavci, in ji ni treba polagati rachunov nikomur, še najmanj pa aparatchikom in ministrstvom te ali one politichne opcije.

Urednik seveda skrivaj upam, da SRP nadaljuje v naslednjih dvajset let; da nam bo nov vdih uspel in bosta na leto izshli vsaj dve številki hkrati z vsaj dvema številkami slovensko-angleshke revije *Lives Journal*, ki kot dvojezichna sopotnica SRP-a izhaja od januarja 2010. V teh chasih je sicer dobro biti velikopotezen s skrajno previdnostjo, zato bo najbolje, ako svoj prvi urednishki zapis koncham takole: veselimo se vsake nove številke revije SRP in zlasti še prispevkov sodelavcev, ki verjamejo, da (stare) vrline lahko prezhivijo tudi v sodobnem svetu. V tej maniri vas z de la *Boétijem*, ki je nosilec programskih misli revije, najleshe pozdravljava in upava, da bo nash skupni samohod obrodil dobre sadove!

Odgovorni urednik
Matej Krajnc, maj 2013

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težji k svobodi;
che se she zhivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakashna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srechnejshi od drugih,
ti, ki so rojeni pod srechno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdrzhati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zurnaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie

